Муқәддәс Китап

Тәврат 20-қисим

«Пәнд-несиһәтләр»

© Муқəддəс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчə Муқəддəс тəрҗимиси»

Тәврат 20-қисим

«Пәнд-несиһәтләр»

Сулайман падишаниң (вә башқиларниң) һекмәтлик сөзлири

Кириш сөз

Исраилниң падишаси Давут пәйғәмбәр аләмдин өткәндин кейин, униң оғли Сулайман тәхткә варислиқ қилди. Шу күнләрдә Пәрвәрдигар униң чүшидә көрүнүп, униңға: «**Сән немини халисаң, Мәндин шуни тилә, Мән саңа беримән**» — деди. Бу вақиә Тәвраттики «1Пад.» 3:5-14тә хатириләнгән. Сулайман Пәрвәрдигардин хәлқини идарә қилишқа әқил-парасәт сорап: «**Өз қулуңға хәлқиңниң үстидин һөкүм қилишта яхши-яманни пәриқ етидиған ойғақ бир қәлбни бәргәйсән; болмиса, ким бу бүйүк хәлқиңниң үстидин тоғра һөкүм чиқиралисун?**» дәп дуа қилди.

«Пәнд-несиһәтләр» дегән бу китап, шүбһисизки, Худа Сулайманниң әшу дуасиға қайтурған җававиниң бир қисмидур. Китаптики несиһәтләр әмәлийәткә вә реаллиққа йүзләнгән болуп, һәммә кишини, мәйли бай яки мискин болсун күндилик турмуштики мәсилиләрни һәққаний, адаләтлик вә меһриванлиқ билән бир тәрәп қилишқа чақириду. Шуңа «Пәнд-несиһәтләр» дегән бу китап Худаниң Муса пәйғәмбәр арқилиқ Өз хәлқи болған Йәһудийларға тапшурған «муқәддәс қанун»ниң бир толуқлимисидур. Китаптики нурғун дәвәтләр хәлиқләргә «муқәддәс қанун»да өзлиригә берилгән алаһидә вәдиләрни әслитиду, йәни Пәрвәрдигарға итаәт қилишниң нәтиҗисиниң бәхитликлигини көрситиду. Худаниң муқәддәс қанунида хатириләнгән әһдигә асасән, Худа Өзиниң алаһидә қовми болған Йәһудийларға илтипат қилған бу бәхитләр мәнавий вә маддий җәһәтниму өз ичигә алиду.

Китапта гуналарниң һалакәтлири һәр тәрәптин көрситилиду. Китапта пәқәт гуналарниң қиямәт күнидә Худа тәрипидин мәңгүлүк һөкүм қилинидиған һалакитила әмәс, бәлки бу дунияғиму тәвә болған саламәтлигимизгә, аилимиздики турмушқа, достлуқ мунасивитимизгә вә пүткүл җәмийәткә болған қорқунучлуқ тәсирлири баян қилиниду. Гунаниң җәмийәтниң тәрәққиятиниң җан томуриға, йәни өз ара ишәшкә болған тәсирлири көрситилиду. Китапта падиша вә униң хәлқи арисидики мунасивәт тоғрилиқ йезилғанлири аз. Сулайман бу китап арқилиқ өзини тәшвиқ қилип, өзиниң мәнпәәт-һоқуқини көзләп, хәлқиниң көзини бойимақчи әмәс. Әксичә, у уларға өзиниң Худаниң илкидә екәнлигини әскәртип: «**Падишаниң көңли Пәрвәрдигарниң қолидидур, Пәрвәрдигар қәйәргә тоғрилиса, шу тәрәпкә маңиду**» дәйду (21-бап, 1-айәт).

Китапниң әң муһим вә һәйран қаларлиқ йәрлириниң бири шуки, инсанийәт икки хилға бөлүниду. Китапта бу икки хил адәмләр һәр хил ипадиләш усули арқилиқ баян қилиниду. Даналар вә надан-ахмақлар (яки саддилар), тәкәббурлар вә кичик пеиллар, садиқ-сәмимийләр вә ялғанчилар, ишчанлар вә һорунлар, болупму һәққанийлар вә

рәзилләргә бөлиниду. Биз қайси хилдикиләргә тәвә? Мәзкур китап бизгә нурғун әмәлий мисалларни берип: «қайси хилдики кишимән?» дегән соалимизға жавап тепишимизға ярдәм бериду. Униңдинму муһими, бизгә түзитиш йолини көрситип бериду. Қисқиси, бизни өзиниң тәйярлиған зияпитигә тәклип қилған «Даналиқ» дегән кишиниң сөзигә мәрһәмәт қилиду. У бизгә: Даналиқ адәмниң балисидин әмәс (мәйли қанчә муһим әрбаб яки һоқуқдар болушидин қәтъийнәзәр), бәлки «**Пәрвәрдигардинла қорқуш даналиқниң башлинишидур**» — дәп дәвәт қилиду. Өз-өзигә, өзиниң әқил-параситигә таянмаслиқ керәк, пәқәт Пәрвәрдигарғила тайиниш керәк: «**Өз әқлиңгә таянмай, Пәрвәрдигарға чин дилиң билән таянғин**» (3-бап, 5-айәт).

Һәр бир инсан балисиға мундақ интайин қимммәтлик вәдә берилгәнки, кимки даналиқни көңүл қоюп издисә, әмәлийәттә ахирида Худаниң өзини тонуған болиду: —

«**Әгәрдә даналиққа қулақ салсаң,**
— Әгәр йоруқлуққа еришишкә көңүл бәрсәң,
— Әгәр әқил-парасәткә тәшна болуп илтижа қилсаң,
— Әгәр йоруқлуққа еришиш үчүн дуайиңда жуқури авазда йелинсаң
— Әгәр күмүчкә интилгәндәк интилсәң,
— Әгәр йошурун гөһәрни издигәндәк издәнсәң,
Ундақта Пәрвәрдигардин һәқиқий қорқушни билисән,
Вә саңа Худани тонуш несип болиду» (2-бап, 2-5-айәт).

Даналиқ вә һәқиқий билим Худадин кәлгинидәк, шүбһисизки һәққанийәтму пәқәт Униңдинла кәлгәндур. Һабккук дегән йәнә бир пәйғәмбәр дегәндәк: «**Һәққаний киши Худаға тайиниш арқилиқ яшайду**».

Бу һәқиқәтләрни Сулайман өз атиси Давут пәйғәмбәрдин үгәнгән. Китапниң көп қисми бәлким миладийәдин илгири 960-жилларда йезилған.

Пәнд-несиһәтләрдики «һекмәтлик сөзләр»ниң асасий қурулмиси

Оқурмәнләр «Пәнд-несиһәтләр»дики «һекмәтлик сөзләр»ниң көп қисминиң «икки қурлуқ» шәкилдә екәнлигини байқалайду. Шу қурулмида бәзидә бир һәқиқәт униң әксичә болған йәнә бир һәқиқәт билән селиштурулиду; бәзидә бир һәқиқәт униңға охшап кетидиған йәнә бир һәқиқәт билән селиштурулиду яки униңға мәнасини кеңәйтидиған башқа бир һәқиқәт қошулиду; бәзидә мәлум һәқиқәт (уйғурларниң мақал-тәмсиллиридәк) охшитиш арқилиқ ениқлаштурулиду яки тәкитлиниду.

Мәсилән, (1) «әксичә болған һәқиқәт билән селиштуруш»:

«**Дана оғул атисини шат қилар;**
Әқилсиз оғул анисини қайғу-һәсрәткә салар» (10:1)
«**Өчмәнлик жедәл қозғар;**
Меһир-муһәббәт һәммә гуналарни япар» (10:12)

(2) Бир һәқиқәтни униңға охшап кетидиған йәнә бир һәқиқәт билән селиштуруш яки униң мәнасини кеңәйтиш:

«**Пәрвәрдигарниң ата қилған бәрикити адәмни дөләтмән қилар;**
У бәрикитигә һеч бир жапа-мушәққәт қошмас» (10:22)
«**Һәққанийниң чиқарған мевиси «һаятлиқ дәриғи»дур;**
Ким дана болса, башқиларни қутулуш йолиға қайтурар» (11:30)

(3) Бир һәқиқәтни охшитиш арқилиқ ениқлаш яки тәкитләш:

«**Адәм аччиқ су жутувалғандәк,**
Көзигә ис-түтәк кирип кәткәндәк,
Һорун адәмни ишләткәнму шундақ болар» (10:26)
«**Чирайлиқ амма тетиқсиз хотун,**
Чошқиниң тумшуғиға алтун һалқа салғандәктур» (11:22)
«**Назакәтлик аял иззәт-һөрмәтни қолдин бәрмәс;**
Зораванлар байлиқни қолдин бәрмәс» (16:11).

Демисәкму, уйғур хәлқиниң мақал-тәмсиллиригә охшаш, шу һекмәтлик сөзләрни чүшиниш үчүн уларниң икки бөлигиниң (бәзидә үч бөлигиниң) бир-биригә қандақ бағланғанлиғини издәп чүшиниш керәк.

Мәзмун: —

(а) Даналиқниң инсанларға болған китави; Сулайманниң Худани тонуған атисиниң сөзиниң қиммити; Шәйтанниң инсанға қойидиған қапқанлири; бу дунияға қандақ йүзлиниш (1-9-бап)

(ә) Сулайманниң һекмәтлик сөзлири (10-29-бап)

(б) Агурниң һекмәтлик сөзлири (30-бап)

(п) Лемуелниң анисиниң һекмәтлик сөзлири — пәзиләтлик аял (31-бап)

••••••••

Пәнд-несиһәтләр

Пәнд-несиһәтләрниң қәдир-қиммити

1 [1] Исраил падишаси Давутниң оғли Сулайманниң пәнд-несиһәтлири: —
[2] Бу пәнд-несиһәтләр саңа әқил-парасәт, әдәп-әхлақни үгитип, сени ибрәтлик сөзләр-
ни чүшинидиған қилиду; [3] саңа даналиқ, һәққанийлиқ, пәм-парасәт вә дуруслуқниң
йол- йоруқ-тәрбийисини қобул қилдуриду. [4] Бу пәнд-несиһәтләр наданларни зерәк қи-
лип, яшларни билимлик вә сәзгүр қилиду; [5] буларға қулақ селиши билән даналар би-
лимини ашуриду, йорутулған кишиләр техиму дана мәслиһәткә еришиду, [6] шундақла
пәнд-несиһәтләр һәм тәмсилләрниң мәнасини, данишмәнләрниң һекмәтлири һәм тил-
сим сөзлирини чүшинидиған қилиниду.

Яшларға несиһәт

[7] Пәрвәрдигардин қорқуш билимниң башлинишидур;
Ахмақлар даналиқни вә тәрбийини көзгә илмайду.
[8] И оғлум, атаңниң тәрбийисигә қулақ сал, анаңниң сөз-несиһәтидин айрилма; [9] чүнки
улар сениң бешиңға тақалған гүл чәмбирәк, бойнуңға есилған марҗан болиду.
[10] И оғлум, яманлар сени аздурса, уларға әгәшмигин.
[11] Әгәр улар: — Жүр, қапқан қуруп адәм өлтүрәйли;
Йошурунивелип, бирәр бегуна кәлгәндә урайли!
[12] Тәһтисарадәк уларни жутуветәйли,
Сақ болсиму, һаңға чүшкәнләрдәк уларни жиқитайли;
[13] Улардин хилму-хил қиммәтлик мал-дунияға егә болуп,
Өйлиримизни олҗа билән толдуримиз.
[14] Биз билән шерик бол,
Һәмянимиз бир болсун, десә, —
[15] И оғлум, уларға йолдаш болма,
Өзәңни уларниң изидин нери қил!
[16] Чүнки уларниң путлири рәзилликкә жүгүриду,
Қолини қан қилиш үчүн алдирайду.
[17] Һәр қандақ учарқанат туюп қалғанда қапқан қоюш бекар аваричиликтур;
[18] Лекин булар дәл өз қенини төкүш үчүн сақлайду;
Өз жанлириға замин болушни күтиду.
[19] Нәпси йоғинап кәткән һәр бир адәмниң йоллириниң ақивити мана шундақ;
Һарам мал-дуния өз егилириниң җенини алиду.

1:1 1Пад. 4:32
1:5 **«йорутулған киши»** — ибараний тилида «ишларни, мәсилиләрни, башқа адәмни убдан чүшинидиған киши» дегән мәнада.
1:7 Аюп 28:28; Зәб. 110:10; Пәнд. 9:10; Топ. 12:13
1:11 **«...қапқан қуруп адәм өлтүрәйли»** — ибраний тилида «...қапқан қуруп қан төкәйли».
1:12 **«Тәһтисара»** — өлгүчиләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған жай (ибраний тилида «шеол» дегән сөз).
1:15 **«Өзәңни уларниң изидин нери қил!»** — ибраний тилида «Путуңни уларниң йолидин нери қил!».
1:16 Йәш. 59:7; Рим. 3:15
1:19 Аюп 8:13

Даналиқ садаси

[20] Бүйүк даналиқ кочида очуқ-ашкарә хитап қилмақта,
Чоң мәйданларда садасини аңлатмақта.
[21] Коча доқмушлирида адәмләрни чақирмақта,
Шәһәр дәрвазилирида сөзлирини җакалимақта: —
[22] И саддилар, қачанғичә мошундақ наданлиққа берилисиләр?
Мәсқирә қилғучилар қачанғичә мәсқириликтин һозур алсун?
Ахмақлар қачанғичә билимдин нәпрәтләнсун?!
[23] Тәнбиһлиримгә қулақ селип маңған йолуңлардин янған болсаңлар еди!
Роһумни силәргә төкүп берәттим,
Сөзлиримни силәргә билдүргән болаттим.
[24] Лекин чақирсам, аңлимидиңлар;
Қолумни узартсам, һеч қайсиңлар қаримидиңлар.
[25] Несиһәтлиримниң һәммисигә пәрва қилмидиңлар,
Тәнбиһимни аңлашни қилчә халимидиңлар.
[26] Шуңа, бешиңларға балайи-қаза кәлгәндә күлимән,
Вәһимә силәргә йетиши билән мәсқирә қилимән.
[27] Һалакәт елип кәлгән вәһимә үстүңларға чүшкәндә,
Вәйранчилиқ силәргә қуюнтаздәк кәлгәндә,
Силәр еғир қайғуға вә азапқа муптила болғиниңларда —
[28] У чағда мошу кишиләр мәндин өтүнүп чақириду,
Мән пәрва қилмаймән,
Мени тәлмүрүп издисиму, тапалмайду.
[29] Улар билимгә нәпрәтләнгинидин,
Пәрвәрдигардин әйминишни таллимиғинидин,
[30] Мениң нәсиһитимни қилчә қобул қилғуси йоқлуғидин,
Тәнбиһимгиму пәрва қилмиғиниңлардин,
[31] Улар өз бешини йәйду,
Өз қәстлиридин толуқ азап тартиду;
[32] Чүнки саддиларниң йолдин чиқиши өз җениға замин болиду;
Ахмақлар раһәтлик турмушидин өзлирини һалак қилиду.
[33] Лекин маңа қулақ салғанлар аман-есән яшайду,
Балайиқазалардин, ғәм-әндишләрдин халий болуп, хатирҗәм туриду.

Даналиқниң мевиси

2 [1] И оғлум, әгәр сөзлиримни қобул қилсаң,
Несиһәтлиримни қәлбиңгә пүксәң,
[2] Әгәрдә даналиққа қулақ салсаң,

1:20 **«даналиқ»** — «Пәнд-несиһәтләр»дә «даналиқ» пәзиләтлик бир аялниң сүпитидә көрүниду. Бу «пәзиләтлик аял» 5:1-14, 6:20-35, 7:6-27, 9:13-18дә баян қилинған «паһишә аял» билән селиштурулуши «пәнд-несиһәтләр»ниң муһим бир темисидур.
1:22 **«саддилар»** — «Пәнд-несиһәтләр»дә «саддилар» (яки «наданлар») дегәнниң «үгәнмигәнләр», «саватқа еришмигәнләр» дегән башқа хил тәрҗимилириму бар. **«Ахмақлар қачанғичә билимдин нәпрәтләнсун?!»** — оқурмәнләр шуниңға диққәт қилған болуши мүмкин, «даналиқ» мошу йәрдә «наданлар»ға («саддилар»ға) беваситә сөз қилсиму, лекин «ахмақлар»гә вә «мәсқирә қилғучилар»ға беваситә сөзлимәйду. Чүнки рәзил йолларни тутқачқа, уларға һеч қандақ беваситә несиһәт тәсир қилмайду (8:4, 9:4, 7-8ниму көрүң).
1:24 Йәш. 65:12; 66:4; Йәр. 13:10
1:27 Аюп 27:9; 35:12; Йәш. 1:15; Йәр. 11:11; 14:12; Әз. 8:18; Мик. 3:4

Йоруқлуққа еришишкә көңүл бәрсәң,
[3] Әгәр әқил-парасәткә тәшна болуп илтижа қилсаң,
Йоруқлуққа еришиш үчүн жуқури авазда йелинсаң,
[4] Әгәр кумүчкә интилгәндәк интилсәң,
Йошурун гөһәрни издигәндәк издисәң,
[5] Ундақта Пәрвәрдигардин һәқиқий қорқушни билидиған болисән,
Вә саңа Худани тонуш несип болиду.
[6] Чүнки Пәрвәрдигар даналиқ бәргүчидур;
Униң ағзидин билим билән йоруқлуқ чиқиду.
[7] У дурус яшаватқанлар үчүн мол һекмәт тәйярлап қойғандур,
У вижданлиқ адәмләр үчүн қалқандур.
[8] У адиллиқ қилғучиларниң йоллирини асрайду,
Ихласмән бәндилириниң йолини қоғдайду.
[9] У чағда һәққанийлиқ, адиллиқ вә дуруслуқни,
Шундақла һәр қандақ гөзәл йолни чүшинидиған болисән.
[10] Даналиқ қәлбиңгә кириши биләнла,
Билим көңлүңгә йеқиши биләнла,
[11] Пәм-парасәт сени қоғдайду,
Йоруқлуқ сени сақлайду.
[12] Улар сени яман йолдин,
Тили зәһәр адәмләрдин қутқузиду;
[13] Йәни тоғра йолдин чәтнигәнләрдин,
Қараңғу йолларда маңидиғанлардин,
[14] Рәзиллик қилишни һозур көридиғанлардин,
Яманлиқниң зиянлирини хошаллиқ дәп билидиғанлардин,
[15] Йәни әгир йолларда маңидиғанлардин,
Қиңғир йолда маңидиғанлардин қутқузиду.
[16] Даналиқ сени ят аялдин,
Йәни ширин сөзләр билән аздурмақчи болған йочун аяллардин қутқузиду.
[17] Бундақ аяллар яш вақтида тәккән жорисини ташлап,
Худа алдидики никаһ қәсимини унтуған вапасизлардиндур.
[18] Униң өйигә баридиған йол өлүмгә апиридиған йолдур,
Униң маңидиған йоллири адәмни әрваһлар маканиға башлайду.
[19] Униң қешиға барғанларниң бириму қайтип кәлгини йоқ,
Улардин бириму һаятлиқ йоллириға еришкини йоқ.
[20] Шуларни чүшәнсәң яхшиларниң йолида маңисән,
Һәққанийларниң йоллирини тутисән.
[21] Чүнки дурус адәм зиминда яшап қалалайду,
Мукәммәл киши бу йәрдә маканлишалайду.
[22] Лекин рәзилләр зиминдин үзүп ташлиниду,
Вапасизлар униңдин жулуветилиду.

2:4 Мат. 13:44
2:6 1Пад. 3:9,12; Як. 1:5
2:16 Пәнд. 5:3; 6:24; 7:5
2:21 Зәб. 36:29
2:22 Аюп 18:17; Зәб. 103:35

Яшларға сәмимий агаһландуруш

3 [1] И оғлум, тәлимимни унтума,
Дегәнлиримни һемишә көңлүңдә чиң тут.
[2] Чүнки у саңа бәрикәтлик күнләр, узун өмүр вә хатирҗәмлик қошуп бериду.
[3] Меһриван вә һәқ-сәмимий болуштин ваз кәчмә,
Буларни бойнуңға есивал,
Қәлбиңгә пүтивал.
[4] Шундақ қилғанда Худа вә бәндиләрниң нәзиридә илтипатқа лайиқ болисән, данишмән
һесаплинисән.

[5] Өз әқлиңгә таянмай, Пәрвәрдигарға чин қәлбиң билән таянғин;
[6] Қандақла иш қилсаң, Пәрвәрдигарни тонушқа интил;
У саңа тоғра йолларни көрситиду.
[7] Өзәңни әқиллиқ санима;
Пәрвәрдигардин әйминип, яманлиқтин жирақ бол.
[8] Шундақ қилғиниңда, бу ишлар дәрдиңгә дәрман,
Устиханлириңға илик болиду.
[9] Пәрвәрдигарниң һөрмитини қилип мал-дунияйиңдин һәдийәләрни сунғин,
Етизиңдин тунҗа чиққан мәһсулатлириңдин Униңға атиғин;
[10] Шундақ қилғиниңда, амбарлириң ашлиққа толуп ташиду,
Шарап көлчәклириңдә йеңи шарап ешип-тешип туриду.
[11] И оғлум, Пәрвәрдигарниң тәрбийисигә бепәрвалиқ қилма,
Униң тәнбиһидин бәзмә.
[12] Чүнки, ата әзиз көргән оғлиға тәнбиһ-тәрбийә бәргәндәк,
Пәрвәрдигар кимни сөйгән болса униңға тәнбиһ-тәрбийә бериду.
[13] Даналиққа муйәссәр болған киши,
Йоруқлуққа егә болған киши немидегән бәхитлик-һә!
[14] Чүнки даналиқниң пайдиси күмүчниң пайдисидин көптур,
Қиммити сап алтунниңкидинму зиядидур.
[15] У ләәл-яқутлардин қиммәтликтур,
Интизар болған һәр қандақ нәрсәндин һеч бириму униңға тәң кәлмәстур.
[16] Даналиқниң оң қолида узун өмүр,
Сол қолида байлиқ вә шөһрәт бардур.

3:1 **«чиң тут»** — дегән сөз ибраний тилида: «қоғда, мудапиә қил» дегән мәнаниму билдүриду.
3:2 **«бәрикәтлик күнләр»** — ибраний тилида «күнләрниң узунлуғи».
3:2 Қан. 8:1; 30:20
3:3 **«қәлбиңгә пүтивал»** — ибраний тилида «қәлбиңдики тахтайға пүтүвал» (Муса пәйғәмбәргә тапшурулған муқәддәс қанун икки таш тахтайға пүтүлгән еди).
3:3 Мис. 13:9; Қан. 6:8
3:4 **«илтипатқа лайиқ болисән»** — мошу йәрдә ибраний тилида «илтипат» дегән сөз икки бислиқ болуп, иккинчи мәнаси «гөзәллик»тур.
3:6 **«Қандақла иш қилсаң,...»** — ибраний тилида «Барлиқ йоллириңда...».
3:6 1Тар. 28:9
3:7 Рим. 12:16
3:8 **«дәрдиңгә дәрман... болиду»** — ибраний тилида «киндигиңгә саламәтлик... болиду».
3:9 Мис. 23:19; 34:26; Қан. 26:2-11; Мал. 3:10; Луқа 14:13
3:10 Қан. 28:8
3:11 Аюп 5:17; Ибр. 12:5
3:12 Вәһ. 3:19
3:14 Аюп 28:15; Зәб. 18:11; Пәнд. 8:11,19; 16:16
3:15 Пәнд. 8:11

17 Униң йоллири саңа хуш пурақ туюлур,
Униң барлиқ тәриқилири сени арам тапқузур.
18 У өзини тапқан адәмгә «һаятлиқ дәриғи»дур,
Уни чиң тутқан киши немидегән бәхитлик!
19 Пәрвәрдигар даналиқ билән йәр-зиминни бәрпа қилди,
Һекмәт билән асманни орнатти.
20 Униң билими билән йәрниң чоңқур қатламлири йерилди,
Һәмдә булутлардин шәбнәм чүшти.
21 И оғлум! Даналиқ билән билимни көзүңдин чиқарма,
Пишқан һекмәт вә пәм-парасәтни чиң тут.
22 Шуниң билән улар жениңға жан қошиду,
Бойнуңға есилған есил марждандәк саңа гөзәллик қошиду.
23 Шу чағда йолуңда аман-есән маңалайсән,
Йолда путлашмайсән.
24 Ятқанда һеч немидин қорқмайсән,
Йетишиң биләнла татлиқ ухлайсән.
25 Бешиңға дәһшәтлик вәһимә чүшкәндә қорқмиғин,
Рәзилләрниң вәйранчилиғидин ғәм қилмиғин!
26 Чүнки Пәрвәрдигар сениң таянчиңдур,
У путуңни қапқанлардин нери қилиду.

27 Пәқәт қолуңдин кәлсила, һаҗәтмәнләрдин яхшилиқни айимиғин.
28 Қолум-хошнилириң сениңдин өтнә сорап кирсә, «Қайтип кетип, әтә кәлгин, әтә берәй» — демигин.
29 Хошнаңға зиянкәшлик нийитидә болма,
Чүнки у саңа ишинип йениңда хатирҗәм яшайду.
30 Бириси саңа зиян йәткүзмигән болса,
Униң билән сәвәпсиз маҗиралашма.
31 Зулумхор кишигә һәсәт қилма,
Униң йол-тәдбирлиридин һеч немини таллима.
32 Чүнки қиңғир йолларни маңидиғанлар Пәрвәрдигарниң нәзиридә жиркиничликтур,
Лекин Униң сирдаш достлуғи дурус яшаватқан адәмгә тәәллуқтур.
33 Пәрвәрдигарниң ләнити рәзиллик қилғучиниң өйидидур,
Лекин У һәққаний адәмниң өйигә бәхит ата қилур.
34 Бәрһәқ, мәсқирә қилғучиларни У мәсқирә қилиду,

3:18 «һаятлиқ дәриғи» — шүбһисизки, «Ерән бағчиси»дики Адәм атимиз вә Һава анимизниң бәһримән болушиға тәйярланған «һаятлиқ дәриғи»ни көрситиду (Тәврат, «Яр.» 2:9).
3:20 «йәрниң чоңқур қатламлири йерилди» — бәлким Нуһ пәйғәмбәрниң вақтидики «чоң топан» билән мунасивәтлик бәзи ишларни көрситиши мүмкин («Яр.» 7:11)
3:20 Яр. 1:9,10
3:23 Зәб. 36:23-24; 90:9-12
3:24 Лав. 6:19; Аюп 11:19; Зәб. 3:6; 4:9; 90:5, 6
3:25 «Рәзилләрниң вәйранчилиғидин ғәм қилмиғин!» — яки «Рәзилләрниң бешиға чүшкән вәйранчилиқтин ғәм қилмиғин!».
3:25 Аюп 5:21
3:30 «сәвәпсиз маҗиралашма» — яки «сәвәпсиз дәвалашма».
3:31 Зәб. 36:1; 72:3; Пәнд. 23:17
3:32 Аюп 29:4; Зәб. 24:9,12,14
3:33 Лав. 26:14-45; Қан. 28:15-68; Мал. 2:2

Лекин кичик пеил кишиләргә шәпкәт көрситиду.
[35] Даналар шөһрәткә варислиқ қилиду,
Лекин һамақәтләр рәсва қилиниду.

Хекмәт вә даналиқниң пайдиси

4 [1] И оғуллар, атаңларниң несиһәтлирини аңлаңлар,
Көңүл қойсаңлар,
Йоруқлуққа еришисиләр.
[2] Чүнки силәргә үгитидиғанлирим яхши билимдур,
Көрсәтмилиримдин ваз кәчмәңлар.
[3] Чүнки мәнму атамниң юмран балиси едим,
Анамниң арзулуқ ялғуз оғли едим,
[4] Атам маңа үгитип мундақ деди:
— Сөзлиримни есиңдә тут;
Көрсәтмилиримгә риайә қил,
Шуниң билән яшнайсән.
[5] Даналиқни алғин, әқил тап,
Ейтқан сөзлиримни унтума, улардин чиқма.
[6] Даналиқтин ваз кәчмә, у сени сақлайду;
Уни сөйгин, у сени қоғдайду.
[7] Даналиқ һәммә ишниң бешидур;
Шуңа даналиқни алғин;
Барлиғиңни сәрп қилип болсаңму, әқил тапқин.
[8] Даналиқни әзизлигин, у сени көтириду,
Уни чиң қучағлиғанда, сени һөрмәткә сазавәр қилиду.
[9] Бешиңға тақалған гүл чәмбирәктәк саңа гөзәллик елип келиду,
Саңа шөһрәтлик таҗ инъам қилиду.
[10] И оғлум, қулақ салғин, сөзлиримни қобул қилғин,
Шунда өмрүңниң жиллири көп болиду.
[11] Мән саңа даналиқ йолини үгитәй,
Сени дуруслуқ йоллириға башлай.
[12] Маңғиниңда қәдәмлириң чәкләнмәйду,
Жүгүрсәң жиқилип чүшмәйсән.
[13] Алған тәрбийәңни чиң тут,
Қолуңдин кәткүзмигин;
Убдан сақлиғин уни,
Чүнки у сениң һаятиңдур.

3:34 Яқ. 4:6; 1Пет. 5:5
3:35 **«Лекин һамақәтләр рәсва қилиниду»** — яки «Лекин У (Худа) һамақәтләрни номусқа қалдуриду» (ибраний тилида кинайә ишлитип, ахирқи сөз «көтирилиду» болиду).
4:3 1Тар. 29:1
4:4 1Тар. 28:9
4:7 Пәнд. 23:23
4:9 Пәнд. 1:19
4:12 Зәб. 90:9-12

14 Яман адәмләр маңған йолға кирмә,
Рәзилләрниң изини басма.
15 Уларниң йолидин өзәңни қачур,
Йолиға йеқин йолима;
Униңдин яндап өтүп кәт,
Нери кәткин.
16 Чүнки яманлар бирәр рәзиллик қилмиғичә ухлалмас,
Бирәрсини жиқитмиғичә уйқиси кәлмәс.
17 Яманлиқ уларниң озуғидур,
Зораванлиқ уларниң шарабидур.
18 Лекин һәққанийларниң йоли гоя таң нуридур,
Күн чүш болғичә барғансери йоруйду.
19 Яманларниң йоли зулмәт кечидәк қап қараңғу,
Улар жиқилип, немигә путлишип кәткинини билмәйду.

20 И оғлум, сөзлиримни көңүл қоюб аңла,
Гәплиримгә қулақ сал.
21 Уларни көзүңдә тутқин,
Жүригиңниң қетида қәдирләп сақлиғин.
22 Чүнки сөзлирим тапқанлар үчүн һаяттур,
Уларниң пүтүн тенигә саламәтликтур.
23 Қәлбиңни «һәммидин әзиз» дәп сап тут,
Чүнки барлиқ һаят ишлири қәлбтин башлиниду.
24 Ағзиңни әгир гәптин жирақ тарт,
Ләвлириң езитқулуқтин нери болсун.
25 Көзүңни алдиңға түз тиккин,
Нәзириңни алдиңға тоғра ташла;
26 Маңидиған йолуңни убдан ойланғин,
Шундақ қилсаң ишлириң пухта болиду.
27 Оңға, солға қаймиғин;
Қәдәмлириңни яманлиқ йолидин нери тарт.

Бузуқчилиқ-паһишивазлиқниң ақивити балаю-апәттур, садиқлиқниң нәтижиси бәхит-саадәттур

5 1 И оғлум, даналиғимға көңүл қойғин,
Идраклик сөзлиримгә қулақ салғин.
2 Шундақ қилғиниңда ишқа сәзгүрлүк билән қарайдиған болисән,
Ләвлириң пәм-парасәттин айрилмайду.
3 Чүнки бузуқ хотунниң ағзидин һәсәл тамиду,
Ләвлири зәйтун йеғидин силиқтур;
4 Лекин униң ақивити кәкридәк аччиқ,
Икки бислиқ қиличтәк өткүр.

4:14 Зәб. 1:1; Пәнд. 1:10,15
4:22 Пәнд. 4:13
4:27 Қан. 5:32; 28:14
5:3 Пәнд. 2:16; 6:24

5 Униң қәдәмлири өлүм гирдавиға елип бариду,
Тутқан йоли гөргә башлайду.
6 Һаятлиқ йолини қилчә билгүм йоқ дәп,
Басқан қәдәмлири турақсиз болиду,
Нәгә баридиғанлиғини һеч билмәйду.
7 Шуңа, и оғуллирим, сөзлиримни көңүл қоюп аңлаңлар,
Мениң дегәнлиримдин чиқмаңлар.
8 Ундақ хотундин жирақ қач!
Ишиги алдиғиму йеқин йолима!
9 Болмиса, иззәт-абруюңни башқиларға тутқузуп қойисән,
Яшлиқ жиллириңни рәһимсизләрниң қолиға тапшурисән!
10 Ят адәмләр байлиқлириң билән өзини толдуриду,
Җапалиқ әҗирлириңниң мевиси яқа жутлуқниң өйигә өтүп кетиду;
11 Әҗилиңдә налә-пәряд көтәргиниңдә,
Әзайи-бәдиниң йәм болғанда,
12 Шу чағда сән: — «Аһ, несиһәтләрдин неманчә нәпрәтләнгәндимән!
Көңлүмдә тәнбиһләрни неманчә кәмситкәндимән!
13 Немишкә устазлиримниң сөзини аңлимиғандимән?
Маңа тәрбийә бәргәнләргә қулақ салмиғандимән?
14 Җәмийәттиму, җамаәт алдидиму һәр хил номусқа қалғандәк болдум!» — дәп қалисән.

15 Өзәңниң көлчигиңдики суни ичкин,
Өз булиқиңдин еқиватқан судин һозурлан.
16 Булақлириң урғуп һәр йәргә тарқилип кәтсә боламду?
Ериқлириңдики сулар кочиларда еқип жүрсә боламду?
17 Булар саңила хас болсун,
Ят кишиләргә тәгмисун!
18 Булиқиң бәхит-бәрикәтлик болғай!
Яшлиғиңда алған хотунуң билән һозурлан.
19 У чиши кейиктәк чирайлиқ! Җәрәндәк сөйүмлүк!
Униң бағридин һемишә қанаәттә болғайсән,
Униң қайнақ муһәббитидин дайим хошаллиққа патқайсән.
20 И оғлум, немишкә ят аялға шәйда болисән?
Немишкә йочун хотунниң қойниға өзәңни атисән?

5:5 **«гөр»** — ибраний тилида «шеол», йәни «тәһтисара» дейилиду, у өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәр.
5:5 Пәнд. 7:27
5:9 Пәнд. 6:34,35
5:14 **«һәр хил номусқа қалғандәк болдум!»** — яки «пүтүнләй заваллиққа чүшкәндәкмән!».
5:15 **«Өзәңниң көлчигиңдики су..., өз булиқиңдин еқиватқан судин һозурлан»** — шүбһисизки, өзиниң аялиниң муһәббитини көрситиду.
5:17 **«Булақлириң урғуп һәр йәргә тарқилип кәтсә боламду? ... Булар саңила хас болсун, ят кишиләргә тәгмисун!»** — 16-17-айәтләр шүбһисизки, көчмә мәнада. Бизниңчә көчмә мәнаси: «Ишқи муһәббәтлириңни ят аялға бәрмә, пәқәт өз жораңғила беғишла; болмиса интайин номус иш болиду, рәстә-кочиларда рәсва болисән» дегәндәк болса керәк. Бәзи алимлар мошу айәттики «сулар» балиларни көрситиду, дәп қарап, мундақ тәрҗимә қилиду: — –«Булақлириң урғуп һәр йәргә тарқилип кәтсун, ериқлириңдики сулар кочиларда еқип жүрсун (демәк, «пәрсәндлириң урғуған булақлардәк һәр йәргә тарқалсун!»); пәқәтла саңила хас болсун, ят аялдин болған болмисун!».
5:18 **«Булиқиң бәхит-бәрикәтлик болғай!»** — «булиқиң» мошу айәттә «өз аялиң»ни көрситиду. Айәтниң иккинчи қисмини көрүң.
5:19 **«Униң бағридин...»** — ибраний тилида «Униң әмчәклиридин...».

21 Чүнки инсанниң һәммә қилғанлири Пәрвәрдигарниң көз алдида ашкаридур,
У униң һәммә маңған йоллирини таразиға селип туриду.
22 Яман адәмниң өз қәбиһликлири өзини қапқанқа чүшириду,
У өз гунайи билән сиртмаққа елиниду.
23 У йол- йоруқтин мәһрум болғанлиғидин җенидин айрилиду,
Чекидин ашқан һамақәтлиги түпәйлидин йолдин езип кетиду.

Йәнә бир нәччә несиһәт

6 1 И оғлум, әгәр достуңға борун болған болсаң,
Ят кишиниң қәрзини төләшкә қол беришип вәдә бәргән болсаң,
2 Әгәр өз сөзүңдин илинған болсаң,
Өз вәдәң билән бағлинип қалсаң,
3 У йеқиниңниң қолиға чүшкәнлигиң үчүн,
Амал қилип өзәңни униңдин қутқуз —
Дәрһал йеқиниңниң йениға берип, өзәңни кәмтәр тутуп шу иштин халий қилишини өтүнүп сора.
4 Җәрән шикарчиниң қолидин қутулушқа тиришқандәк,
Қуш овчиниң қолидин чиқишқа тиришқандәк,
Қутулмиғичә ухлап ятма,
Һәтта үгдәп арамму алма.

Чүмулә

6 И һорун, чөмүлиниң йениға берип униңдин үгән,
Униң тирикчилик йоллириға қарап дана бол.
7 Уларниң башлиғи, әмәлдари, һөкүмдари йоқ болсиму,
8 Лекин улар язда җилниң еһтияҗи үчүн аш топливалиду,
Һосул пәслидә озуқ тәйярливалиду.
9 И һорун, қачанғичә ухлап ятисән?
Қачан орнуңдин турисән?
10 Сән: — Бирдәм көз жумувалай, бирдәм ухливалай,
Бирдәм қолумни қоштуруп йетивалай, — дәйсән.
11 Лекин ухлап ятқанда, мискинлик қарақчидәк келип сени басиду,
Йоқсуллуқ худди қураллиқ буланчидәк һуҗумға өтиду.

12 Әрзимәс, пәйли бузуқ адәм һәммила йәрдә ялған ейтип, пәсликни сөзләйду.
13 У көз қисип,
Путлири билән ишарә қилип,
Бармақлири билән көрситиду;
14 Көңлидә алдамчилиқла ятиду,
У дайим рәзилликниң қойида болиду,
Һәммила йәрдә җедәл-маҗира терийду.
15 Шуңа униңға бекитилгән балайи-қаза уни туюқсиз басиду,

5:21 2Тар. 16:9; Аюп 31:4; 34:21; Пәнд. 15:3; Йәр. 16:17; 32:19
6:1 **«борун»** — кепил болған киши.
6:4 Зәб. 131:4-5; Пәнд. 20:13
6:9 Пәнд. 13:4; 20:4; 24:33,34
6:12 **«Әрзимәс»** — ибраний тилида «Белиалниң оғли» дейилиду. «Белиал»ниң мәнаси «әрзимәс» дегәнлик болуп, бәлким Иблисни көрситиду.

У бирақла давалиғусиз янҗилиду.
16 Пәрвәрдигар нәпрәтлинидиған алтә нәрсә бар,
Бәрһәқ, йәттә нәрсә Униңға жиркиничликтур.
17 Улар болса,
Тәкәббурлуқ билән қарайдиған көз,
Ялған сөзләйдиған тил,
Бигуналарниң қенини төкүзидиған қол,
18 Сүйқәст ойлайдиған көңүл,
Яманлиқ қилишқа тез жүгүрәйдиған путлар,
19 Ялған сөзләйдиған сахта гувачи,
Бурадәр-қериндашлири арисиға бөлгүнчилик салғучи кишидур.

Зинахорлуқтин өзәңни тарт

20 И оғлум, атаңниң әмригә әмәл қил;
Анаңниң көрсәтмисидин чиқма.
21 Уларниң сөзини қәлбиңгә теңип,
Уларни бойнуңға марҗандәк қилип есивал.
22 Йолға чиққиниңда улар сени йетәкләйду,
Ухлиғиниңда улар сени сақлайду,
Уйқидин ойғанғиниңда улар сени хәвәрләндүриду.
23 Чүнки Худаниң пәрмани йоруқ чирақ,
Униң муқәддәс қануни нурдур;
Тәрбийәниң тәнбиһлири болса һаятлиқ йолидур.
24 Улар сени бузуқ хотундин сақлиғучи,
Ят хотунниң шерин сөзлиридин жирақ қилғучидур.
25 Униң гүзәллигигә көңлүңни бағлимиғин,
Униң қаш-көз ойнитиши сени әсиргә алмисун.
26 Чүнки бузуқ аяллар түпәйлидин адәмләр бир парчә нанғиму зар болиду,
Ят адәмниң зинахор аяли болса кишиниң қиммәтлик җенини өзигә ов қиливалиду.
27 Отни қойнуңға салсаң,
Өз кийимиңни көйдүрмәмсән?
28 Чоғниң үстидә дәссәп маңсаң путуңни көйдүрмәмсән?
29 Башқиларниң аяли билән бир орунда ятидиған киши шундақ болиду;
Ким униңға тегип кәтсә ақивитидин қутулалмайду.
30 Ач қалғанда қосиғини тойғузуш үчүн оғрилиқ қилған кишини башқилар кәмситмәйду;
31 Шундақ туруқлуқ у тутулуп қалса,
Егисигә йәттини төләшкә тоғра келиду;
У өз өйидики һәммә нәрсисини тапшуриду.
32 Һалбуки, башқиларниң хотуни билән зина қилғучи униңдинму бәттәр болуп, толиму ғәпләтликтур;
Ундақ қилғучи өз-өзини һалак қилиду.

6:17 Пәнд. 30:13
6:18 Рим. 3:15
6:20 Пәнд. 1:8
6:21 Пәнд. 3:3
6:22 Пәнд. 3:23,24
6:23 Зәб. 18:8-10; 118:105
6:24 Пәнд. 2:16; 5:3; 7:5
6:31 Мис. 22:1, 4

33 У зәхмәт йәйду, шәрмәндә болиду,
Униң рәсваси һеч өчүрүлмәйду.
34 Чүнки күнләш оти әрни дәрғәзәпкә кәлтүриду,
Интиқам алған күнидә у һеч рәһим қилмайду.
35 Төләм пули берәй десәңму у қобул қилмайду,
Һәр қанчә соға-салам бәрсәңму уни бесиқтурғили болмайду.

7 1 И оғлум, сөзлиримгә әмәл қил,
Тапшуруқлиримни жүригиңдә сақла.
2 Тапшуруқлиримға әмәл қилсаң, яшнайсән;
Тәлимлиримни көз каричуқуңни асриғандәк асра.
3 Уларни бармақлириңға теңип қой,
Қәлб тахтаңға йезивал.
4 Даналиқни, сән һәдә-сиңлим, дегин,
Пәм-парасәтни «туққиним» дәп чақир.
5 Шундақ қилсаң, улар сени ят хотундин жирақлаштуриду,
Ағзидин силиқ сөз чиқидиған йочун аялдин нери қилиду.

Бузуқ хотун

6 Бир қетим өйниң деризә көзнәклиридин ташқириға қариғинимда,
7 Бир нәччә яш, садда жигитләрни көрдүм,
Уларниң ичидин бир әқилсизни көрүп қалдим,
8 У коча бойлап бузуқ хотун турушлуқ доқмуштин өтүп,
Андин униң өйи тәрәпкә қарап маңди.
9 Кәчқурун қараңғу чүшкәндә,
Зулмәт кечә, ай қараңғусида ишиги алдидин өтти.
10 Мана, өйдин бир хотун чиқип уни күтүвалди;
Кийими паһишә аялларниңкидәк болуп,
Нийити һейлә-микир еди.
11 Ағзи бишәм-һаясиз, наһайити жаһил бир хотун,
У өйидә турмайду,
12 Бирдә мәһәллидә, бирдә мәйданларда,
У кочилардики һәр доқмушта пайлап жүриду.
13 Һелиқи яш жигитни тартип, уни сөйүп,
Номуссизларчә униңға: —
14 «Өйүмдә «енақлиқ қурбанлиғи» гөши бар,
Мән бүгүн Худаға қәсәм қилған қурбанлиқни қилдим,
15 Шуңа мән сизни чақирғили чиқтим,

7:2 Лав. 18:5; Пәнд. 4:4
7:3 Қан. 6:8; 11:18
7:5 Пәнд. 5:3
7:11 Пәнд. 9:13
7:14 **«енақлиқ қурбанлиғи»** — Муса пәйғәмбәргә тапшурулған муқәддәс қанун бекиткән бир хил қурбанлиқ, униң әһмийити; (1) Худа билән болған енақлиққа еришиш үчүн; (2) Худаға алаһидә рәхмәт ейтиш үчүн; (3) Худаға дуа билән қилған қәсимини ипадиләш үчүн.
–Қурбанлиққа кала, қой яки өшкиму болиду. Бу хил қурбанлиқниң алаһидилиги, қурбанлиқ сунғучи киши уни қурбанлиқ қилғандин кейин, гөшидин елип йейәләйду. Мошу йәрдә бу аял: «Мән Худа алдида пак» демәкчи болиду. Бу пүтүнләй сахтипәзлик, әлвәттә.

Дидариңизға тәлпүнүп издидим.
Әнди сизни тепивалдим!
16 Карвитимға Мисирниң кәштилик, йоллуқ либас япқучлирини яптим.
17 Орун-көрпилиримгә хуш пурақ мурмәкки, муәттәр вә қовзақ дарчинларни чачтим.
18 Келиң, таң атқичә муһәббәтлишәйли, ойнап һозурлинайли,
Көңлимиз қанғичә өз ара әйш-ишрәт қилайли,
19 Ерим өйдә йоқ, жирақ сәпәргә чиқип кәтти.
20 У бир һәмян пул елип кәтти,
Ай толғичә у өйгә кәлмәйду» — деди.
21 Аял көп шерин сөзлири билән раса қизиқтурди,
Чирайлиқ гәплири билән уни әсир қиливалди.
22-23 Союшқа елип маңған өкүздәк,
Һамақәт киши кишән билән жазаға маңғандәк,
Қилтаққа чүшкән қуштәк,
Жигит униң кәйнидин маңди.
Жигирини оқ тешип өтмигүчә,
У бу ишниң һаятиға замин болидиғанлиғини һеч билмәйду.

24 И оғуллирим, сөзлиримни көңүл қоюп аңлаңлар,
Дегәнлиримгә қулақ селиңлар,
25 Қәлбиңларни бундақ хотунниң йолиға кәткүзмәңлар,
Униң алдам халтисиға чүшүп кәтмәңлар.
26 Бундақ аял нурғун кишиләрни жиқитип яриландурған,
Униң боғузлиған адәмлири толиму көптур,
27 Униң өйи болса тәһтисараниң кириш ғизидур,
Адәмни «һалакәт меһманханиси»ға чүшириш йолидур.

«Даналиқ» хитап қилиду

8 1 Қулақ сал, даналиқ чақириватмамду?
Йоруқлуқ сада чиқириватмамду?
2 Йолларниң егиз жайлиридин,
Доқмушлардин у орун алиду,
3 Шәһәргә киридиған қовуқларниң йенида,
Һәр қандақ дәрваза ғизлирида у мураҗиәт қилмақта: —
4 «И мөтивәрләр, силәргә мураҗәт қилимән,
Һәй, адәм балилири, садани силәр үчүн қилимән,
5 Гөдәк болғанлар, зерәкликни үгинивелиңлар,
Ахмақ болғанлар, йоруқлуққа еришиңлар!
6 Маңа қулақ селиңлар,

7:17 Күй. 4:14.
7:21 Пәнд. 1:17
7:27 **«тәһтисара»** — ибраний тилида «шеол», өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәр.
7:27 Пәнд. 2:18; 5:5
8:1 Пәнд. 1:20,21
8:5 **«Гөдәк болғанлар, ... ахмақ болғанлар, йоруқлуққа еришиңлар!»** — оқурмәнләр шуниңға диққәт қилған болуши мүмкин, «даналиқ» «наданлар»ға (яки «гөдәкләр» янки «саддилар»ға) беваситә сөз қилиду, пәқәт **бәзидә** «ахмақлар»гә беваситә сөз қилиду, лекин «мәсқирә қилғучилар»ға һәргиз беваситә сөзлимәйду. Чүнки «мәсқирә қилғучилар» рәзил йолларни тутқини үчүн уларға һеч қандақ несиһәт тәсир қилмайду (1:22, 9:4, 7-8ниму көрүң).

Чүнки гөзәл нәрсиләрни дәп беримән,
Ағзимни ечип, дурус ишларни силәргә йәткүзимән.
7 Ейтқанлирим һәқиқәттур,
Ағзим рәзилликтин нәпрәтлиниду;
8 Сөзлиримниң һәммиси һәқ,
Уларда һеч қандақ һейлигәрлик яки әгитмилик йоқтур.
9 Уларниң һәммиси чүшәнгәнләр үчүн еник,
Билим алғанлар үчүн дурус-тоғридур.
10 Күмүчкә еришкәндин көрә, несиһәтлиримни қобул қилиңлар,
Сап алтунни елиштин көрә билимни елиңлар.
11 Чүнки даналиқ ләәл-яқутлардин әвзәл,
Һәр қандақ әтиварлиқ нәрсәңму униңға тәң кәлмәстур.
12 Мән болсам даналиқмән,
Зерәклик билән биллә туримән,
Истиқамәттин келип чиққан билимни аян қилимән.
13 Пәрвәрдигардин әйминиш — Яманлиққа нәпрәтлиниш демәктур;
Тәкәббурлуқ, мағрурлуқ, яман йол һәм шум еғизни өч көримән.
14 Мәндә убдан мәслиһәтләр, пишқан һекмәт бар;
Мән дегән йоруқлуқ, қудрәт мәндидур.
15 Падишалар мән арқилиқ һөкүм сүриду,
Мәнсиз һакимлар адил һөкүм чиқармас.
16 Мән арқилиқла әмирләр идарә қилиду,
Алийҗанаблар, йәр йүзидики барлиқ сорақчилар тоғра һөкүм қилиду.
17 Кимки мени сөйсә, мәнму уни сөйимән,
Мени тәлмүрүп издигәнләр мени тапалайду;
18 Мәндә байлиқ, шөһрәт,
Һәтта кониримас, көчмәс дөләт вә һәққанийәтму бар.
19 Мәндин чиққан мевә алтундин,
Һәтта сап алтундин қиммәтликтур,
Мәндин алидиған дарамәт сап күмүчтинму үстүндур.
20 Мән һәққанийәт йолиға маңимән;
Адаләт йолиниң оттурисида жүримәнки,
21 Мени сөйгәнләрни әмәлий нәрсиләргә мирас қилдуримән;
Уларниң ғәзнилирини толдуримән.
22-23 Пәрвәрдигар ишлирини башлишидила,
Қедимдә ясиғанлиридин бурунла,
Мән униңға тәвәдурмән. Әзәлдин тартипла — муқәддәмдә,
Йәр-зимин яритилмастила,
Мән тикләнгәнмән.
24 Чоңқур һаңлар, деңиз-океанлар апиридә болуштин авал,
Мән мәйданға чиқирилғанмән;

8:7 **«Ейтқанлирим һәқиқәттур»** — ибраний тилида «Таңлайим һәқиқәтни сеғинип сөзләйду».
8:11 Аюп 28:15; Зәб. 18:11; Пәнд. 3:14,15; 16:16
8:12 **«...билимни аян қилимән»** — яки «...билимни тепип беримән».
8:18 Пәнд. 3:16
8:19 Пәнд. 3:14
8:22-23 **«Пәрвәрдигар ишлирини башлишидила...»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар йолини башлишидила...». **«...Мән тикләнгәнмән»** — башқа бирхил тәрҗимиси «...Мән мәсиһ қилиндим».
8:22-23 Юһ. 1:1

Мол су урғуп туридиған булақлар болмастинла,
25-26 Егиз тағлар өз орунлириға қоюлмастинла, төпиликләр шәкилләнмәстинла,
Пәрвәрдигар бипаян зимин, кәң далаларни,
Аләмниң әслийдики топа-чаңлириниму техи яратмастинла,
Мән майданға чиқирилғанмән.
27-29 У асманларни бена қиливатқинида,
Деңиз йүзигә упуқ сизиғини сизиватқинида,
Әрштә булутларни орунлаштуруп,
Чоңқур деңиздики булақ-мәнбәләрни мустәһкәмләватқинида,
Деңиз сулирини бекиткән даиридин ешип кәтмисун дәп пәрман чүшириватқинида,
Бипаян зиминниң һуллирини қуруватқинида,
Мән у йәрдә едим;
30 Шу чағда гоя уста бир һүнәрвәндәк Униң йенида турған едим,
Мән һәрдайим Униң алдида шатлинаттим, мән Униң күндилик диларами едим;
31 Мән Униң алимидин, йәр-зиминидин шатлинип,
Дуниядики инсанлардин хурсәнлик тепип жүрәттим,
32 Шуңа и балилар, әнди маңа қулақ селиңлар;
Чүнки йоллиримни чиң тутқанлар нәқәдәр бәхит тапар!
33 Алған несиһәткә әмәл қилип,
Дана болғин, уни рәт қилма.
34 Сөзүмгә қулақ селип,
Һәркүни дәрвазилирим алдидин кәтмәй,
Ишиклирим алдида мени күтидиған киши нәқәдәр бәхитликтур!
35 Кимки мени тапса һаятни тапиду,
Пәрвәрдигарниң шәпқитигә несип болиду.
36 Лекин маңа гуна қилған һәр ким өз жениға зиян кәлтүриду,
Мени яман көргәнләр өлүмни дост тутқан болиду».

Даналиқниң сөзиниң давами, бузуқ хотунниң сөзлири

9 1 Даналиқ өзигә бир өй селип,
Униң йәттә түврүгини орнатти.
2 У маллирини союп,
Есил шараплирини арилаштуруп тәйярлап,
Зияпәт дәстихинини яйди;
3 Дедәклирини меһман чақиришқа әвәтти,
Өзи шәһәрниң әң егиз жайлирида туруп:
4 «И саддилар, бу йәргә келиңлар, — дәп чақириватиду;
наданларға:

8:27-29 Аюп 26:10; Яр. 7:11; Яр. 1:9, 10; Аюп 38:10, 11; Зәб. 103:6-9.
8:30 Юһ. 5:17
8:32 Зәб. 118:1, 2; 127:1; Луқа 11:28
8:35 Пәнд. 12:2
8:36 **«Кимки мени тапса һаятни тапиду, Пәрвәрдигарниң шәпқитигә несип болиду.... Мени яман көргәнләр өлүмни дост тутқан болиду»** — бу 8-бап һәмдә 9:1-12тики чоң тема «Даналиқ»тур. Бу баблардики хәвәрдин қариғанда, әмәлийәттә «Даналиқ» бир шәхстур. Инжилда бу Шәхсниң Худа билән биллә мәңгүлүк турғучи Мәсиһ екәнлиги аян қилиниду (мәсилән «Юх.» 1:1-4, 18, «1Сор.» 1:24, 30, «Фил.» 2:5-11, «Кол.» 1:15-18, «Ибр.» 1:1-12, «1Юх.» 1:1-2, «Вәх.» 22:12-13 қатарлиқларни көрүң).
9:3 Пәнд. 8:2

[5] Қени, нанлиримдин еғиз тегип,
Мән арилаштуруп тәйярлиған шараплардин ичиңлар;
[6] Наданлар қатаридин чиқип, һаятқаеришиңлар,
Йоруқлуқ йолида меңиңлар», — дәватиду.

[7] Һакавурларға тәнбиһ бәргүчи аһанәткә учрайду,
Қәбиһләрни әйиплигүчи өзигә дағ кәлтүриду.
[8] Һакавурларни әйиплимә, чүнки у саңа өч болуп қалиду;
Һалбуки, дана кишини әйиплисәң, у сени сөйиду.
[9] Дана адәмгә дәвәт қилсаң, әқли техиму толуқ болиду;
Һәққаний адәмгә дурус йол көрсәтсәң,
Билими техиму ашиду.

[10] Пәрвәрдигардин әйминиш даналиқниң башлинишидур,
Муқәддәс болғучини тонуш йоруқлуқтур.
[11] Мән даналиқ сәндә болсам, күнлириңни узартимән,
Өмрүңниң жиллири көпийәр.
[12] Сәндә даналиқ болса, пайдини көридиған өзәңсән,
Даналиқни мазақ қилсаң зиян тартидиғанму өзәңсән.

[13] Надан хотун ағзи бисәрәмжан, әқилсиздур,
Һеч немә билмәстур.
[14] У ишик алдида олтирип,
Шәһәрниң әң егиз жайлирида орун елип,
[15] Удул өтүп кетиватқанларға:
[16] «Кимки садда болса, бу йәргә кәлсун!» — дәватиду,
Вә әқилсизләрни:
[17] «Оғриликчә ичкән су татлиқ болиду,
Оғрилап йегән нан тәмлик болиду!» — дәп чарқиватиду.
[18] Лекин чақирилғучи өлүкләрниң униң өйидә ятқанлиғидин бехәвәрдур,
Униң бурунқи меһманлириниң аллиқачан тәһтисараниң тәглиригә чүшүп кәткәнлиги-
ни у сәзмәс.

Падиша Сулайманниң һекмәтлик сөзлири

10 [1] Падиша Сулайманниң пәнд-несиһәтлири: —

Дана оғул атисини шат қилар;
Әқилсиз оғул анисини қайғу-һәсрәткә салар.
[2] Һарам байлиқларниң һеч пайдиси болмас;

9:8 Мат. 7:6
9:10 Аюп 28:28; Зәб. 110:10; Пәнд. 1:7
9:11 Пәнд. 10:27
9:13 Пәнд. 7:11
9:17 Пәнд. 20:17
9:18 **«тәһтисараниң тәглири»** — «тәһтисара» (ибраний тилида «шеол») өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәр.
9:18 Пәнд. 2:18
10:1 Пәнд. 15:20

һәққанийәт инсанни өлүмдин қутулдурар.
3 Пәрвәрдигар һәққаний адәмниң җенини ач қоймас;
Лекин у қәбиһләрниң нәпсини боғуп қояр.
4 Һорунлуқ кишини гадай қилар;
Ишчанлиқ болса баяшат қилар.
5 Язда һосулни жиғивалғучи — дана оғулдур;
Лекин орма вақтида ухлап ятқучи — хиҗаләткә қалдуридиған оғулдур.
6 Бәрикәт һәққаний адәмниң бешиға чүшәр;
Амма зораванлиқ яманларниң ағзиға урар.
7 Һәққаний адәмниң ядикари мубарәктур;
Яманларниң нами болса, сесиқ қалар.
8 Дана адәм йол- йоруқ-несиһәтләрни қобул қилар;
Кот-кот, надан киши өз айиғи билән путлишар.
9 Ғубарсиз жүргән кишиниң жүрүш-туруши турақлиқтур,
Йоллирини әгир қилғанниң кири ахири ашкарилиниду.
10 Көз ишаритини қилип жүридиғанлар адәмни дағда қалдурар;
Кот-кот, надан киши өз айиғи билән путлишар.
11 Һәққаний адәмниң ағзи һаятлиқ булиқидур,
Амма зораванлиқ яманниң ағзиға урар.
12 Өчмәнлик җедәл қозғар;
Меһир-муһәббәт һәммә гуналарни япар.
13 Әқил-идрақлиқ адәмниң ағзидин даналиқ тепилар;
Әқилсизниң дүмбисигә палақ тегәр.
14 Дана адәмләр билимләрни зиядә топлар;
Лекин ахмақниң ағзи уни һалакәткә йеқинлаштурар.
15 Мал-дунիялири гоя мәзмут шәһәрдәк байниң капалитидур;
Мискинни һалак қилидиған иш дәл униң намратлиғидур.
16 Һәққанийларниң әҗирлири жанға жан қошар,
Қәбиһләрниң һосули гунанила көпәйтиштур.
17 Несиһәтни аңлап уни сақлиғучи һаятлиқ йолиға маңар;
Тәнбиһләрни рәт қилған киши йолдин азғанлардур.
18 Адавәт сақлиған киши ялған сөзлимәй қалмас;
Төһмәт чаплиғанлар ахмақтур.
19 Гәп көп болуп кәтсә, гунадин халий болмас,
Лекин ағзиға егә болған әқиллиқтур.

10:2 Пәнд. 11:4
10:4 **«һорунлуқ»** — ибраний тилида: «қол бошлуғи». **«Ишчанлиқ»** — ибраний тилида: «әстайидиллиқниң қоли».
10:4 Пәнд. 12:24
10:6 **«Амма зораванлиқ яманларниң ағзиға урар»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Амма яманларниң ағзи зораванлиқни йошурар».
10:8 Пәнд. 10:10
10:11 **«һаятлиқ булиқи»** — бәлким «Ерән бағчиси»дики «һаятлиқ беридиған дәрәқ»кә охшитилғандур. **«Амма зораванлиқ яманниң ағзиға урар»** — яки «Амма яманниң ағзи зораванлиқни йошурар».
10:11 Пәнд. 10:6; 13:14
10:12 1Кор. 13:7; 1Пет. 4:8
10:13 Пәнд. 20:30
10:16 **«...гунанила көпәйтиштур»** — яки «...гунайини бекитәр».
10:18 **«Адавәт сақлиған киши ялған сөзлимәй қалмас»** — ибраний тилида: «Адавәт сақлиғучиниң ләвлири ялған болиду».

[20] Һәққаний адәмниң сөзи худди сап күмүч;
Яманниң ойлири толиму әрзимәстур.
[21] Һәққаний адәмниң сөзлири нурғун кишини қувәтләр;
Ахмақлар әқли кәмлигидин өләр.
[22] Пәрвәрдигарниң ата қилған бәрикити адәмни дөләтмән қилар;
У бәрикитигә һеч бир жапа-мушәққәт қошмас.
[23] Ахмақ қәбиһликни тамашә дәп биләр;
Амма даналиқ йорутулған кишиниң хурсәнлигидур.
[24] Яман киши немидин қорқса шуниңға учрар;
Һәққаний адәмниң арзуси әмәлгә ашурулар.
[25] Яман адәм қуюндәк өтүп йоқар;
Лекин һәққаний адәм мәңгүлүк һулдәктур.
[26] Адәм аччиқ су жутувалғандәк,
Көзигә ис-түтәк кирип кәткәндәк,
Һорун адәмни ишқа әвәткәнму шундақ болар.
[27] Пәрвәрдигардин әйминиш өмүрни узун қилар,
Яманниң өмри қисқартилар.
[28] Һәққаний адәмниң үмүти хурсәнлик елип келәр;
Лекин рәзилниң күткини йоққа чиқар.
[29] Пәрвәрдигарниң йоли дурус яшаватқанларға башпанаһдур;
Қәбиһлик қилғучиларға болса һалакәттур.
[30] Һәққанийларниң орни мустәһкәмдур;
Яманлар зиминда узун турмас.
[31] Һәққаний адәмниң ағзидин даналиқ чиқар;
Лекин шумлуқ тил кесип ташлинар.
[32] Һәққаний адәмниң сөзи кишигә мок хушяқар;
Яман адәмниң ағзидин шумлуқ чиқар.

11 [1] Ялған тараза Пәрвәрдигарға жиркиничлиқтур;
Адил жиң теши Уни хурсән қилар.
[2] Тәкәббурлуқ билән биргә шәрмәндичилик әгишип келәр;
Лекин даналиқ кичик пеилларға һәмраһ болар.
[3] Тоғриларниң сәмимийлиги өзини йетәкләр;
Лекин каззапларниң әгирлиги өзини вәйран қилар.
[4] Худаниң ғәзәп күнидә мал-дунияниң пайдиси болмас;
Лекин һәққанийәт адәмни өлүмдин қутқузар.
[5] Камил адәмниң һәққанийлиғи өзини түз йолға башлар;

10:20 **«Һәққаний адәмниң сөзи»** — ибраний тилида: «Һәққаний адәмниң тили». **«Яманниң ойлири»** — ибраний тилида: «яманниң көңли».
10:23 **«йорутулған»** — ибараний тилида «ишни, башқа адәмни убдан чүшинидиған» дегән мәнада.
10:23 Пәнд. 14:9
10:26 **«Адәм аччиқ су жутувалғандәк...»** — ибраний тилида: «Аччиқ су чишларға тәккәндәк...».
10:27 Пәнд. 9:11
10:28 Аюп 8:13,14; 11:20; Зәб. 111:10
10:29 Пәнд. 13:6
11:1 Лав. 19:36; Қан. 25:13; Пәнд. 16:11; 20:10,23
11:2 Пәнд. 15:33; 16:18; 18:12
11:3 Пәнд. 13:6
11:4 Пәнд. 10:2; Әз. 7:19; Зәф. 1:18

Яман адәм өз яманлиғидин жиқилар.
[6] Дурус адәмләрниң һәққанийлиғи өзлирини қутқузар;
Лекин каззаплар өз һейлә-нәйриңидин тутулар.
[7] Рәзил адәм өлсә, униң үмүти йоққа чиқар;
Гунакарниң үмүти ахири қуруқ қалар.
[8] Һәққаний адәм қийинчилиқтин халий қилинар;
Рәзил адәм униң орниға тутулар.
[9] Мунапиқлар өз ағзи билән йеқинини бузар;
Лекин һәққанийлар билими билән қутқузулар.
[10] Һәққаний адәм ронақ тапса, шәһәр хуш болар;
Рәзил адәм һалак болса, хәлиқ тәнтәнә қилар.
[11] Тоғриларниң бәрикәт тиләшлири билән шәһәр гүллинәр;
Лекин рәзилләрниң тили билән вәйран болар.
[12] Өз йеқинини сөкидиған киши — әқилсиздур;
Амма йорутулған адәм ағзини жиғар.
[13] Гәп тошуғучи мәхпийәтләрни ашкарилар;
Садиқ адәм аманәткә хиянәт қилмас.
[14] Йол- йоруқ кам болса, әл-жут жиқилар;
Улуқ бир мәслиһәтчи болса, әл нижат тапар.
[15] Ятқа борун болған киши зиян тартмай қалмас;
Қол беришип кепил болушни яман көргән кишиниң қулиқи тинич болар.
[16] Шапаәтлик аял иззәт-һөрмәтни қолдин бәрмәс;
Зораванлар байлиқни қолдин бәрмәс.
[17] Рәһимдил өз-өзигә бәхит яритар;
Рәһимсиз өз тенини ағритар.
[18] Яман адәмләрниң алған иш һәққи уларни алдар, бәрикәтсиз болар;
Амма һәққанийәт териғучи адәм әмәлий инъам алар.
[19] Һәққанийәт адәмгә һаятлиқ тапқузар;
Яманлиқни көзләп жүридиған киши өлүмгә йүз тутар.
[20] Нийити бузуқ киши Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Амма йоли диянәтлик кишиләр униң хурсәнлигидур.
[21] Қол тутушуп бирләшсиму, яманлар жазаға тартилмай қалмас;
Лекин һәққанийларниң нәсли нижат тапар.
[22] Чирайлиқ амма тетиқсиз хотун,
Чошқиниң тумшуғиға алтун һалқа салғандәктур.
[23] Һәққанийларниң арзуси пәқәт яхши мевә елип келәр;
Яманларниң күткини ғәзәп-нәпрәттур.
[24] Бирәв мәртләрчә тарқатсиму, гүллинәр;
Йәнә бирәв беришкә тегишлигини айисиму, пәқәт намратлишар.

11:7 **«Гунакарниң үмүти...»** — башқа бирхил тәржимиси, «Күчлүкләрниң үмүти...».
11:8 Зәб. 33:20; Пәнд. 21:18
11:14 **«Йол- йоруқ кам болса...»** — башқа бирхил тәржимиси, «Көп мәслиһәтчиләр болса,...». **«...нижат тапар»** — яки «....бехәтәр турар».
11:14 1Пад. 12:1-20
11:15 **«Ятқа борун болған киши зиян тартмай қалмас»** — 6:1 вә изаһатни көрүң.
11:18 **«Яман адәмләрниң алған иш һәққи уларни алдар, бәрикәтсиз болар»** — ибраний тилида «яман адәмниң иш һәққи ялған болар».
11:21 **«Қол тутушуп бирләшсиму,...»** — башқа бирхил тәржимиси: — «шүбһисизки,...».
11:21 Пәнд. 16:5

25 Мәрт адәм әтлинәр;
Башқиларни суғарғучи өзиму суғирилар.
26 Ашлиқни сатмай бесивалған киши әлниң ләнитигә учрайду;
Лекин ашлиқни сетип бәргүчигә бәрикәт тилинәр.
27 Яхшилиқни издәп интилгән адәм шапаәт тапар;
Яманлиқни издигән адәм өзи яманлиқ көрәр.
28 Өз мал-дуниясиға таянғучи жиқилар;
Һәққаний киши йопурмақтәк көкирәр.
29 Өз өйигә азарчилиқ салған киши шамалға мирас болар;
Әқилсиз адәм ақиланиниң қули болуп қалар.
30 Һәққанийниң беридиған мевиси «һаятлиқ дәриғи»дур;
Дана киши көңүлләрни һаятлиққа майил қилар.
31 Қараңлар, һәққаний адәм бу дунияда сәһвәнлиги үчүн бәдәл төлигән йәрдә,
Рәзилләр билән гунакарларниң ақивити қандақ болар?

12 1 Кимки тәрбийини қәдирлисә, билимниму сөйгүчидур;
Лекин тәнбиһкә нәпрәтләнгән надан-һамақәттур.
2 Яхши нийәтлик адәм Пәрвәрдигарниң илтипатиға еришәр;
Амма Пәрвәрдигар һейлә-микирлик адәмниң гунайини бекитәр.
3 Адәмләр яманлиқ қилип аманлиқ тапалмас;
Лекин һәққанийларниң йилтизи тәврәнмәс.
4 Пәзиләтлик аял еринiң тажидур;
Амма уни уятқа салғучи хотун униң устихинини чиритәр.
5 Һәққаний адәмниң ой-пикри дурус һөкүм чиқирар;
Яманларниң несиһәтлири мәккарлиқтур.
6 Яманларниң сөзлири қан төкидиған қилтақтур;
Лекин дурусниң сөзи адәмни қилтақтин қутулдурар.
7 Яманлар ағдурулуп, йоқилар;
Лекин һәққанийларниң өйи мәзмут турар.
8 Адәм өз зириклиги билән махташқа сазавәр болар;
Әгир нийәтлик киши көзгә илинмас.
9 Пеқир туруп хизмәткари бар киши,

11:25 Зәб. 111:9; 2Кор. 9:9
11:27 Зәб. 7:17; 9:15,16, 23; 56:7
11:28 Зәб. 1:3, 4; 91:13-15
11:30 **«һаятлиқ дәриғи»** — мошу йәрдә «һаятлиқ дәриғи» дегәнлик, «Ерән бағчиси»дики Адәм атимиз вә Һава анимизниң бәһримән болушиға тәйярланған дәрәқни көрситиду (3:18-айәтни көрүң). **«... һаятлиққа майил қилар»** — әйни тексттә «һаятлиқ» дегән сөз йоқ. Лекин һәққанийлиқ йолида Худаниң мөмин бәндилири адәмләрниң көңлини өзи үчүн алмайду, бәлки уларни Худаниң йолиға җәлип қилиду; шуңа толуқ мәнаси: «Ким дана болса кишиләрниң көңлини нижат йолиға башлайду» дәп қараймиз. Мошу айәтни «Луқа» 5:10 билән селиштурғили болиду.
11:31 **«Қараңлар, һәққаний адәм ...бәдәл төлигән йәрдә, рәзилләр билән гунакарларниң ақивити қандақ болар?»** — бу айәт Инҗил, «1Пет.» 4:18дә нәқил кәлтүрүлиду.
11:30 Яр. 2:9, Яқ. 5:19, 20
11:31 1Пет. 4:17,18
12:3 Пәнд. 10:25
12:4 1Кор. 11:7
12:5 **«... ой-пикри дурус һөкүм чиқирар»** — яки: «...ой-пикри дурустур».
12:6 Пәнд. 1:11,18; 11:9
12:7 **«Яманлар ағдурулуп, йоқилар»** — башқа бирхил тәҗимиси: «Яманлар ағдурулғанда, йоқилар».
12:7 Зәб. 36:36-40; Пәнд. 11:21

Өзини чоң тутуп ач жүргән кишидин яхшидур.
10 Һәққаний адәм өз улиғиниму асрар;
Амма рәзил адәмниң болса һәтта рәһимдиллиғиму залимлиқтур.
11 Тиришип терикчилик қилған деханниң қосиғи тоқ болар;
Амма хам хиялларға берилгән кишиниң әқли йоқтур.
12 Яман адәм яманлиқ қилтиғини көзләп олтирар;
Амма һәққаний адәмниң йилтизи мевә берип турар.
13 Яман адәм өз ағзиниң гунайидин тутулар;
Һәққаний адәм мушәққәт-қийинчилиқтин қутулар.
14 Адәм өз ағзиниң мевисидин қанаәт тапар;
Өз қоли билән қилғанлиридин униңға яндурулар.
15 Ахмақ өз йолини тоғра дәп биләр;
Амма дәвәткә қулақ салған киши ақиланидур.
16 Ахмақниң аччиғи кәлсә, тезла билинәр;
Зерәк киши һақарәткә сәвир қилар, сәтчиликни ашкарилимас.
17 Һәқиқәтни ейтқан кишидин адаләт билинәр;
Ялған гувалиқ қилғучидин алдамчилиқ билинәр.
18 Бәзлиләрниң йеникликт билән ейтқан гепи адәмгә санчилған қиличқа охшар;
Бирақ ақиланиниң тили дәрдкә дәрмандур.
19 Растчил мәңгү турғузулиду;
Ләвзи ялған болса бирдәмликтур.
20 Яманлиқниң койида жүргүчиниң көңлидә һейлә сақланғандур;
Аманлиқни дәвәт қилғучилар хошаллиққа чөмәр.
21 Һәққаний адәмниң бешиға һеч күлпәт чүшмәс;
Қәбиһләр балайи-қазаға чөмүләр.
22 Ялған сөзләйдиғанниң ләвлири Пәрвәрдигарға жиркиничлиқтур;
Лекин ләвзидә турғанларға У апирин ейтар.
23 Пәмлик адәм билимини йошурар;
Бирақ ахмақ наданлиғини жақалар.
24 Тиришчан қол һоқуқ тутар;
Һорун қол алванға тутулар.
25 Көңүлниң ғәм-әндишиси кишини мүкчәйтәр;
Лекин меһриванә бир сөз кишини роһландурар.
26 Һәққаний киши өз дости билән биргә йол издәр;

12:9 Пәнд. 13:7
12:10 Қан. 25:4
12:11 Пәнд. 28:19
12:13 **«Яман адәм өз ағзиниң гунайидин тутулар»** — яки «Еғиздики итаәтсизлиқтин рәзил қапқан чиқар».
12:13 Пәнд. 10:14; 18:7
12:14 Пәнд. 13:2
12:15 Пәнд. 3:7
12:16 **«...һақарәткә сәвир қилар, сәтчиликни ашкарилимас»** — ибраний тилида бу икки ибарә «икки бислиқ» бир сөз биләнла ипадиләнгән.
12:17 Пәнд. 14:5
12:18 Зәб. 56:5; 58:8; Пәнд. 16:27
12:19 **«растчил»** — ибраний тилида «һәқиқәтниң леви». **«ләвзи ялған болса бирдәмликтур.»** — ибраний тилида «ялғанчи тил болса бирдәмликтур».
12:23 Пәнд. 13:16; 15:2
12:24 Пәнд. 10:4
12:25 Пәнд. 15:13

Бирақ яманларниң йоли өзлирини адаштурар.
27 Һорун өзи тутқан овни пиширип йейәлмәс;
Бирақ әтиварлиқ байлиқлар тиришчанға мәнсуптур.
28 Һәққанийлиқниң йолида һаят тепилар;
Шу йолда өлүм көрүнмәстур.

13

1 Дана оғул атисиниң тәрбийисигә көңүл қояр;
Мәсқирә қилғучи тәнбиһкә қулақ салмас.
2 Адәм дурус еғизиниң мевисидин һозурлинар;
Тузкорлар зораванлиққа һәвәс қилип зораванлиққа учрар.
3 Сөздә еһтиятчан киши җенини сақлап қалар;
Ағзи иштик һалакәткә учрар.
4 Һорунниң арзу-тилиги бар, лекин еришәлмәс;
Лекин тиришчан әтлинәр.
5 Һәққаний адәм ялғанчилиқтин жиркинәр;
Қәбиһ болса сесип, шәрмәндә болар.
6 Йоли дурусни һәққанийәт қоғдар;
Лекин гунакарни рәзиллик жиқитар.
7 Бәзиләр өзини бай көрсәткини билән әмәлийәттә қуруқ сөләттур;
Бәзиләр өзини йоқсул көрсәткини билән зор байлиқлири бардур.
8 Өз байлиғи гөрүгә тутулған байниң җениға ара турар;
Бирақ йоқсуллар һеч вәһимини аңлимас.
9 Һәққаний адәмниң нури шатлинип парлар;
Бирақ яман адәмниң чириғи өчүрүләр.
10 Кибирликтин пәқәт җедәл-мажирала чиқар;
Даналиқ болса несиһәтни аңлиғанлар билән биллидур.
11 Ишлимәй тапқан һарам байлиқ бәрикәтсиздур;
Тәр төкүп һалал тапқан гүллинәр.
12 Тәлмүргинигә күтүп еришәлмәслик көңүлни сунуқ қилар,
Лекин тәшналиқта еришкини «һаятлиқ дәриғи»дур.
13 Худаниң калам-сөзигә писәнт қилмиған адәм гунаниң төлимигә қәриздар болар;
Лекин пәрманни қәдирлигән адәм яхшилиқ көрәр.
14 Ақиланиниң тәлими һаятлиқ бәргүчи булақтур,
У сени өлүм қапқанлиридин қутулдурар.
15 Ақиланилик адәмни илтипатқаериштүрәр;

12:26 **«Һәққаний киши өз дости билән биргә йол издәр»** — башқа хил тәрҗимилири: «Һәққаний киши өз достиниң көңлидикини тәкшүрәр», «Һәққаний киши дост тутушта сәгәк болар» яки «Һәққаний киши өз достиға йол көрситәр».
12:27 **«Бирақ әтиварлиқ байлиқлар тиришчанға мәнсуптур»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Бирақ тиришчан киши өз тәәллуқатини әтиварлайду».
13:2 Пәнд. 12:14
13:6 Пәнд. 10:29; 11:3, 5, 6
13:7 Пәнд. 12:9
13:9 Аюп 18:5, 6; 21:17; Пәнд. 4:18
13:11 Пәнд. 10:2; 20:21
13:12 **«һаятлиқ дәриғи»** — «Ерән бағчиси»дики, Адәм атимиз вә Һава анимизниң бәһриман болушиға тәйярланған дәрәқни көрситиду (3:18ни көрүң).
13:12 Пәнд. 13:19
13:14 Пәнд. 10:11; 14:27

Бирақ тузкорларниң йоли әгир-бүгри, җапалиқ болар.
[16] Пәм-парасәтлик адәм билими билән иш көрәр;
Һамақәт өз наданлиғини ашкарилар.
[17] Рәзил алақичи бала-қазаға учрар;
Садиқ әлчи болса дәрдкә дәрмандур.
[18] Тәрбийәни рәт қилған адәм намратлишип уятқа қалар;
Амма тәнбиһни қобул қилған һөрмәткә еришәр.
[19] Әмәлгә ашқан арзу кишигә шерин туюлар;
Лекин ахмақлар яманлиқни ташлашни яман көрәр.
[20] Ақиланиләр билән биллә жүргән Дан. болар;
Бирақ ахмақларға һәмраһ болған наләпәрядта қалар.
[21] Балайиқаза гунакарларниң кәйнидин бесип маңар;
Лекин һәққанийлар яхшилиқниң әҗрини тапар.
[22] Яхши адәм пәрзәнтлириниң пәрзәнтлиригә мирас қалдурар;
Гунакарларниң жиққан мал-дунияльри һәққанийлар үчүн топлинар.
[23] Йоқсулниң ташландуқ йери мол һосул берәр,
Лекин адаләтсизликтин у вәйран болар.
[24] Таяқни айиған киши оғлини яхши көрмәс;
Балини сөйгән киши уни әстайидил тәрбийиләп җазалар.
[25] Һәққаний адәм көңли қанаәт тапқичә озуқ йәр;
Яманниң қосиғи ач қалар.

14

[1] Һәр бир дана аял өз аилисини ават қилар;
Ахмақ аял аилисини өз қоли билән вәйран қилар.
[2] Дуруслуқ йолида маңидиған киши Пәрвәрдигардин қорқар;
Қиңғир йолда маңған киши Худани көзгә илмас.
[3] Ахмақниң тәкәббур ағзи өзигә таяқ болар;
Ақиланиниң ләвлири өзини қоғдар.
[4] Улақ болмиса, еғил пак-пакиз турар;
Бирақ өкүзниң күчи болғандила саңға ашлиқ толар.
[5] Ишәшлик гувачи ялған ейтмас;
Сахта гувачи ялған гәпни нәпәстәк тинар.
[6] Һакавурлар даналиқ издәп тапалмас;
Бирақ йорутулған адәмгә билим елиш асанға чүшәр.
[7] Бирәвниң ағзида билим йоқлуғини билип йәткәндә,
Униңдин өзәңни нери тарт.
[8] Әқил-парасәтлик кишиниң даналиғи өз йолини ойлиништидур;

13:16 Пәнд. 12:23; 15:2
13:20 **«...наләпәрядта қалар»** — яки «...зиян тартар».
13:22 Аюп 15:29; 27:17
13:23 Пәнд. 12:11; 18:9
13:24 Пәнд. 23:13
14:1 **«... өз аилисини ават қилар»** — ибраний тилида «... өз аилисини қурар».
14:2 Аюп 12:4
14:4 **«Улақ болмиса, еғил пак-пакиз турар...»** — еғилниң сесиқлиғи түпәйлидин еғилдики улақларни чиқириветиш толиму ахмақанилик, әлвәттә.
14:5 Мис. 23:1; Пәнд. 12:17
14:6 **«Һакавурлар»** — яки «Мәсқирә қилғучилар».

Ахмақларниң әқилсизлиги болса өзлириниң алдинишидур.
9 Ахмақлар болса «итаәтсизлик қурбанлиғи»ни көзгә илмайду,
Һәққанийлар арисида болса илтипат тепилар.
10 Көңүлдики дәрдни пәқәт өзила көтирәләр;
Көңүлдики хушлуққиму башқилар шерик болалмас.
11 Яманниң өйи өрүлүп чүшәр;
Һәққаний адәмниң чедири гүллинип кетәр.
12 Адәм балисиға тоғридәк көрүнидиған бир йол бар,
Лекин ақивити һалакәткә баридиған йоллардур.
13 Оюн-күлкә болса қәлбтики ғәм-қайғуни япар,
Хошаллиқ өтүп кәткәндә, ғәм-қайғу йәнила қалар.
14 Тоғра йолдин бурулуп янған адәм һаман өз йолидин тояр;
Яхши адәм өз ишидин қанаәтлинәр.
15 Саддилар һәммә гәпкә ишинип кетәр;
Лекин пәм-парасәтлик киши һәр бир қәдәмни авайлап басар.
16 Дана адәм еһтиятчан болуп аваричиликтин нери кетәр;
Ахмақ һакавурлуқ қилип, өзигә ишинип алдиға маңар.
17 Териккәк ахмақлиқ қилар;
Нәйрәңваз адәм нәпрәткә учрар.
18 Саддилар ахмақлиққа варислиқ қилар;
Пәм-парасәтликләр билимни өз тажи қилар.
19 Яманлар яхшиларниң алдида егиләр;
Қәбиһләр һәққанийниң дәрвазилири алдида баш урар.
20 Намрат киши һәтта өз йеқиниғиму яман көрүнәр.
Байниң дости болса көптур.
21 Йеқинини пәс көргән гунакардур;
Лекин мискинләргә рәһим қилған бәрикәт тапар.
22 Яманлиқ ойлиғанлар йолдин адашқанлардин әмәсму?
Бирақ яхшилиқ ойлиғанлар рәһим-шәпқәт, һәқиқәт-садиқлиққа муйәссәр болар.
23 Һәммә меһнәттин пайда чиқар;
Бирақ қуруқ параңлар адәмни муһтажлиқта қалдурар.
24 Ақиланиләр үчүн байлиқлар бир таждур;
Ахмақларниң наданлиғидин пәқәт йәнә шу наданлиқла чиқар.
25 Һәққаний гувалиқ бәргүчи кишиләрниң һаятини қутқузар;
Ялған-явидақ сөзләйдиған гувачи ялған гәпни нәпәстәк тинар.
26 Пәрвәрдигардин қорқидиғанниң күчлүк йөләнчүки бар,
Униң балилириму һимайигә егә болар.
27 Пәрвәрдигардин қорқуш һаятниң булиқидур;

14:9 **«Итаәтсизлик қурбанлиғи»** — Муса пәйғәмбәргә тапшурулған «муқәддәс қанун»ға асасән, бириси башқиларға гуна қилип зиян йәткүзгән болса, Худадин кәчүрүм елиш үчүн авал зиян тартқучиға шу гунайини етирап қилип, аз дегәндә икки һәссә төләм берип, андин итаәтсизлиги үчүн қилинидиған қурбанлиқни («итаәтсизлик қурбанлиғи»ни) ибадәтханида Худаға атап бериши керәк еди.
–Башқа бирхил тәрҗимиси «Ахмақлар итаәтсизлигигә нисбәтән йениклик билән күлүп қойиду».
14:12 Пәнд. 16:25
14:13 Пәнд. 5:4
14:14 Пәнд. 1:31
14:16 **«аваричиликтин»** — яки «яманлиқтин».
14:20 Пәнд. 19:4, 7
14:22 Луқа 6:38

У кишини әҗәллик қапқанлардин қутқузар.
28 Падишаниң шан-шәриви пухрасиниң көплигидиндур;
Пухрасиниң кәмлиги әмирниң һалакитидур.
29 Еғир-бесиқ киши интайин ақил кишидур;
Чечилғақ ахмақлиқни улуқлар.
30 Хатирҗәм көңүл тәнниң сақлиғидур;
Һәсрәт чекиш болса сүйәкләрни чиритар.
31 Мискинни бозәк қилғучи — Пәрвәрдигарға һақарәт қилғучидур;
Һаҗәтмәнләргә шапаәт қилиш Уни һөрмәтлигәнликтур.
32 Яман өз яманлиғи ичидә жиқитилар;
Һәққаний адәм һәтта сәкратта ятқандиму хатирҗәм болар.
33 Йорутулған кишиниң көңлидә даналиқ ятар;
Бирақ ахмақниң көңлидикиси ашкарә болмай қалмас.
34 Һәққанийәт һәр қайси әлни жуқури көтирәр;
Гуна һәр қандақ милләтни номусқа қалдурар.
35 Падишаниң илтипати әқиллиқ хизмәткарниң бешиға чүшәр;
Бирақ униң ғәзиви номуста қалдурғучи уятсиз хизмәткариниң бешиға чүшәр.

15 1 Мулайим җавап ғәзәпни басар;
Қопал сөз аччиқни қозғар.
2 Ақиланиләрниң тили билимни җари қилар;
Ахмақниң ағзи қуруқ гәп төкәр.
3 Пәрвәрдигарниң көзи һәр йәрдә жүрәр;
Яхши-яманларни көрүп турар.
4 Шипа йәткүзгүчи тил худди бир «һаятлиқ дәриғи»дур;
Тили әгирлик кишиниң роһини сундурар.
5 Ахмақ атисиниң тәрбийисигә писәнт қилмас;
Лекин атисиниң тәнбиһигә қулақ салған зерәк болар.
6 Һәққанийниң өйидә гөһәрләр көптур;
Бирақ яманниң тапавити өзигә аваричилик тапар.
7 Дананиң ләвлири билим тарқитар;
Ахмақниң көңлидин һеч билим чиқмас.
8 Яманларниң қурбанлиғи Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Дурусларниң дуаси Униң хурсәнлигидур.

14:27 **«һаятниң булиқи»** — 13:14ниму көрүң.
14:27 Пәнд. 10:11; 13:14
14:31 Пәнд. 14:21; 17:5
14:32 **«Яман өз яманлиғи ичидә жиқитилар; һәққаний адәм ... хатирҗәм болар»** — толуқ айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Күлпәт кәлгәндә, яман адәм һайдиветилиду; бирақ һәққаний адәм сәкратта ятқандиму панаһлиқ болар».
14:33 Пәнд. 10:14; 12:23; 13:16
14:35 **«Номуста қалдурғучи уятсиз хизмәткар...»** — ибраний тилида «номуста қалдурғучи» вә «уятсиз» дегән икки ибарә бирла икки бислиқ сөз билән билдүрүлиду.
15:1 Пәнд. 25:15
15:2 Пәнд. 12:23; 13:16; 15:28
15:3 **«Яхши-яманлар...»** — ибраний тилида «яман-яхшилар» дегәнлик билән билдүрүлиду.
15:3 Аюп 34:21; Пәнд. 5:21; Йәр. 16:17; 32:19
15:4 **«Шипа йәткүзгүчи тил»** — яки «меһриван тил». **«һаятлиқ дәриғи»** — 3:18-айәттики изаһатни көрүң.
15:4 Пәнд. 12:18; 13:14
15:8 Пәнд. 21:27; Йәш. 1:11; Йәр. 6:20; Ам. 5:21

9 Яманларниң йоли Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Лекин һәққанийәтни интилип издигүчини У яхши көрәр.
10 Тоғра йолдин чиққанлар азаплиқ тәрбийини көрәр;
Тәнбиһгә өч болғучи өләр.
11 Тәһтисара вә һалакәт Пәрвәрдигарниң көз алдида очуқ турған йәрдә,
Инсан көңлидики ой-пикирни қандақму Униңдин йошуралисун?!
12 Һакавур тәнбиһ бәргүчини яқтурмас;
У ақиланиләрдин несиһәт елишқа бармас.
13 Көңүл шат болса, хуш чирай болар;
Дәрд-әләм тартса, роһи сунар.
14 Йорутулған көңүл билимни издәр;
Әқилсизниң ағзи наданлиқни озуқ қилар.
15 Езилгәнләрниң һәммә күнлири тәстә өтәр;
Бирақ шат көңүл һәркүнини һейттәк өткүзәр.
16 Зор байлиқ билән беарамлиқ тапқандин,
Азға шүкүр қилип, Пәрвәрдигардин әймәнгән әвзәл.
17 Нәпрәт ичидә йегән бордақ гөштә қилинған катта зияпәттин,
Меһир-муһәббәт ичидә йегән көктат әвзәл.
18 Териккәк киши жедәл чиқирар;
Еғир-бесиқ талаш-тартишларни тиничландурар.
19 Һорунниң йоли тикәнлик қашадур,
Дурус адәмниң йоли көтирилгән йолдәк дағдамдур.
20 Дана оғул атисини шат қилар;
Әқилсиз адәм анисини кәмситәр.
21 Әқли йоқ киши ахмақлиғи билән хуштур;
Йорутулған киши йолини тоғрилап маңар.
22 Мәслиһәтсиз иш қилғанда нишанлар әмәлгә ашмас;
Мәслиһәтчи көп болғанда муддиалар әмәлгә ашурулар.
23 Кишигә жайида бәргән жававидин хуш болар,
Дәл вақтида қилған сөз нәқәдәр яхшидур!
24 Һаятлиқ йоли әқиллиқ кишини жуқуриға башлайдуки,
Уни чоңқур тәһтисарадин қутқузар.
25 Пәрвәрдигар тәкәббурниң өйини жулуветәр;
Бирақ У тул хотунларға пасилларни турғузар.
26 Яманларниң ой-пикри Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Бирақ сап дилниң сөзлири сөйүмлүктур.

15:11 **«Тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған жайни көрситиду.
15:11 2Тар. 6:30; Зәб. 7:10; 43:21-22; Йәр. 17:9,10; Юһ. 2:24, 25; 21:17; Рос. 1:24
15:12 **«Һакавур»** — яки «мәсқирә қилғучи».
15:13 Пәнд. 17:22; 18:14
15:16 Зәб. 37:16; Пәнд. 16:8
15:17 Пәнд. 17:1
15:18 Пәнд. 28:25; 29:22
15:20 Пәнд. 10:1
15:21 Пәнд. 10:23; 14:9
15:22 Пәнд. 11:14
15:24 **«тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири барған жайни көрситиду.
15:25 Пәнд. 2:21,22; 12:7; 14:11
15:26 **«ой-пикри»** — яки «планлири».
15:26 Пәнд. 6:18

[27] Ач көз киши өз аилисигә аваричилик кәлтүрәр;
Пара елишқа нәпрәтләнгән киши күн көрәр.
[28] Һәққаний адәм қандақ жавап бериштә қайта-қайта ойлинар;
Яман адәмниң ағзидин шумлуқ төкүләр.
[29] Пәрвәрдигар яман адәмдин жирақтур;
Бирақ У һәққанийниң дуасини аңлар.
[30] Хуш көзләр көңүлни шатландурар;
Хуш хәвәр устиханларға гөш-май қондурар.
[31] Һаятлиққа елип баридиған тәнбиһкә қулақ салған киши даналарниң қатаридин орун алар.
[32] Тәрбийәни рәт қилған өз женини хар қилар;
Тәнбиһгә қулақ салған йорутулар.
[33] Пәрвәрдигардин қорқуш адәмгә даналиқ үгитәр;
Авал кәмтәрлик болса, андин шөһрәт келәр.

16 [1] Көңүлдики нийәтләр инсанға тәвәдур;
Бирақ тилниң жавави Пәрвәрдигарниң илкидидур.
[2] Инсан өзиниң һәммә қилған ишини пак дәп биләр;
Лекин қәлбдики нийәтләрни Пәрвәрдигар таразиға селип тартип көрәр.
[3] Нийәт қилған ишлириңни Пәрвәрдигарға тапшурғин,
Шундақ қилғанда планлириң пишип чиқар.
[4] Пәрвәрдигар барлиқ мәвжудийәтниң һәр бирини мәлум мәхсәт билән апиридә қилған;
Һәтта яманларниму балаю-апәт күни үчүн яратқандур.
[5] Тәкәббурлуққа толған көңүлләрниң һәр бири Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Қол тутушуп бирләшсиму, жазасиз қалмас.
[6] Муһәббәт-шәпқәт вә һәқиқәт билән гуналар кафарәт қилинип йепилар;
Пәрвәрдигардин әйминиш адәмләрни яманлиқтин халий қилар.
[7] Адәмниң ишлири Пәрвәрдигарни хурсән қилса,
У һәтта дүшмәнлириниму униң билән енақлаштурар.
[8] Һалал алған аз,
Һарам алған көптин әвзәлдур.
[9] Инсан көңлидә өз йолини тохтитар;
Амма қәдәмлирини тоғрилайдиған Пәрвәрдигардур.
[10] Һәтта падишаниң ләвлиригә қаритип әпсун оқулсиму,
Униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәс.

15:27 Пәнд. 1:19
15:29 Зәб. 9:38; 33:16-20; 144:18, 19
15:30 Пәнд. 25:25
15:33 Пәнд. 1:7; 9:10; 18:12
16:1 Пәнд. 16:1; 19:21; 20:24; Йәр. 10:23
16:2 **«қәлбдики нийәтләр»** — ибраний тилида «(адәмләрниң) роһлири» дейилиду.
16:2 Пәнд. 21:2
16:3 Зәб. 36:5; 54:23; Мат. 6:25; Луқа 12:22; 1Пет. 5:7
16:4 Аюп 21:30
16:5 **«қол тутушуп бирләшсиму,...»** — башқа бирхил тәржимиси: «шубһисизки,...».
16:5 Пәнд. 6:17; 8:13; 11:21
16:6 **«...гуналар кафарәт қилинип йепилар»** — Тәврат дәвридә, гуналар қурбанлиқлар арқилиқ «**йепилип** кәчүрүм қилинди» (йәни, «кафарәт қилинди»). Инжил дәвригә кәлгәндила, гуналар «елип ташланди» (мәсилән, «Юһ.» 1:29).
16:8 Зәб. 36:16; Пәнд. 15:16
16:10 **«һәтта падишаниң ләвлиригә қаритип әпсун оқулсиму, униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәс»** — йәнә

11 Адил тараза-мизанлар Пәрвәрдигарға хастур;
Тараза ташлириниң һәммисини У ясиғандур.
12 Падиша рәзиллик қилса жиркиничликтур,
Чүнки тәхт һәққанийәт биләнла мәһкәм турар.
13 Һәққаний сөзлигән ләвләр падишаларниң хурсәнлигидур;
Улар дурус сөзлигүчиләрни яхши көрәр.
14 Падишаниң қәһри гоя өлүмниң әлчисидур;
Бирақ дана киши униң ғәзивини тиничландурар.
15 Падишаниң чирайиниң нури кишигә жан киргүзәр;
Униң шәпқити вақтида яққан «кейинки ямғур»дур.
16 Даналиқ елиш алтун елиштин нәқәдәр әвзәлдур;
Йорутулушни таллаш күмүчни таллаштин шунчә үстүндур!
17 Дурус адәмниң егиз кәтирилгән йоли яманлиқтин айрилиштур;
Өз йолиға еһтият қилған киши җенини сақлап қалар.
18 Мәғрурлуқ һалак болуштин авал келәр,
Тәкәббурлуқ жиқилиштин авал келәр.
19 Кәмтәр болуп мискинләр билән барди-кәлдидә болуш,
Тәкәббурлар билән һарам мал бөлүшкәндин әвзәлдур.
20 Кимки ишни пәм-парасәт билән қилса пайда тапар;
Пәрвәрдигарға таянған болса, бәхит-саадәт көрәр.
21 Көңли дана киши сәгәк атилар;
Йеқимлиқ сөзләр адәмләрниң билимини ашурар.
22 Пәм-парасәт өзигә егә болғанларға һаятлиқниң булиқидур;
Әқилсизләргә тәлим бәрмәкниң өзи әқилсизликтур.
23 Ақиланә кишиниң қәлби ағзидин әқил чиқирар;
Униң ләвзигә билимни зиядә қилар.
24 Йеқимлиқ сөзләр гоя һәсәлдур;
Көңүлләрни хуш қилип тәнгә давадур.
25 Адәм балисиға тоғридәк көрүнидиған бир йол бар,
Лекин ақивити һалакәткә баридиған йоллардур.
26 Ишлигүчиниң иштийи уни ишқа салар;
Униң қарни униңға һайдакчилик қилар.
27 Муттәһәм киши яман гәпни колап жүрәр;

икки хил тәрҗимиси бар: (1) «Падишаниң ләвлиридә Пәрвәрдигарниң вәһийи болса, униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәс»; (2) «Падишаниң ләвлири вәһийгә қарап сөзләйду; униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәслиги керәк».
16:11 Лав. 19:36; Қан. 25:13-16; Пәнд. 11:1; 20:10, 23
16:14 Пәнд. 19:12; 20:2
16:15 **«Униң падишаниң шәпқити вақтида яққан «кейинки ямғур»дур»** — ибраний тилида: «Униң (падишаниң) шәпқити «кейинки ямғурлар»ни әпкәлгән булуттур». «Кейинки ямғурлар» Исраилда 3-айда йеғип, әтиязлиқ зираәтләрни пишириштәк һалқилиқ ролни ойнайду. Шуңа һәр бир дехан «кейинки ямғур»ға тәшнадур, улар уни бәк қәдирләйду.
16:15 Пәнд. 19:12; Һош. 6:3; Зәк. 10:1; Яқ. 5:7
16:16 Аюп 28:15; Зәб. 18:11; 118:72; Пәнд. 3:14,15; 8:11,19
16:18 Пәнд. 11:2; 17:19
16:20 **«Кимки ишни пәм-парасәт билән қилса пайда тапар»** — яки «несиһәт сөзигә көңүл қойған пайда тапар».
16:20 Зәб. 2:12; 33:9-10; 124:1; Йәш. 30:18; Йәр. 17:7
16:22 Пәнд. 13:14
16:25 Пәнд. 14:12
16:26 **«Униң қарни униңға һайдакчилик қилар»** — ибраний тилида «Униң ағзи униңға һайдакчилик қилар».

Униң ләвлири лавулдап турған отқа охшар.
28 Әгир адәм жедәл-мажира туғдурғучидур;
Ғевәтчи йеқин достларни айриветәр.
29 Зораван киши йеқин адимини аздурар;
Уни яман йолға башлап кирәр.
30 Көзини жумувалған киши яман нийәтни ойлар;
Левини чишлигән киши яманлиққа тәйярдур.
31 Һәққанийәт йолида ақарған чач,
Адәмниң шөһрәт тажидур.
32 Асан аччиқлимайдиған киши палвандин әвзәлдур;
Өзини тутувалған шәһәр алғандинму үстүндур.
33 Чәк етәккә ташланғини билән,
Лекин нәтижиси пүтүнләй Пәрвәрдигардиндур.

17 1 Қурбанлиқ гөшлиригә толған жедәллик өйдин,
Бир чишләм қуруқ нан йәп, көңүл течлиқта болған әвзәл.
2 Хизмәткар чевәр болса, ғожисиниң номуста қойғучи оғлини башқурар;
Кәлгүсидә у ғожиниң оғли қатарида туруп униң мирасни тәқсим қилар.
3 Сапал қазан күмүчни тавлар, чанақ алтунни тавлар,
Бирақ адәмниң қәлбини Пәрвәрдигар синар.
4 Қәбиһ киши яман сөзләргә ишинәр;
Ялғанчи питничиләрниң сөзигә қулақ салар.
5 Мискинләрни мәсқирә қилғучи, өзини Яратқучини һақарәтлигүчидур;
Башқиларниң бәхитсизлигидин хошал болған киши жазасиз қалмас.
6 Қериларниң нәврилири уларниң тажидур;
Пәрзәнтләрниң пәхри уларниң атилиридур.
7 Ахмақ яришиқ гәп қилса униңға ярашмас;
Мөтивәр ялған сөзлисә униңға техиму ярашмас.
8 Пара — уни бәргүчиниң нәзиридә есил бир гөһәрдур;
Гоя уни нәгила ишләтсә мувәппәқийәткә еришидиғандәк.
9 Башқиларниң хаталиғини йопутуп кәчүргән киши меһир-муһәббәтни көзләр;
Кона хаманни сориған киши йеқин достларни дүшмән қилар.

16:27 **«Муттәһәм киши»** — ибраний тилида «Белиалниң оғли» дейилиду. «Белиал»ниң мәнаси «әрзимәс» дегәнлик болуп, бәлким Иблисни көрситиду.
16:27 Пәнд. 12:18
16:28 Пәнд. 15:18; 26:21; 29:22
16:29 **«Уни яман йолға башлап кирәр»** — ибраний тилида «Уни яхши әмәс бир йолға башлап кирәр».
16:30 **«Көзини жумувалған киши»** — яки «көз қисқучи киши», «көзини чимилдатқучи адәм».
16:30 Пәнд. 6:13,14
16:31 **«Һәққанийәт йолида ақарған чач, адәмниң шөһрәт тажидур»** — айәтниң башқа бирхил тәрҗимиси: «Ақ чач болса адәмниң шөһрәт тажидур; у һәққанийәт йолида пәйда болиду».
16:32 **«Өзини тутувалған»** — ибраний тилида: «Өз роһини идарә қилидиған» дегән сөзләр билән ипадилиниду.
17:1 **«Қурбанлиқ гөшлири»** — ибранийлар ибадәтханида Худаға атап сойған бәзи қурбанлиқ гөшлириниң көп қисмини өйигә әкилип йейишкә болатти.
17:1 Пәнд. 15:17
17:3 Пәнд. 27:21; Йәр. 17:10
17:5 Пәнд. 14:31
17:8 **«Пара — ...гоя уни нәгила ишләтсә мувәппәқийәткә еришидиғандәк»** — бу айәт һәҗвий, кинайилик сөз болуп, умумий амма әпсуслинарлиқ бир әһвални көрситиду; әлвәттә, у бу ишни тәриплимәйду.
–Башқа бирхил тәрҗимиси: «У буни нәгила ишләтсәм мувәппәқийәткә еришимән, дәйду».

10 Ақиланигә сиңгән бир еғиз тәнбиһ,
Ахмаққа урулған йүз дәрридин үнүмлүктур.
11 Яманлар пәқәт асийлиқни көзләр;
Уни жазалашқа рәһимсиз бир әлчи әвәтиләр.
12 Әхмиқанә иш қиливатқан надан кишигә учрап қалғандин көрә,
Балилиридин айрилған ейиққа йолуғуп қалған яхши.
13 Кимки яхшилиққа яманлиқ қилса,
Ишигидин балайи-қаза нери кәтмәс.
14 Жедәлниң башлиниши тосмини су елип кәткәнгә охшайду;
Шуңа жедәл партлаштин авал талаш-тартиштин қол үзгин.
15 Яманни ақлиған,
Һәққанийға қара чаплиған,
Охшашла Пәрвәрдигарға жиркиничликтур.
16 Ахмақниң көңли даналиқни әтиварлимиса,
Қандақму униң қолида даналиқни сетивалғидәк пули болсун?
17 Һәқиқий дост һәрдайим саңа муһәббәт көрситәр,
Һәқиқий қериндаш яман күнүң үчүн ярдәмгә дунияға кәлгәндур.
18 Әқилсиз киши қол берип,
Йеқини үчүн кепил болиду.
19 Жедәлгә амрақ гунаға амрақтур;
Босуғини егиз қилған һалакәтни издәр.
20 Нийити бузулған яхшилиқ көрмәс;
Тилида һәқ-наһәқни астин-үстүн қилғучи балаға йолуқар.
21 Бала ахмақ болса, ата ғәм-қайғуға патар;
Һамақәтниң атиси хошаллиқ көрмәс.
22 Шат көңүл шипалиқ доридәк тәнгә давадур;
Сунуқ роһ-дил адәмниң илигини қурутар.
23 Чирик адәм йәң ичидә парини қобул қилар;
У адаләтниң йолини бурмилар.
24 Даналиқ йорутулған кишиниң көз алдида турар;
Бирақ әқилсизниң көзи хиялкәшлик қилип қутупта жүрәр.
25 Галваң бала атини азапқа салар;
Уни туққучиниңму дәрди болар.
26 Һәққанийларға жәриманә қоюшқа қәтъий болмас;
Әмирләрни адаләтни қоллиғини үчүн думбалашқа болмас.

17:13 Қан. 32:35; Пәнд. 20:22; 24:29; Рим. 12:17; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9
17:14 Пәнд. 20:3
17:15 Мис. 23:7; Пәнд. 24:24; Йәш. 5:23
17:16 **«Ахмақниң көңли даналиқни әтиварлимиса,...»** — ибраний тилида «Әқмәқниң һеч көңли йоқ турса,...»
17:19 **«Босуғини егиз қилған киши»** — ибраний тилида «Дәрвазисини егиз қилған (киши)». Бундақ адәм бәлким өзиниң бай екәнлигини көз-көз қилмақчи болиду.
17:19 Пәнд. 16:18
17:22 Пәнд. 15:13
17:23 **«Чирик адәм йәң ичидә парини қобул қилар»** — ибраний тилида «Чирик адәм бағрида парини қобул қилар...» яки «Чирик адәм бағирдин парини алар...».
17:24 Топ. 2:14; 8:1
17:25 Пәнд. 10:1; 15:20; 19:13
17:26 **«жәриманә қоюш»** — «жәриманә қоюш»ниң «жазалаш» дегән умумий мәнасиму болуши мүмкин. **«Һәққанийларға жәриманә қоюшқа қәтъий болмас»** — ибраний тилида «Һәққанийларға жәриманә қоюшқа яхши әмәс».

[27] Билими бар киши кам сөзлүк болар;
Йорутулған адәм қалтис еғир-бесиқ болар.
[28] Һәтта ахмақму аз сөзлисә дана һесаплинар;
Тилини тизгинлигән киши данишмән санилар.

18 [1] Көпчиликтин айрилип ялғуз жүргән киши һаман өз нәпсигә чоғ тартар;
Һәр қандақ чин һекмәткә һаман жан-жәһли билән қарши чиқар.
[2] Ахмақ йорутулушқа қизиқмас;
Қизиқидиғини пәқәт өз ойлиғанлирини көрситишла, халас.
[3] Яман киши кәлсә, нәпрәтму пәйда болар;
Номуссиз иш иза-аһанәттин айрилмас.
[4] Адәмниң сөзлири чоңқур суларға охшар;
Даналиқ булиқи ериқ сүйидәк өркәшләп ақар.
[5] Яманға ян бесишқа,
Сорақта һәққанийға увал қилишқа қәтъий болмас.
[6] Ахмақниң ләвлири уни жедәлгә башлар;
Униң ағзи «Мени думбала» дәп тәклип қилар.
[7] Ахмақниң ағзи өз бешиға һалакәттур;
Униң ләвлири өз жениға қапқандур.
[8] Ғевәтхорниң сөзлири һәр хил назу-немәтләрдәк,
Кишиниң қәлбигә чоңқур сиңдүрүләр.
[9] Ишида һорун болған кишиму,
 Бузғунчи билән үлпәтдаш болиду.
[10] Пәрвәрдигарниң нами мәзмут мунардур;
Һәққанийлар униң ичигә жүгүрүп кирип жуқурида аман болар.
[11] Бай адәм мал-дуниясини «мустәһкәм шәһирим» дәп биләр;
Нәзиридә өзини сақлайдиған егиз сепилдәк турар.
[12] Битчит болуштин авал, көңүлгә тәкәббурлуқ келәр;
Авал кәмтәрлик болса, андин шөһрәт келәр.
[13] Сөзни аңлимай туруп, алдирап жавап бәргән,
Ахмақлиғини көрситип өзини хиҗаләттә қалдурур.
[14] Тәндики ағриқ азавиға адәмниң өз роһи бәрдашлиқ бәргүзәр;
Бирақ роһи сунған болса уни ким көтирәр?
[15] Йорутулғанниң қәлби билимгә еришмәктә,
Ақиланиниң қулақлири билимни издимәктә.
[16] Соғат өз егисигә ишикни дағдам ечип берәр;
Уни чоң әрбаблар алдиға йәткүзәр.

17:27 «қалтис еғир-бесиқ болар» — ибраний тилида «салқин роһи бар» дегәнни билдүриду.
18:3 «нәпрәтму пәйда болар» — яки «пәсликму пәйда болар».
18:5 «қәтъий болмас» — ибраний тилида «яхши әмәс».
18:5 Лав. 19:15; Қан. 1:17; 16:19; Пәнд. 24:23
18:7 Пәнд. 10:14; 12:13; 13:3
18:8 «Кишиниң қәлбигә...» — ибраний тилида «Қосиғиниң ички йәрлиригә...».
18:8 Пәнд. 26:22
18:9 «Кишиму ...» — ...му — демәк, һорун адәм ғевәтхорға охшаш бузғунчидур.
18:10 Һак.9:51; 2Сам. 22:51; Зәб. 17:1-4; 60:4-5; Пәнд. 29:25
18:11 Пәнд. 10:15
18:12 Пәнд. 11:2; 15:33; 16:18

17 Дәва қилғанда, авал сөзлигүчиниң сөзлири орунлуқ көрүнәр;
Лекин қарши тәрәп соал қоюп ишни сүрүштүрәр.
18 Чәк ташлаш жедәлләрни түгитәр;
Ғожиларниң арисидики ишниму һәл қилар.
19 Рәнжигән қериндашниң көңлини елиш мустәһкәм шәһәрни елиштинму тәс;
Жедәл-мажира қорғанниң тақақ-балдақлириға охшаштур.
20 Адәм дурус сөзлигәнлигидин қосиғи тоқ болар;
Өз көңлидин чиққан сөзлиридин мол һосул алар.
21 Һаят-мамат тилниң илкидидур;
Кимки униң тәсирини әтиварлиса униң мевисидин йәр.
22 Хотунни таллап алған киши яхшилиқ тапиду,
У Пәрвәрдигарниң мәрһимитигә еришкән болиду.
23 Мискинләр пәс авазда йелинип сөзләр;
Бай болса қопаллиқ билән жавап берәр.
24 Достни көп тутқан киши харап болар;
Лекин қериндаштинму йеқин бағланған бир дост бардур.

19

1 Пәзиләтлик йолда маңған кәмбәғәл,
Һейлигәр сөзлүк ахмақтин яхшидур.
2 Йәнә, ғәйрити бар киши билимсиз болса болмас;
Алдираңғу йолдин чиқар.
3 Кишиниң ахмақлиғи өз йолини астин-үстин қиливетәр;
Шундақ туруқлуқ у көңлидә Пәрвәрдигардин рәнжип ағринар.
4 Байлиқ достни көп қилар;
Мискинләр бар достидинму айрилип қалар.
5 Ялған гувалиқ қилған жазаланмай қалмас;
Ялған ейтқучиму жазадин қутулалмас.
6 Тола адәм сехийдин илтипат көзләр;
Соғат берип турғучиға һәммә киши досттур.
7 Намратлашқандин қериндашлириму зерикәр;
Униң достлири техиму жирақ качар;
Ялвуруп қоғлисиму, улар тепилмас.

18:17 Пәнд. 25:8
18:20 **«Адәм дурус сөзлигәнлигидин .. мол һосул алар»** — айәт ибраний тилида «Ағзиниң мевисидин адәмниң қосиғи тоқ болар; ләвлириниң һосулидин қанаәтлинәр» дегән сөзләр билән билдүрүлиду.
18:20 Пәнд. 12:14; 13:2
18:21 **«Кимки униң тәсирини әтиварлиса униң мевисидин йәр»** — яки «Кимки өз сөзлиригә амрақ болса, шу униң мевисини йәр».
18:21 Пәнд. 21:23; Як. 3:2
18:22 Пәнд. 19:14
18:24 Пәнд. 17:17
19:1 Пәнд. 28:6
19:2 **«болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». **«Алдираңғу йолдин чиқар»** — ибраний тилида «Аяқлирини алдиратқучи киши хата қәдәм басар».
19:3 Як. 1:13,14,15
19:4 Пәнд. 14:20
19:5 **«Ялған ейтқучи...»** — ибраний тилида «Ялған (сөз) пүвлигүчи....»
19:5 Қан. 19:19; Пәнд. 21:28
19:6 **«Тола адәм сехийдин илтипат көзләр...»** — яки «Тола адәм әмирдин илтипат көзләр...».
19:7 Пәнд. 14:20

[8] Пәм-парасәткә еришкүчи өзигә көйүнәр;
Нурни сақлиған кишиниң бәхити болар.
[9] Ялған гувалиқ қилған җазаланмай қалмас;
Ялған ейтқучиму һалак болар.
[10] Һәшәмәтлик турмуш ахмаққа ярашмас;
Қулниң әмәлдарлар үстидин һөкүм сүрүши техиму қамлашмас.
[11] Данишмәнлик егисини асанлиқчә аччиқланмайдиған қилар;
Хаталиқни йопутуп кәчүрүш униң шөһритидур.
[12] Падишаниң ғәзиви ширниң һувлишиға охшаш дәһшәтлик болар;
Униң шәпқити юмран от-чөпкә чүшкән шәбнәмдәк шериндур.
[13] Ахмақ оғул атиси үчүн балайи-қазадур;
Урушқақ хотунниң зарлашлири тохтимай темип чүшкән тамчә-тамчә йеғинға охшаштур.
[14] Өй билән мал-мүлүк ата-бовилардин мирастур;
Бирақ пәм-парасәтлик хотун Пәрвәрдигарниң илтипатидиндур.
[15] Һорунлуқ кишини ғәпләт уйқиға ғәриқ қилар;
Бекар тәләп ачарчилиқниң дәрдини тартар.
[16] Пәрвәрдигарниң әмригә әмәл қилған киши өз җенини сақлар;
Өз йоллиридин һези болмиған киши өләр.
[17] Кәмбәғәлләргә рәһимдиллиқ қилған,
Пәрвәрдигарға қәриз бәргән билән баравәрдур;
Униң шәпқитини Пәрвәрдигар қайтурар.
[18] Пәрзәндиңниң тәрбийини қобул қилишиға үмүтвар болуп,
Уни җазалап тәрбийә берип турғин;
Лекин уни өлгичә хар болсун дегүчи болма.
[19] Қәһрлик киши җаза тартар;
Уни қутқузмақчи болсаң, қайта-қайта қутқузушуң керәк.
[20] Несиһәтни аңлиғин, тәрбийәни қобул қилғин,
Үндақ қилғанда кейинки күнлириңдә дана болисән.
[21] Кишиниң көңлидә нурғун нийәтләр бар;
Ахирида пәқәт Пәрвәрдигарниң далаләт-һидайитидин чиққан иш ақар.
[22] Кишиниң йеқимлиғи униң меһир-муһәббитидиндур;
Мискин болуш ялғанчилиқтин яхшидур.
[23] Пәрвәрдигардин әйминиш кишини һаятқа ериштүрәр;
У киши хатирҗәм, тоқ яшап, балайи-қаза чүширилүшидин халий болар.
[24] Һорун қолини сунуп қачиға тиққини билән,

19:9 **«Ялған ейтқучи...»** — ибраний тилида «Ялған (сөз) пувлигүчи...».
19:10 Пәнд. 30:22
19:12 Пәнд. 16:14,15; 20:2
19:13 Пәнд. 10:1; 15:20; 17:25; 21:19; 27:15
19:14 Пәнд. 18:22
19:15 Пәнд. 6:9; 10:4; 20:13
19:16 **«Өз йоллиридин һези болмиған киши өләр»** — яки «Униң (демәк, Пәрвәрдигарниң) йоллирини кәмситкән киши өләр».
19:16 Пәнд. 3:21,22; Луқа 11:28
19:18 **«Лекин уни өлгичә хар болсун дегүчи болма»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «....бирақ униң жиға-зерәлириға қулақ салма».
19:18 Пәнд. 13:24; 23:13; Әф. 6:4
19:21 Аюп 23:13; Зәб. 32:11; 113:11; Йәш. 46:10
19:23 Зәб. 33:10-11

Ғизани ағзиға селишқиму һорунлуқ қилар.
25 Һакавурға қилинған таяқ жазаси саддиға қилинған ибрәттур;
Йорутулған кишигә берилгән тәнбиһ,
Униң билимини техиму зиядә қилар.
26 Атисиниң мелини булиған,
Анисини өйидин һайдап чиқарған,
Рәсвалиқ, иза-аһанәт қалдурғучи оғулдур.
27 И оғул, несиһәткә қулиқиңни юпурувалсаң,
Әқилниң тәлимлиридин жирақлашқиниңдур.
28 Пәскәш гувачи адаләтни мазақ қилғучидур;
Яман адәмниң ағзи рәзилликни жутар.
29 Һакавурлар үчүн жазалар тәйярдур,
Ахмақларниң дүмбисигә уридиған қамча тәйярдур.

20

1 Шарап кишини рәсва қилар,
Һарақ кишини ғалҗирлаштурар;
Кимки униңға берилип езип кәтсә, әқилсиздур.
2 Падишаниң ғәзиви ширниң һөкиришигә охшаш қорқунучлуқтур;
Униң аччиғини кәлтүргән, өз жениға жаза чүширәр.
3 Өзини маҗирадин нери қилиш кишиниң иззитидур;
Бирақ һәр бир ахмақ өзини басалмас.
4 Һорун адәм қишта йәр һайдимәс;
Жиғим вақтида йоқлуқта қелип ашлиқ тиләр.
5 Кишиниң көңлидики ой-нийәтлири чоңқур суға охшаштур;
Йорутулған адәм уларни тартип алалайду.
6 Өзини садиқ дәйдиғанлар көптур;
Бирақ ишәшлик бир адәмни ким тапалисун?
7 Һәққаний адәм диянәтлик йолда маңар;
Униң пәрзәнтлиригә бәхит-бәрикәт қалдурулар!

19:24 Пәнд. 26:15
19:25 Пәнд. 21:11
19:27 **«И оғул, ... әқилниң тәлимлиридин жирақлашқиниңдур»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «И оғлум, әқилниң тәлимлиридин жирақлаштуридиған сөзләрни аңлаштин өзәңни тарт!».
19:28 **«Пәскәш гувачи»** — ибраний тилида: «Белиалниң (Иблисниң) гувачиси».
19:29 **«Һакавурлар»** — яки «Мәсқирә қилғучилар».
20:2 **«... өз жениға жаза чүширәр»** — ибраний тилида: «... өз жениға гуна қилған болиду».
20:2 Пәнд. 16:14; 19:12
20:3 Пәнд. 17:14
20:4 **«Һорун адәм қишта йәр һайдимәс»** — Пәләстиндә бир жил алтә пәсилгә бөлиниду. Он биринчи, он иккинчи ай «қиш пәсли» һесаплиниду. «Қиш» пәсли йәр һайдилидиған пәсил, чүнки бу пәсилдә ямғур йеғип тупрақ юмшақ болиду.
20:5 **«Кишиниң көңлидики ой-нийәтлири ... йорутулған адәм уларни тартип алалайду»** — бу пәнд-несиһәткә қарита алимларда төвәндикидәк бир қанчә хил чүшәнчә бар: (1) һәр адәмниң көңлидә чоңқур ой-нийәтләр бардур; йорутулған киши бу ой-нийәтләрни (яхши болсун яман болсун) әқли билән чүшинип йетәләйду. (2) йорутулған киши данишмән һәм аз сөзләйдиған кишиләрдин уларниң яхши ой-пикирлирини, яхши несиһәтлирини алалайду. (3) йорутулған киши яман нийәтлик кишиләрниң ағзидин уларниң нийәтлирини биләләйду. (4) бәзи алимлар бу айәтни «һәр бир кишиниң көңлидә Худадин кәлгән даләләт (йол- йоруқ, һидайәт) бардур; у чоңқур қудуқтики суға охшайду; ...» дәп чүшинип, униң мәнасини: «Худадин кәлгән шу «даләләт» һәр бир адәмниң көңлидә болған болиду, йорутулған киши бу даләләтни жақалап башқиларни йорутәлайду» дәп чүшәндүриду.
–Бизниңчә биринчи хил чүшәнчини тоғра дәп қараймиз.
20:5 Пәнд. 18:4

[8] Падиша адаләт тәхтидә олтарғанда,
Һәммә яманлиқни көзи билән қоғлайду.
[9] Ким өзини гунадин тазиландим,
Виждәним пакланди, дейәләйду?
[10] Икки хил тараза теши,
Икки хил күрә ишлитиш,
Охшашла Пәрвәрдигарға жиркиничликтур.
[11] Һәтта бала өз хислити билән билинәр;
Униң қилғанлириниң пак, дурус яки әмәслиги һәрикәтлиридин көрүнүп турар.
[12] Көридиған көзни, аңлайдиған қулақни,
Һәр иккисини Пәрвәрдигар яратти.
[13] Уйқиға амрақ болма, намратлиққа учрайсән;
Көзүңни ечип ойғақ бол, нениң мол болар.
[14] Херидар мал алғанда: «Начар екән, начар екән!» дәп қақшайду;
Елип кәткәндин кейин «Есил нәрсә, әрзан алдим» дәп махтиниду.
[15] Алтун бар, ләәл-яқутларму көптур;
Бирақ билимни беғишлиған ләвләр немидегән қиммәтлик гөһәрдур!
[16] Ятқа кепил болған кишидин қәризгә тонини тутуп алғин;
Ят хотунға капаләт бәргән кишидин капаләт пули ал.
[17] Алдап еришкән тамақ татлиқтур;
Кейин, униң йегини шеғил болар.
[18] Планлар мәслиһәт билән бекитиләр;
Пишқан көрсәтмә билән жәң қилғин.
[19] Гәп тошуғучи сирларни ашкарилар;
Шуңа валақтәккүр билән арилашма.
[20] Кимки ата-анисини һақарәт қилса,
Униң чириғи зулмәт қараңғусида өчәр!
[21] Тез еришкән мирас һаман бәрикәтлик болмас.
[22] Яманлиққа яманлиқ қайтурай демә;
Пәрвәрдигарға тайинип күт, У дәрдиңгә йетәр.
[23] Икки хил тараза теши Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Сахта өлчәм қәтъий яримас.
[24] Инсанниң һаятлиқ қәдәмлирини Пәрвәрдигар бәлгүләйду;
Ундақта инсан өз мусаписини нәдин билсун?
[25] Бир нәрсисини йениклик билән «Худаға аталған!» дәп вәдә бериш,

---

20:8 Пәнд. 20:26
20:9 1Пад. 8:46; Аюп 14:4; Зәб. 50:7-9; Топ. 7:20; 1Юһа. 1:8
20:10 Қан. 25:13; Пәнд. 11:1; 20:23
20:12 Мис. 4:11; Зәб. 93:9
20:13 Пәнд. 19:15
20:15 Пәнд. 3:14,15
20:16 Пәнд. 11:15; 27:13
20:17 Пәнд. 9:17
20:19 Пәнд. 11:13
20:20 Мис. 21:17; Лав. 20:9; Қан. 27:16; Мат. 15:4
20:21 Пәнд. 13:11; 28:20
20:22 Қан. 32:35; Пәнд. 17:13; 24:29; Рим. 12:17; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9
20:23 **«Қәтъий яримас»** — ибраний тилида «яхши әмәс».
20:23 Пәнд. 20:10
20:24 Аюп 31:4; Зәб. 36:23; 138:1-3; Йәр. 10:23

Қәсәмләрдин кейин иккилинип қайта ойлиниш,
Өз җенини қилтаққа чүшәргәнгә баравәр.
26 Дана падиша яманларни топанни соруғандәк сорунетиду,
Хаман тәпкәндәк тулуқ билән янҗиветәр.
27 Адәмниң роһ-виждани — Пәрвәрдигарниң чириғидур,
У қәлбниң һәр бир тәглирини тәкшүрүп пәриқ етәр.
28 Меһри-шәпқәт вә һәқиқәт падишани сақлайду;
У меһри-шәпқәт биләнла өз тәхтини мустәһкәмләйду.
29 Яш жигитләрниң қавуллуғи уларниң пәхридур;
Қериларниң иззити ақ чачлиридур.
30 Тәрбийә ярилири яманлиқни тазилап чиқирар,
Таяқ излири ич-бағирни таза қилар.

21

1 Падишаниң көңли ериқлардики судәк Пәрвәрдигарниң қолидидур;
Пәрвәрдигар қәйәргә тоғрилиса, шу тәрәпкә маңиду.
2 Инсан өзиниң һәммә қилған ишини тоғра дәп биләр;
Лекин Пәрвәрдигар қәлбдики нийәтләрни таразиға селип тартип көрәр.
3 Пәрвәрдигарниң нәзиридә,
Һәққанийлиқ билән адаләт жүргүзүш қурбанлиқ қилиштин әвзәлдур.
4 Тәкәббур көзләр, мәғрур қәлб, яманларниң чириғи — һәммиси гунадур.
5 Әстаидил кишиләрниң ойлири уларни пәқәт баяшатлиққа йетәкләр;
Чечилаңғуларниң ойлири болса, уларни пәқәт йоқсузлуққила йетәкләр.
6 Яғлима тил билән еришкән байлиқлар,
Өлүмни издәп жүргәнләр қоғлап жүргән бир түтүнла, халас.
7 Яманларниң залимлиғи өзлирини чирмивалар;
Чүнки улар адаләт йолида меңишни рәт қилған.
8 Җинайәткар маңидиған йол наһайити әгирдур;
Сап дил адәмниң һәрикити түптүздур.
9 Соқушқақ хотун билән азатә өйдә биллә турғандин көрә,
Өгүзниң бир булуңида ялғуз йетип қопқан яхши.
10 Яман кишиниң көңли яманлиққила һерисмәндур;
У йеқиниғиму шапаәт көрсәтмәс.
11 Һакавурниң җазаға тартилиши, билимсизгә ибрәт болар;
Дана киши қобул қилған несиһәтләрдин техиму көп билим алар.
12 Һәққаний Болғучи яманниң өйини көзләр;

20:29 Пәнд. 16:31
20:30 Пәнд. 10:13
21:2 **«Қәлбдики нийәтләр»** — ибраний тилида «қәлбләр» дейилиду.
21:2 Пәнд. 16:2
21:3 1Сам. 15:22; Зәб. 49:8-14; Йәш. 1:11, 16; Һош. 6:6
21:4 **«яманларниң чириғи»** — мошу йәрдә «чирақ» бәлким адәмниң роһини, йәни адәмниң әң чоңқур йерини көрситиду (20:27-айәтни көрүң).
21:5 Пәнд. 10:4; 13:4
21:6 Пәнд. 10:2, 4; 13:11
21:9 **«Соқушқақ хотун билән азатә өйдә биллә турғандин көрә,...»** — яки «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә олтарғандин көрә,...».
21:9 Пәнд. 21:19; 25:24; 27:15
21:11 **«Һакавурниң...»** — яки «Мәсқирә қилғучиниң...».
21:11 Пәнд. 19:25

У һаман яманларни яманлиққа қоюп жиқитар.
13 Мискинләрниң налисиға қулиқини йопутуп кари болмиғучи,
Ахири өзи пәряд көтирәр,
Бирақ һеч ким пәрва қилмас.
14 Йошурун соғат ғәзәпни басар;
Йәң ичидә берилгән пара қәһр-ғәзәпни пәсәйтәр.
15 Адаләтни бежа кәлтүрүш һәққанийларниң хошаллиғидур,
Бирақ яманлиқ қилғучиларға вәһимидур.
16 Һекмәт йолидин езип кәткән киши,
Әрваһларниң жамаити ичидикиләрдин болуп қалар.
17 Тамашәға берилгән киши намрат қалар;
Яғ чайнашқа, шарап ичишкә амрақ бейимас.
18 Яман адәм һәққаний адәм үчүн гөрү пулиниң орнида қалар;
Езилгән дурусларниң орниға ипласлар қалар.
19 Соқушқақ вә териккәк аял билән ортақ турғандин,
Чөл-баяванда ялғуз яшиған яхшидур.
20 Ақиланиниң өйидә байлиқ бар, зәйтун май бар;
Бирақ ахмақлар тапқинини уттурлуқ бузуп-чачар.
21 Һәққанийәт, меһриванлиқни издигүчи адәм,
Һаят, һәққанийәт вә иззәт-һөрмәткә еришәр.
22 Дана киши күчлүкләр шәһириниң сепилиға ямишар,
Уларниң таянчи болған қорғинини ғулитар.
23 Өз тилиға, ағзиға егә болған киши,
Жепини аваричиликләрдин сақлап қалар.
24 Чоңчилиқ қилғанлар,
«Һакавур», «һали чоң», «мазақчи» атилар.
25 Һорун киши өз нәпсидин һалак болар,
Чүнки униң қоли ишқа бармас;
26 Нәпси яман болуп у күн бойи тама қилип жүрәр;
Бирақ һәққаний адәм һеч немини айимай сәдиқә қилар.
27 Яман адәмниң қурбанлиғи Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Рәзил ғәрәздә әпкелингән болса техиму шундақтур!
28 Ялған гувалиқ қилғучи һалак болар;
Әйни әһвални аңлап сөзлигән кишиниң сөзи әбәткичә ақар.
29 Яман адәм йүзини қелин қилар;
Дурус киши йолини ойлап пухта басар.
30 Пәрвәрдигарға қарши туралайдиған һеч қандақ даналиқ, әқил-парасәт яки тәдбир йоқтур.

21:12 «һәққаний болғучи» — демисәкму «Һәққаний Болғучи» Худа Өзидур.
21:14 «йәң ичидә» — ибраний тилида «бағир ичидә». **«Йошурун соғат ғәзәпни басар... қәһр-ғәзәпни пәсәйтәр»** — демисәкму, бу хил пәнд-несиһәт бундақ ишларни тәриплимәйду, пәқәт умумий әһвални тәсвирләйду, халас.
21:14 Пәнд. 17:8; 18:16
21:16 «әрваһлар» — өлүкләрниң роһлирини көрситиду.
21:18 Пәнд. 11:8
21:19 Пәнд. 21:9; 25:24
21:23 Пәнд. 18:21
21:26 Зәб. 36:26
21:27 Пәнд. 15:8; Йәш. 1:13; Йәр. 6:20; Ам. 5:21
21:28 Пәнд. 19:5, 9

31 Атлар җәң күни үчүн тәйяр қилинған болсиму,
Бирақ ғәлибә-нижат пәқәт Пәрвәрдигардиндур.

22 1 Яхши нам зор байлиққа егә болуштин әвзәл;
Қәдир-қиммәт алтун-күмүчтин үстүндур.
2 Гадай билән бай бир зиминда яшар;
Һәр иккисини яратқан Пәрвәрдигардур.
3 Зерәк киши балайи-қазани алдин көрүп қачар;
Саддилар алдиға берип зиян тартар.
4 Өзини төвән тутуп, Пәрвәрдигардин әйминишниң бәрикити — баяшатлиқ, иззәт-һөр-
мәт вә һаяттур.
5 Һейлигәрләрниң йолида тикәнләр, қапқанлар ятар;
Өз йолиға һези болған киши улардин жирақ болар.
6 Балиға кичигидә мүҗәзигә қарап дурус тәрбийә бәрсәң,
Чоң болғанда у шу йолдин чиқмас.
7 Байлар мискинләрни башқурур;
Қәриздар қәриз егисиниң қулидур.
8 Наһәқлиқ уруғини чачқанниң алидиған һосули балаю-апәттур;
Униң ғәзәп-һәйвиси чүшәр.
9 Сехий адәм бәрикәт тапар;
Чүнки у мискинләргә өз ненидин бөлүп бәргүчидур.
10 Һакавурни қоғливәтсәң, җедәл-маҗира бесилар;
Келишмәсликләр вә шәрмәндичиликләр түгәр.
11 Пак нийәтни қәдирләйдиған кишиниң сөзлири гөзәлдур;
Шуңа падиша униң билән дост болар.
12 Пәрвәрдигарниң көзи илим-һәқиқәтни сақлар;
У ипласларниң сөзлирини ечип ташлап бекар қилар.
13 Һорун адәм: «Ташқирида бир шир туриду,
Кочиға чиқсам өлтүрүлимән!» — дәйду.

21:31 Зәб. 19:8; 32:16-17
22:1 Топ. 7:1
22:2 **«Гадай билән бай бир зиминда яшар»** — ибраний тилида: «Гадай билән бай бир-биригә йолуқар».
22:2 Пәнд. 29:13
22:3 Пәнд. 27:12
22:5 **«Өз йолиға һези болған киши»** — ибраний тилида «Өз җенини сақлайдиған киши».
22:6 **«Балиға кичигидә мүҗәзигә қарап дурус тәрбийә бәрсәң, ... йолдин чиқмас»** — бизниңчә бу пәнд һәр бир балиниң алаһидилиги, хаслиғи бар, шуңа балиға өз мүҗәзигә, маһийитигә қарап тәрбийә бериш керәк, дегәнни көрситиду. Башқа бирхил тәрҗимиси: «Балиға кичигидә һәққаний йолда меңишни үгәтсәң,... йолдин чиқмас». –Бәзи шәрһчиләр айәти «кинайилик сөз» дәп чүшунип: «Балиға кичигидә өзи халиған (шәхсийәтчи) жол бойичә тәрбийә беривәр! Манда чоң болңанда у шу жолдин чиқмас!» дәр тәрҗимә қилиду (демәк, балини әркиләтмә!).
22:8 **«Униң ғәзәп-һәйвиси»** — ибраний тилида «Ғәзивини йәткүзидиған һасиси» дейилиду.
22:8 Аюп 4:8; Һош. 10:13
22:9 **«Сехий адәм»** — ибраний тилида «сехи көзлүк киши».
22:9 2Кор. 9:6
22:11 Зәб. 100:6
22:12 **«Пәрвәрдигарниң көзи илим-һәқиқәтни сақлар»** — Пәрвәрдигар һәр бир дәвирдә, һәр бир йәрдә өзини көрситидиған испат-һәқиқәтни сақлайду, һәм шундақла шу испат-һәқиқәтни қәдирләйдиған, шуларға гува беридиған кишиләрни сақлайду («Рим.» 1:19-20ни көрүң); У йәнә барлиқ инсанларға Калам-Шериф (Таврат, Зәбур, Инҗил) бәргүчидур.
22:13 Пәнд. 26:13
22:14 **«Зинахор аял»** — ибраний тилида «ят аял».

14 Зинахор аялниң ағзи чоңқур бир оридур;
Пәрвәрдигар наразы болған киши униңға чүшүп кетәр.
15 Наданлиқ сәбий балиларниң қәлбигә бағлағлиқтур;
Бирақ тәрбийә тайиғи буни униңдин жирақ қилар.
16 Мискинләрни езиш билән бай болған,
Вә байларға соғат сунидиған киши,
Ахири пақәт йоқсуллуқта қалар.

Оттуз һекмәтлик сөз

17 Қулақ сал, саңа ақиланиләрниң сөзлирини үгитәй;
Көңүл қоюп билимимни үгәнгин.
18 Уларни қәлбиңдә чиң тутсаң,
Улар саңа шерин болар,
Ләвлириңдә сәп болуп тәйяр туриду.
19 Чин қәлбиң билән Пәрвәрдигарға тайинишиң үчүн,
Бүгүн бу һекмәтлик сөзләрни башқа бирисигә әмәс,
Бәлки саңа йәткүздум.
20 Униңдин мана оттузни яздим,
Буниң ичидә несиһәтләр һәм билим бар.
21 Булар билән һәқиқәтниң сөзлириниң дәрвәқә һәқиқәт екәнлигини биләләйсән,
Вә шундақ қилип сени әвәткүчиләргә һәқиқәтниң сөзлири билән жавап қайтуралайсән.

22 Йоқсулдин булап алма, у кәмбәғәл турса,
Ажиз мөминләрни сорақ орнида бозәк қилма.
23 Чүнки Пәрвәрдигар уларниң дәвасини көтирәр,
Улардин булап алғанлардин булап алар.

24 Мүҗәзи иштик адәм билән дост болма,
Қәһрлик адәм билән арилашма,
25 Болмиса, униң яман йолини үгинип қелип, қилтаққа чүшисән.

26 Башқиларға кепил болуп қол бәргүчиләрдин болма,
Қәризләрни төләшкә капаләт бәргүчиләрдин болма;
27 Сениң қайтуралиғидәк нәрсәң болған болса,
Улар орун-көрпилириңни бекардин-бекар астиңдин елип кәтмигән болатти!

28 Ата-бовилириң пасилни бәлгүләп бәргән кона чегара ташлирини йөткимә.

22:14 Пәнд. 2:16; 5:3; 7:5; 23:27
22:15 Пәнд. 13:24; 19:18; 23:14; 29:15,17
22:16 Пәнд. 14:31; 17:5
22:20 **«Униңдин мана оттузни яздим»** — бу «оттуз сөз» 22:22-24:22дә тепилиду.
–Башқа бирхил тәрҗимиси: «Униңдин мана әла сөзләрни яздим».
22:22 **«сорақ орни»** — ибраний тилида «шәһәр дәрвазиси» — йәни сот қилидиған йәрни көрситиду.
22:22 Мис. 23:6; Аюп 31:13; Зәб. 81:3, 4; Зәк. 7:10
22:23 Мис. 22:22, 23; Зәб. 9:38-39
22:26 Пәнд. 6:1; 11:15
22:27 Пәнд. 20:16
22:28 Қан. 19:14; 27:17; Пәнд. 23:10

[29] Ишни әстайидил вә чаққан бежиридиған кишини көргәнмидиң?
У пәс адәмләрниң хизмитидә болмас;
Падишаларниң алдида турар.

23 [1] Катта әрбаб билән һәмдәстихан болсаң,
Алдиңдики ким екәнлигини убдан ойлан.
[2] Иштийиң яман болса,
Гелиңға пичақ тәңләп турғандәк өзәңни тарт.
[3] Униң назу-немәтлирини тама қилма,
Улар адәм алдайдиған тамақлардур.

[4] Бай болимән дәп өзәңни упратма;
Өзәңниң зеһниңни бу ишқа қаратма.
[5] Байлиқларға көз тикишиң биләнла, улар йоқ болиду;
Пул-мал дәрвәқә өзигә қанат ясап,
Худди бүркүттәк асманға учуп кетәр.

[6] Ач көзниң ненини йемә,
Униң есил назу-немәтлирини тама қилма;
[7] Чүнки униң көңли қандақ болғандәк, өзиму шундақ.
У ағзида: — Қени, алсила, ичсилә! — десиму,
Бирақ көңлидә сени ойлиғини йоқ.
[8] Йегән бир жутум таамниму қусуветисән,
Униңға қилған чирайлиқ сөзлириңму бекарға кәткән болиду.

[9] Ахмаққа йол көрситип салма,
Чүнки у әқил сөзлириңни көзгә илмас.

[10] Қедимдә бекиткән йәрниң пасил ташлирини йөткимә,
Житимларниң етизлириғиму аяқ басма;
[11] Чүнки уларниң һәмҗәмәт-Қутқазғучиси интайин күчлүктур;
У Өзи улар үчүн үстүңдин дәва қилар.

[12] Несиһәткә көңүл қой,
Илим-билимләргә қулақ сал.

[13] Балаңға тәрбийә бериштин еринмә;

22:29 **«Әстаидил вә чаққан»** — ибраний тилида бирла сөз («маһир») билән ипадилиниду.
23:2 **«Өзәңни тарт»** — ибраний тилида «гелиңға пичақ тәңләп тур» дегән сөз билән ипадилиниду.
23:4 **«Өзәңниң зеһниңни бу ишқа қаратма»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Өз әқлиңдин чекинип өзәңни тарт». 3:5-айәтни көрүң.
23:9 Пәнд. 9:8; Мат. 7:6
23:10 Пәнд. 22:28
23:11 **«Һәмҗәмәт-Қутқазғучи»** — кона Исраилда «һәмҗәмәт-қутқазғучи» («гоел»)ниң қилидиған йәнә бир иши өзиниң җәмәтидики увал қилинғанлар үчүн адаләтни жүргүзүш еди. Униң уруқ-туққанлиридин бириси қатиллиқ қәстигә учриған болса, «һәмҗәмәт-қутқазғучи»ниң қатилни өлтүрүш һоқуқи һәм вәзиписи бар еди. Мошу айәттики «һәмҗәмәт-қутқазғучи» болса Худа Өзидур, әлвәттә.

Әгәр таяқ билән урсаң, у өлүп кәтмәйду;
[14] Сән уни таяқ билән урсаң,
Бәлким уни тәһтисарадин қутқузивалисән.
[15] И оғлум, дана болсаң,
Мениң қәлбим қанчә хуш болар еди!
[16] Ағзиңда орунлуқ сөзләр болса, ич-ичимдин шатлинимән.

[17] Гуна садир қилғучиларға рәшк қилма,
Һәрдайим Пәрвәрдигардин әймиништә турғин;
[18] Шундақ қилғиниңда җәзмән көридиған яхши күнүң болиду,
Арзу-үмүтүң бекарға кәтмәс.

[19] И оғлум, сөзүмгә қулақ селип дана бол,
Қәлбиңни Худаниң йолиға башлиғин.
[20] Мәйхорларға арилашма,
Нәпси яман гөшхорлар билән барди-кәлди қилма;
[21] Чүнки һарақкәш билән нәпси яман ахирида йоқсуллуқта қалар,
Ғәпләт уйқисиға патқанларға җәндә кийимни кийгүзәр.

[22] Сени тапқан атаңниң сөзини аңла,
Анаң қериғанда униңға һөрмәтсизлик қилма.
[23] Һәқиқәтни сетивал,
Уни һәргиз сетивәтмә.
Даналиқ, тәрбийә вә йорутулушниму ал.

[24] Һәққаний балиниң атиси чоң хошаллиқ тапар;
Дана оғулни тапқан атиси униңдин хурсән болар.
[25] Ата-анаңни сөйүндүрүп,
Сени туққан анаңни хуш қил.

[26] И оғлум, қәлбиңни маңа тапшур;
Көзлириңму һаятлиқ йоллиримға тикилсун!
[27] Чүнки паһишә аял чоңқур оридур,
Бузуқ ят аял тар зиндандур;
[28] Улар қарақчидәк мөкүвелип,
Инсанийәт арисидики вапасизларни көпәйтәр.

[29] Кимдә азап бар? Кимдә дәрд-әләм? Ким җедәл ичидә қалар? Ким налә-пәряд көтирәр?
Ким сәвәпсиз ярилинар? Кимниң көзи қизирип кетәр?

23:13 Пәнд. 13:24; 19:18; 22:15; 29:15,17
23:14 **«тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған җайни көрситиду.
23:16 **«ич-ичимдин шатлинимән»** — ибраний тилида «бөрәклирим шатлиниду».
23:17 Зәб. 36:1; 72:3; Пәнд. 24:1
23:18 Пәнд. 24:14
23:20 Йәш. 5:22; Луқа 21:34; Рим. 13:13; Әф. 5:18
23:22 Пәнд. 1:8
23:23 Пәнд. 4:7
23:24 Пәнд. 10:1; 15:20
23:27 Пәнд. 22:14

[30] Дәл шарап үстидә узун олтарған,
Әбҗәш шараптин тетишқа алдириған мәйхорлар!
[31] Шарапниң әҗайип қизиллиғиға, униң җамдики җулалиғиға,
Кишиниң гелидин шундақ силиқ өткәнлигигә мәптун болуп қалма!
[32] Ахирида у зәһәрлик иландәк чеқивалиду,
Оқ иландәк нәштирини санҗийду.
[33] Көз алдиңда ғәлитә мәнзириләр көрүниду,
Ағзиңдин қалаймиқан сөзләр чиқиду.
[34] Худди деңиз-океанларда ләйләп қалғандәк,
Йәлкәнлик кеминиң мома яғичи үстидә ятқандәк болисән.
[35] Сән чоқум: — Бириси мени урди, лекин мән яриланмидим!
Бириси мени таяқ билән урди, бирақ ағриғини сәзмидим!» — дәйсән.
Бирақ сән йәнә: «Һошумға кәлсәмла, мән йәнила шарапни издәймән! — дәйсән.

24 [1] Яманларға рәшк қилма,
Улар билән барди-кәлди қилишни арзу қилма;
[2] Чүнки уларниң көңли зораванлиқнила ойлар;
Уларниң ағзи азар йәткүзүшни сөзләр.

[3] Аилә болса даналиқ асасида бәрпа қилинар;
Чүшиниш билән мустәһкәмлинәр.
[4] Билим билән өйниң ханилири һәр хил қиммәтлик, есил гөһәрләргә толдурулар.

[5] Дана адәм зор күчкә егидур;
Билими бар адәм қудритини ашурар.
[6] Пухта несиһәтләр билән җәң қилғин;
Ғәлибә болса Бирдинбир Улуқ Мәслиһәтчи билән болар.

[7] Даналиқ әқилсиз адәмгә нисбәтән толиму егиз, чүшиниксиздур;
Чоңлар шәһәр дәрвазиси алдиға жиғилғанда у зуван ачалмас.

[8] Әскиликни нийәтлигән адәм «сүйқәстчи» атилар.
[9] Ахмақлиқтин болған нийәт гунадур;
Һакавур киши адәмләргә жиркиничликтур.

[10] Бешиңға еғир күн чүшкәндә җасарәтсиз болсаң,
Күчсиз һесаплинисән.

23:30 Йәш. 5:11,22
23:33 **«ғәлитә мәнзириләр көрүниду»** — яки «ғәлитә аяллар көрүниду».
24:1 Зәб. 36:1; Пәнд. 3:31; 23:17
24:2 Зәб. 9:28
24:5 Пәнд. 21:22
24:6 **«Ғәлибә болса бирдин-бир улуқ мәслиһәтчи билән болар»** — «Бирдинбир Улуқ Мәслиһәтчи» бизниңчә Худа Өзини көрситиши керәк.
–Башқа бирхил тәрҗимиси: «Мәслиһәтчиләр көп болса, ғәлибә болиду».
24:6 Пәнд. 11:14; 15:22; 20:18
24:7 Пәнд. 14:6

11 Сәвәпсиз өлүмгә тартилғанларни қутқузғин;
Боғузлиниш хәвпидә турғанлардин ярдәм қолуңни тартма;
12 Әгәр сән: «Бу иштин хәвиримиз йоқтур» десәң,
Һәр адәмниң көңлини таразиға Салғучи буни көрмәсму?
Жениңни һаят Сақлиғучи уни билмәсму?
У һәр бир инсан балсиниң өз қилғанлири бойичә уларниң өзигә яндурмасму?

13 И оғлум, һәсәл тапсаң истимал қил, у яхшидур.
Һәрә көнигидин алған һәсәл болса татлиқ тетийду;
14 Даналиқ билән тонушсаң, уму көңлүңгә шуниңдәк болар;
Уни тапқиниңда җәзмән яхши көридиған күнүң болиду,
Арзу-үмүтүң бекарға кәтмәс.

15 И рәзил адәм, һәққанийниң өйигә йошурун һуҗум қилишни күтмә,
Униң туралғусини булиғучи болма!
16 Чүнки һәққаний йәттә қетим жиқилип чүшәр,
Бирақ ахири йәнә орнидин турар.
Лекин рәзил киши күлпәт ичигә путлишип чүшәр.

17 Рәқибиң жиқилип кәтсә хуш болуп кәтмә,
Дүшминиң путлишип чүшсә шатланма;
18 Пәрвәрдигар буни көргәндә,
Бу қилиғиңни яхши көрмәй,
Бәлким ғәзивини рәқибиңгә чүшәрмәслиги мүмкин.

19 Яманлар раваж тапса, беарам болуп кәтмә;
Рәзилләргә рәшк қилма.
20 Чүнки яманларниң келәчики йоқтур,
Униң чириғиму өчүрүләр.

21 И оғлум, Пәрвәрдигардин қорққин, падишаниму һөрмәт қил.
Қутратқучилар билән арилашма.
22 Бундақ кишиләргә келидиған балаю-апәт уштумтут болар,
Пәрвәрдигар билән падишаниң уларни қандақ йоқитидиғанлиғини биләмсән?

24:11 Зәб. 81:3-4
24:12 Аюп 34:11; Зәб. 61:13; Йәр. 32:19; Рим. 2:6; Вәһ. 22:12
24:14 Зәб. 18:12; 118:103; Пәнд. 23:18
24:16 Аюп 5:19; Зәб. 33:20; Ам. 5:2; 8:14
24:17 Аюп 31:29; Пәнд. 17:5
24:19 Зәб. 36:1; 72:3; Пәнд. 3:31; 23:17; 24:1
24:20 Аюп 18:5, 6; Пәнд. 13:9; 20:20
24:22 **«Пәрвәрдигар билән падишаниң...»** — ибраний тилида: «Улар иккисиниң...».

«Пәнд-несиһәтләр»

Башқа әқлийә сөзләр

23 Буларму ақиланиләрниң сөзлиридур: —
Сот қилғанда бир тәрәпкә ян бесиш қәтъий болмас.
24 Җинайәтчигә: «Әйипсиз сән» дәп һөкүм чиқарған кишигә,
Хәлиқләр ләнәт ейтар;
Әл-жутлар униңдин нәпрәтлинәр.
25 Бирақ улар җинайәтчиниң гунайини ечип ташлиған кишидин хурсән болар,
Улар униңға бәхит-саадәт тилишәр.

26 Дурус җавап бәргүчи,
Гояки кишиниң ләвлиригә сөйгүчидур.

27 Авал сиртта ишлириңниң йолини һазирлап,
Етиз-ериқлириңни тәйярла,
Андин өйүңни салғин.

28 Йеқиниңға қарши асассиз гувалиқ қилма;
Ағзиңдин һеч ялғанчилиқ чиқарма.
29 «У маңа қандақ қилған болса, мәнму униңға шундақ қилимән,
Униң маңа қилғинини өзигә яндуримән», дегүчи болма.

30 Мән һорунниң етизлиғидин өттим,
Әқилсизниң үзүмзарлиғи йенидин маңдим,
31 Мана, һәр йеридин тикәнләр өсүп чиққан,
Хохилар йәр йүзини бесип кәткән,
Қоруқ теми өрүлүп кәткән!
32 Уларни көргәч, убдан ойландим;
Көргинимдин савақ алдим: —
33 Сән: «Йәнә бирдәм көзүмни жумувалай,
Йәнә бирдәм ухливалай,
Йәнә бирдәм пут-қолумни алмап йетивалай» — десәң,
34 Намратлиқ булаңчидәк сени бесип келәр,
Һаҗәтмәнлик қалқанлиқ әскәрдәк саңа һуҗум қилар.

Сулайманниң пәнд-несиһәтлириниң давами

25 1 Төвәндә баян қилинидиғанлириму Сулайманниң пәнд-несиһәтлири; буларни Йәһуданиң падишаси Һәзәкияниң ордисидикиләр көчүрүп хатирилигән: —

2 Пәрвәрдигарниң улуқлуғи — Өзиниң қилған ишини ашкарилимиғинида;
Падишаларниң улуқлуғи — бир ишниң сирини йешәлигинидә.

24:23 **«қәтъий болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс».
24:23 Мис. 23:3, 6; Лав. 19:15; Қан. 1:17; 16:19; Пәнд. 18:5; 28:21; Юһ. 7:24; Яқ. 2:1
24:24 Пәнд. 17:15; Йәш. 5:23
24:26 **«Дурус җавап бәргүчи, гояки кишиниң ләвлиригә сөйгүчидур»** — айәтниң башқа бирхил тәрҗимиси «Улар дурус җавап бәргән кишиниң ләвлиригә сөйүп қояр».
24:29 Рим. 12:17,19
24:33 Пәнд. 6:10,11
25:2 Рим. 11:33

[3] Әршниң егизлигини,
Зиминниң чоңқурлуғини,
Вә падишаларниң көңлидикини мөлчәрләп билгили болмас.
[4] Авал күмүчниң поқи айрилип тавланса,
Андин зәргәр нәпис бир қача ясап чиқар.
[5] Авал падишаниң алдидики рәзил хизмәткарлири қоғливетилсә,
Андин униң тәхти адаләт үстигә қурулар.
[6] Падишаниң алдида өзәңни һәмминиң алди қилип көрсәтмә,
Униң алдидики әрбабларниң орнида турувалма;
[7] Орнуңни өзәңдин жуқури жанабқа берип, униң алдида пәгаһқа чүширилгиниңдин
көрә,
Өзгиләрниң сени төргә тәклип қилғини яхшидур.

[8] Алдирап дәваға бармиғин,
Мабада берип, йеқиниң үстүн чиқип сени ләт қилса, қандақ қилисән?
[9] Йеқиниң билән муназириләшсәң,
Башқиларниң сирини ачма.
[10] Болмиса, буни билгүчиләр сени әйипләйду,
Сесиқ намдин қутулалмайсән.

[11] Вақти-жайида қилинған сөз,
Күмүч рамкиларға тизилған алтун алмилардур.
[12] Қулаққа алтун һалқа, нәпис алтундин ясалған зиннәт буюми ярашқандәк,
Ақиланиниң агаһландуруши көңүл қойғанниң қулиқиға яришар.

[13] Худди орма вақтидики томузда ичкән қар сүйидәк,
Ишәшлик әлчи өзини әвәткүчиләргә шундақ болар;
У ғожайинлириниң көкси-қарнини яшартар.

[14] Ямғури йоқ булут-шамал,
Ялған соғатни вәдә қилип махтанғучиға охшаштур.

[15] Узунғичә сәвир-тақәт қилинса, һөкүмдарму қайил қилинар,
Жумшақ тил сүйәклврдинму өтәр.

[16] Сән һәсәл тепивалдиңму?
Уни пәқәт тойғучила йә,
Көп йесәң яндуруветисән.

[17] Хошнаңниң босуғисиға аз дәссә,
Улар сәндин тоюп, өч болуп қалмисун.

25:5 Пәнд. 20:8, 28
25:7 **«Орнуңни өзәңдин жуқури жанабқа...»** — ибраний тилида «Өз көзүң көргән жанабқа...».
25:7 Луқа 14:7-11
25:8 Пәнд. 18:17
25:13 **«Худди орма вақтидики томузда ичкән қар сүйидәк»** — ибраний тилида: «Худди орма вақтидики қарниң салқинидәк» дейилиду.
25:13 Пәнд. 13:17
25:15 Пәнд. 15:1; 16:14

18 Ялған гувалиқ билән йеқиниға қара чаплиғучи,
Худди гүрзә, қилич вә өткүр оққа охшаштур.
19 Сунуқ чиш билән чайнаш,
Токур пут билән меңиш,
Күлпәт күнидә вапасиз кишигә үмүт бағлиғандәктур.

20 Қиш күнидә кишиләрниң кийимини салдуруветиш,
Яки суда үстигә аччиқ су қуюш,
Қайғулуқ кишиниң алдида нахша ейтқандәктур.

21 Дүшминиңниң қосиғи ач болса,
Нан бәр;
Уссиған болса су бәр;
22 Шундақ қилсаң, бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән,
Вә Пәрвәрдигар бу ишни саңа яндуриду.

23 Шимал тәрәптин чиққан шамал қаттиқ ямғур елип кәлгәндәк,
Чеқимчи шум чирайни кәлтүрәр.
24 Соқушқақ хотун билән азатә өйдә биллә турғандин көрә,
Өгүзниң бир булуңида ялғуз йетип-қопқан яхши.
25 Уссап кәткән кишигә муздәк су берилгәндәк,
Жирақ жуттин кәлгән хуш хәвәрму әнә шундақ болар.
26 Петиқдилип сүйи лейип кәткән булақ,
Сүйи булғиветилгән қудуқ,
Рәзилләргә йол қойған һәққаний адәмгә охшаштур.
27 Һәсәлни һәддидин зиядә йейиш яхши болмас;
Бирақ улуқлуқни издәшниң өзи улуқ иштур.
28 Өзини туталмайдиған киши,
Вәйран болған, сепилсиз қалған шәһәргә охшайду.

25:18 Зәб. 10:2; 56:5; 58:8; 119:4; Пәнд. 12:18
25:20 **«хам суда үстигә аччиқ су қуюш»** — суда үстигә аччиқ су қуюлса, интайин аччиқ бир һид чиқиду, шуңа мәнаси: — «яриға туз сәпкәндәк» дегәндәк.
25:20 Рим. 12:15
25:21 **«Дүшминиң...»** — ибраний тилида «Саңа өч болғанниң...».
25:21 Мис. 23:4, 5; Рим. 12:20
25:22 **«дүшмәнниң бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән»** — буниң мәнаси: «уни қаттиқ уялдурисән». Бу ибарә Мисирдики кона бир адәтни көрситиду. Кишиләр товва қилғанлиғини билдүрүш үчүн бешида бир сивәт чоғни көтирип маңиду. Шуңа «Униң бешиға көмүр чоғини топлап салисән» дегини, униң товва қилишиға ярдәм берәләйсән» «виждани ойғитисән» дегәнликтур.
25:24 **«Соқушқақ хотун билән азатә өйдә биллә турғандин көрә,...»** — яки «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә олтарғандин көрә,...».
25:24 Пәнд. 21:9,19
25:27 **«Бирақ улуқлуқни издәшниң өзи улуқ иштур»** — бизниңчә бу айәттики «улуқлуқ» Худаниң улуқлуғини көрситиду.
–Ибраний тилида «улуқ» билән «еғир» бир сөз болғачқа, бу айәтниң башқа бирхил тәрҗимиси бар: «Еғир ишларни ойлинип сүрүштүрүшниң өзи еғир иштур». Йәнә башқа бир нәччә хил тәрҗимилири бар, җүмлидин «Өз улуқлуғини издәш улуқ иш әмәс».
25:28 **«Өзини туталмайдиған киши»** — «өзини туталмайдиған» дегән сөз ибраний тилида «өз роһини идарә қилалмайдиған» дәп ипадилиниду.
25:28 Пәнд. 16:32

26 [1] Язда қар йеғиш,
Орма вақтида ямғур йеғиш қамлашмиғандәк,
Иззәт-һөрмәт ахмаққа лайиқ әмәстур.
[2] Ләйләп учуп жүргән қучқачтәк,
Учқан қалиғач йәргә қонмиғандәк,
Сәвәпсиз қарғиш кишигә зиян кәлтүрәлмәс.
[3] Атқа қамча, ешәккә нохта лазим болғинидәк,
Ахмақниң дүмбисигә таяқ лайиқтур.
[4] Ахмақниң әхмиқанә гепи бойичә униңға жавап бәрмигин,
Жавап бәрсәң өзәң униңға охшап қелишиң мүмкин.
[5] Ахмақниң әхмиқанә гепи бойичә униңға жавап бәргин,
Жавап бәрмисәң у өзиниң ахмақлиғини әқиллиқ дәп чағлар.
[6] Өз путини кесиватқандәк,
Өз бешиға зулмәт тилигәндәк,
Ахмақтин хәвәр йоллашму шундақ бир иштур.
[7] Токурниң карға кәлмигән путлиридәк,
Ахмақниң ағзиға селинған пәнд-несиһәтму бекар болур.
[8] Салғиға ташни бағлап атқандәк,
Ахмаққа һөрмәт билдүрүшму әхмиқанә иштур.
[9] Ахмақниң ағзиға селинған пәнд-несиһәт,
Мәсниң қолиға санчилған тикәндәктур.
[10] Өз йеқинлирини қарисиға зәхимләндүргән оқячидәк,
Ахмақни яки удул кәлгән адәмни яллап ишләткән ғожайинму охшашла зәхимләндүр-гүчидур.
[11] Ишт айлинип келип өз қусуғини ялиғандәк,
Ахмақ ахмақлиғини қайтилар.
[12] Өзини дана чағлап мәмнун болған кишини көрдүңму?
Униңға үмүт бағлимақтин ахмаққа үмүт бағлимақ әвзәлдур.
[13] Һорун адәм: — «Ташқирида дәһшәтлик бир шир туриду,
Кочида бир шир жүриду!» — дәп өйдин чиқмас.
[14] Өз мужуқида ечилип-йепилип турған ишиккә охшаш,
Һорун кариватта йетип у яқ-бу яққа өрүлмәктә.
[15] Һорун қолини сунуп қачиға тиққини билән,
Ғизани ағзиға селиштинму еринәр.
[16] Һорун өзини пәм билән жавап бәргүчи йәттә кишидинму дана санар.
[17] Кочида келиветип, өзигә мунасивәтсиз мажираға арилашқан киши,
Иштниң қулиқини тутуп созғанға охшаш хәтәргә дучар болар.
[18] Өз йеқинлирини алдап «Пәқәт чақчақ қилип қойдум!» дәйдиған киши,

---

26:3 Зәб. 31:8, 9,10; Пәнд. 10:13
26:6 **«Өз бешиға зулмәт тилигәндәк»** — ибраний тилида «худди зиян ичкәндәк».
26:8 **«Салғиға ташни бағлап атқандәк,...»** — таш салғиға бағлап қоюлса, уни салғидин чиқарғили болмайду, әлвәттә.
26:10 **«Өз йеқинлирини қарисиға зәхимләндүргән оқячидәк, ахмақни яки удул кәлгән адәмни яллап ишләткән ғожайинму охшашла зәхимләндүргүчидур»** — бу пәнд-несиһәтниң башқа бир нәччә хил тәржимилири бар.
26:11 2Пет. 2:22
26:12 Пәнд. 29:20
26:13 Пәнд. 22:13
26:15 Пәнд. 19:24

Отқашларни, оқларни, һәр хил әҗәллик қуралларни атқан тәлвигә охшайду.
[20] Отун болмиса от өчәр;
Ғевәт болмиса, жедәл бесилар.
[21] Чоғлар үстигә чачқан көмүрдәк,
От үстигә қойған отундәк, жедәлчи жедәлни улғайтар.
[22] Ғевәтхорниң сөзлири һәр хил назу-немәтләрдәк,
Кишиниң қәлбигә чоңқур сиңдүрүләр.
[23] Ялқунлуқ ләвләр рәзил көңүлләргә қошулғанда,
Сапал қачиға күмүч һәл бәргәнгә охшаштур.
[24] Адавәт сақлайдиған адәм өчини гәплири билән япсиму,
Көңлидә қат-қат сүйқәст сақлайду.
[25] Униң сөзи чирайлиқ болсиму, ишинип кәтмигин;
Қәлбидә йәттә қат ипласлиқ бардур.
[26] У өчмәнлигини чирайлиқ гәп билән япсиму,
Лекин рәзиллиги җамаәтниң алдида ашкарилинар.
[27] Кишигә ора колиған өзи чүшәр;
Ташни домилатқан кишини таш думилап қайтип келип уни янҗар.
[28] Сахта тил өзи зиянкәшлик қилған кишиләргә нәпрәтлинәр;
Хушамәт қилғучи еғиз адәмни һалакәткә иштирәр.

27 [1] Әтики күнүң тоғрилиқ махтанма,
Чүнки бир күни немә болидиғининиңниму билмәйсән.
[2] Сени башқилар махтисун, өз ағзиң мундақ қилмисун,
Ят адәм сени махтисун, өз ләвлириң ундақ қилмисун.
[3] Таш еғир, қум хелә җиң басар,
Бирақ ахмақ кәлтүридиған хапичилиқ иккисидин техиму еғирдур.
[4] Ғәзәп рәһимсиздур,
Қәһр болса кәлкүндәк адәмни еқитип кетәр,
Бирақ ким һәсәтхорлуқ алдида тақабил туралисун?
[5] Ашкарә әйипләш йошурун муһәббәттин әладур.
[6] Достниң қолидин йегән зәхимләр садиқлиқтин болиду;
Бирақ дүшмәнниң сөйүшлири һейлигәрликтур.
[7] Тоқ киши һәсәл көнигидинму бизардур,
Ач кишигә һәр қандақ аччиқ нәрсиму татлиқ билинәр.
[8] Жут маканидин айрилған киши,
Угисидин айрилип жүргән қушқа охшар.
[9] Әтир вә хушбуй көңүлни ачар,
Җан көйәр достниң сәмимий мәслиһәти кишини риғбәтләндүрәр.
Җан көйәр достниң сәмимий, хушхуй мәслиһәти кишини хуш қилур.

26:20 Пәнд. 22:10
26:21 Пәнд. 15:18; 29:22
26:22 **«Кишиниң қәлбигә чоңқур сиңдүрүләр»** — ибраний тилида «кишиниң қосиғиниң ички йәрлиригә сиңдүрүләр».
26:22 Пәнд. 18:8
26:27 Зәб. 7:16-17; 9:16, 23; 56:7; Топ. 10:8
27:1 Яқ. 4:13, 14
27:6 **«Достниң қолидин йегән зәхимләр садиқлиқтин болиду»** — яки «Достниң қолидин йегән зәхимләр адәмни һәқиқәткә йәткүзәр».
27:7 **«Тоқ киши һәсәл көнигидинму бизардур»** — яки «тоқ киши һәсәл көнигини дәссиветиду».

10 Өз достуңни, атаңниң достиниму унтума;
Бешиңға күн чүшкәндә қериндишиңниң өйигә кирип йелинма;
Йеқиндики дост, жирақтики қериндаштин әла.
11 И оғлум, дана бол, көңлүмни хуш қил,
Шундақ қилғиниңда мени мәсқирә қилидиғанларға жавап берәләймән.
12 Зерәк киши балайи-қазани алдин көрүп қачар;
Саддилар алдиға берип зиян тартар.
13 Ятқа кепил болған кишидин қәризгә тонини тутуп алғин;
Ят хотунға капаләт бәргән кишидин капаләт пули ал.
14 Қақ сәһәрдә туруп, жуқури авазда достиға бәхит тилигәнлик,
Өзини қарғаш һесаплинар.
15 Ямғурлуқ күндики тохтимай чүшкән тамчә-тамчә йеғин,
Вә соқушқақ хотун бир-биригә охшаштур.
16 Уни тизгәнләш боранни тосқанға,
Яки яғни оң қол билән чаңгаллиғанға охшаштур.
17 Төмүрни төмүргә билисә өткүрләшкәндәк,
Достларму бир-бирини өткүрләштүрәр.
18 Әнҗир көчитини пәрвиш қилғучи униңдин әнҗир йәйду;
Ғожайинини асрап күткән қул иззәт тапиду.
19 Суда адәмниң йүзи әкс әткәндәк,
Инсанниң қәлбиниң қандақлиғи өз йенидики киши арқилиқ билинәр.
20 Тәһтисара вә һалакәт һәргиз тоймиғандәк,
Адәмниң ач көзлири қанаәт тапмас.
21 Сапал қазан күмүчни, чанақ алтунни тавлар,
Адәм болса махталғанда синилар.
22 Ахмақни буғдай билән биргә сәндәлдә талқан қилип соқсаңму,
Ахмақлиғи йәнила униңда турар.

23 Падилириңниң әһвалини убдан билип тур,
Мал-варанлириңдин яхши хәвәр ал;
24 Чүнки байлиқниң мәңгү капалити болмас,
Таҗ-тәхтму дәвирдин-дәвиргичә турамду?
25 Қуруған чөпләр орулғандин кейин,
Юмран чөпләр өсүп чиққанда,
Тағ бағридинму явайи чөпләр жиғилғанда,
26 Шу чағда қозиларниң жуңлири қирқилип кийимиң болар;
Өшкиләрни сатқан пулға бир етиз келәр,
27 Һәмдә өшкиләрниң сүтлири сениң һәм аилидикилириңниң озуқлуғини,
Дедәклириңниң қосиғини тәминләшкиму йетәр.

27:10 Пәнд. 17:17; 18:24
27:12 Пәнд. 22:3
27:13 Пәнд. 6:1, 2; 11:15; 17:18; 20:16
27:15 Пәнд. 19:13
27:19 **«Инсанниң қәлбиниң қандақлиғи өз йенидики киши арқилиқ билинәр»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Инсанниң қәлбиниң қандақлиғи өз йенидики кишиниң қәлбигә мәлум болар (әкс етәр)».
27:20 **«Тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири барған жай. **«һалакәт»** — бәлким «һалак қилғучи» дегән яман бир пәриштидур. «Вәһ.» 9:11ни көрүң.
27:20 Топ. 1:8
27:26 1Тим. 6:8

28 [1] Яманлар һеч ким қоғлимисиму қачар;
Бирақ һәққанийлар шир жүрәк батур келәр.
[2] Жутта гуналар көпәйсә, униң әмирлири көп алмишар,
Лекин уни сориғучи йорутулған вә билимлик болса, жут аман-муқим узун турар.
[3] Мискинләргә зулум селиватқан бир кәмбәғәл,
Худди зираәтләрни ятқузуп денини қоймайдиған қара ямғурға охшайду.
[4] Тәврат қанунидин ваз кәчкәнләр яманларни яхши дәп махтар;
Бирақ қанунни тутқучилар уларға қарши күрәш қилар.
[5] Рәзилләр адаләтни чүшәнмәс;
Бирақ Пәрвәрдигарни издигүчиләр һәммә ишни чүшинәр.
[6] Пәзиләтлик йолда маңған мискин киши,
Сахта, икки йүзлимә бай адәмдин яхшидур.
[7] Тәврат-қануниға итаәт қилған жигит әқиллиқ оғулдур;
Бирақ нан қепиларға һәмраһ болғучи атисини номусқа қалдурар.
[8] Жазанихорлуқ қилип жуқури өсүм арқилиқ байлиқлар тапқан киши,
Ахирида буларни мискинләргә хәйрихаһлиқ қилғучиниң қолиға өткүзүш үчүн топлиғандур.
[9] Кимки Тәврат-қанунини аңлимаймән дәп қулиқини йопурса,
Һәтта дуалириму ләнити болуп қалар.
[10] Кимки дурусларни яман йолға аздурса,
Өзи колиған орисиға өзи чүшәр;
Бирақ пак-диянәтлик адәм яхшилиққа мирасхор болар.
[11] Бай дәрвәқә өзини дана санар;
Бирақ йорутулған мискин уни һаман көрүп йетәр.
[12] Һәққанийлар ғаливийәтлик болса,
Жаһанни тәнтәнә қаплар;
Бирақ яманлар мәртивигә чиқса, халайиқ өзлирини қачурар.
[13] Өз гуналирини йошурған киши ронақ тапмас;
Бирақ уларни тонуп иқрар қилип, улардин ваз кәчкән киши рәһим-шәпқәткә еришәр.
[14] Пәрвәрдигардин һәрдайим қорқуп жүргән киши шунчә бәхитликтур!
Бирақ көңлини таш қилған балаю-апәткә қалар.
[15] Һөкирәп турған шир,
Яки овни издәп кезиватқан ейиқ қандақ болса,
Йоқсул пухраларниң үстидики рәзил һакимму шундақтур.
[16] Йорутулмиған әмир һаман зор бир залим болуп чиқар,
Бирақ һарам байлиқларға нәпрәтләнсә, тәхтидә узун олтирар.
[17] Қан төккән киши қәриз билән һаңға қарап жүгүрәр;
Уни һеч ким тосмисун!

28:1 Лав. 26:36; Қан. 28:28; Йәш. 57:21
28:6 Пәнд. 19:1
28:7 Пәнд. 29:3
28:8 Лав. 25:35-37
28:10 Пәнд. 26:27
28:12 Пәнд. 11:10,11
28:13 Зәб. 31:3, 5; 1Юһа. 1:9, 10
28:14 **«Пәрвәрдигардин һәрдайим қорқуп жүргән киши шунчә бәхитликтур»** — әйни тексттә «Пәрвәрдигар» дегән сөз тепилмайду. Шуңа башқа бирхил тәрҗимиси: «Гуна қилиштин һәрдайим қорқуп жүргән киши».
28:17 **«Уни һеч ким тосмисун!»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Һеч ким униңға һимайә болмисун!». Тәврат қануни бойичә адәмни тәсадипий өлтүргән киши «панаһлиқ шәһәр»ләргә қачса болатти. Амма гунайи бар кишиләр һаман шу шәһәрләрдин һимайә алалмайтти («Чөл.» 6:34-35ни көрүң).

[18] Сәмимий, диянәтлик йолда маңған қутулар;
Икки йолда маңған сахта киши уларниң биридә һаман жиқилип чүшәр.
[19] Өз йеригә тиришип ишлигән деханниң нени йетип ашар;
Бирақ бекар жүрүп хам хиялларни қоғлиған кишиниң йоқсуллуғи мол болар!
[20] Растчил кишиниң бәхити көпийәр;
Бирақ бай болушқа алдириған киши жазадин қечип қутулалмас.
[21] Биригә ян бесиш қәтъий болмас;
Чүнки бәзиләр һәтта бир бурда нан үчүнму гуна өткүзәр.
[22] Нәпси тоймас киши байлиқларни көзләп алдирайду,
У намратлиқниң өз бешиға чүшидиғинидин бехәвәрдур.
[23] Башқиларниң хаталиғини очуқ әйиплигән киши,
Һаман хушамәт қилғучиға қариғанда көпрәк илтипат тапар.
[24] Ата-анисиниң тәәллуқатини оғрилап, «Бу һеч қандақ гуна әмәс» дегән киши,
Һалак қилғучиниң шеригидур.
[25] Нәпси тоймиғур киши жедәл-мажира терийду;
Бирақ Пәрвәрдигарға таянған киши әтлинәр.
[26] Өзиниң көңлигә ишәнгән киши ахмақтур;
Бирақ даналиқ билән маңған нижат тапар.
[27] Намратларға хәйрхаһлиқ қилидиған киши муһтажлиқ тартмас;
Лекин һажәтмәнни көрсиму көрмәскә салған киши көплигән қарғишқа учрар.
[28] Яманлар мәртивигә чиқса, халайиқ өзлирини қачурар;
Лекин улар завал тапса, һәққанийлар раваж тапар.

29

[1] Қайта-қайта әйиплинип туруп йәнә бойни қаттиқлиқ қилған киши,
Туюқсиздин давалиғусиз янҗилар.
[2] Һәққанийлар гүлләнсә, пухралири шатлинар,
Қәбиһләр һоқуқ тутса пухра налә-пәряд көтирәр.
[3] Даналиқни сөйгән оғул атисини хуш қилар;
Бирақ паһишиләргә һәмраһ болған униң мал-мүлкини бузуп-чачар.
[4] Падиша адаләт билән жутини тинич қилар;
Бирақ баж-селиқ салған болса, уни вәйран қилар.
[5] Өз йеқиниға хушамәт қилған киши,
Униң путлириға тор тәйярлап қойғандур.
[6] Рәзил адәмниң гунайи өзигә қапқан ясап қурар;
Бирақ һәққаний киши нахшилар билән шатлинар.
[7] Һәққаний киши мискинниң дәвасиға көңүл бөлүр;
Бирақ яманлар болса бу ишни чүшәнмәс.

28:20 Пәнд. 13:11; 20:21; 23:4
28:21 **«қәтъий болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс».
28:21 Пәнд. 18:5; 24:23
28:22 **«Нәпси тоймас киши»** — ибраний тилида «көзи яман киши».
28:25 **«Нәпси тоймиғур киши»** — яки «һали чоң киши».
28:25 Пәнд. 13:10; 15:18; 29:22
28:27 Қан. 15:7,8,10; Пәнд. 19:17; 22:9
28:28 Пәнд. 28:12
29:2 Пәнд. 11:10; 28:12,28
29:3 Пәнд. 10:1; 15:20; 28:7; Луқа 15:13
29:4 **«Бирақ баж-селиқ салған болса,...»** — яки «бирақ парихор болса,..».
29:7 Аюп 29:16

8 Һакавур кишиләр шәһәрни қутритип давалғутар;
Бирақ ақиланиләр аччиқ ғәзәпләрни яндурар.
9 Дана киши ахмақ билән дәвалашса,
Ахмақ һүрпийиду яки күлиду, нәтиҗиси һаман течлиқ болмас.
10 Қанхорлар пак-диянәтликләргә нәпрәтлинәр;
Дурусларниң җенини болса, улар қәстләр.
11 Ахмақ һәрдайим ичидики һәммини ашкарә қилар;
Бирақ дана өзини бесивалар.
12 Һөкүмдар ялған сөзләргә қулақ салса,
Униң барлиқ хизмәткарлири яман үгәнмәй қалмас.
13 Гадай билән уни әзгүчи киши бир зиминда яшар;
Һәр иккисиниң көзини нурландурғучи Пәрвәрдигардур.
14 Йоқсулларни диянәт билән сориған падишаниң болса,
Тәхти мәңгүгә мәһкәм турар.
15 Таяқ билән тәнбиһ-несиһәт балиларға даналиқ йәткүзәр;
Бирақ өз майлигә қоюп берилгән бала анисини хиҗаләткә қалдурар.
16 Яманлар гүллинип кәтсә, наһәқлик көпийәр;
Лекин һәққанийлар уларниң жиқилғинини көрәр.
17 Оғлуңни тәрбийилисәң, у сени арам тапқузар;
У көңлүңни сөйүндүрәр.
18 Пәрвәрдигарниң вәһийси болмиған әлниң пухралири йолдин чиқип башпанаһсиз қалар;
Лекин Тәврат-қануниға әмәл қилидиған киши бәхитликтур.
19 Қулни сөз биләнла түзәткили болмас;
У сөзүңни чүшәнгән болсиму, етивар қилмас.
20 Ағзини басалмайдиған кишини көргәнму?
Униңдин үмүт күткәндин, ахмақтин үмүт күтүш әвзәлдур.
21 Кимки өз қулини кичигидин тартип өз мәйлигә қоюп бәрсә,
Күнләрниң биридә униң бешиға чиқар.
22 Терикқәк киши жедәл-мажира қозғап турар;
Асан аччиқлинидиған кишиниң гуналири көптур.
23 Мәғрурлуқ кишини пәс қилар,
Бирақ кәмтәрлик кишини һөрмәткә ериштүрәр.
24 Оғри билән шерик болған киши өз җениға дүшмәндур;

29:10 **«Дурусларниң җенини болса, улар қәстләр»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «бирақ дурослар уларниң җенидин хәвәр алар».
29:11 Пәнд. 14:33
29:13 **«Гадай билән уни әзгүчи киши бир зиминда яшар»** — ибраний тилида: «гадай билән уни әзгүчи киши бир-биригә йолуқар».
29:13 Пәнд. 22:2
29:14 Пәнд. 20:28; 25:5
29:15 Пәнд. 10:1; 13:24; 17:21,25; 22:15; 23:13
29:16 Зәб. 36:36; 57:11-12; 90:8
29:17 Пәнд. 13:24; 22:15; 23:13,14
29:18 **«йолдин чиқип башпанаһсиз қалар»** — бу ибарә ибраний тилида икки бислиқ бир сөз биләнла ипадиләнгән.
29:20 Пәнд. 26:12
29:21 **«Күнләрниң биридә униң бешиға чиқар»** — башқа бирхил тәрҗимиси «Ахирда у (қул) өзигә пәрсәндтәк болуп чиқар».
29:22 Пәнд. 15:18; 26:21
29:23 Аюп 22:29; Пәнд. 15:33; 18:12; Йәш. 66:2; Мат. 23:12; Луқа 14:11; 18:14; Яқ. 4:6,10; 1Пет. 5:5

У сорақчиниң гува беришкә агаһландурушини аңлисиму, лекин раст гәп қилишқа петиналмас.
25 Инсан балисидин қорқуш адәмни қапқанқа чүшириду;
Бирақ кимки Пәрвәрдигарға таянған болса, у бехәтәр көтириләр.
26 Көп кишиләр һөкүмдардин илтипат издәп жүрәр;
Бирақ адәмниң һәқ-рисқи пәқәт Пәрвәрдигарниңла қолидидур.
27 Наһәқләр һәққанийларға жиркиничликтур;
Дурус йолда маңған кишиләр яманларға жиркиничликтур.

Агурниң пәнд-несиһәтлири

30 1 Төвәндикиләр Якәһниң оғли Агурға вәһий билән кәлгән сөзләрдур:
Бу адәм Итийәлгә, йәни Итийәл билән Укалға мундақ сөзләрни дегән: —
2 Мән дәрвәқә инсанлар арисидики әң надини, һайванға охшаштурмән;
Мәндә инсан әқли йоқ.
3 Даналиқни һеч үгәнмидим;
Әң Пак-Муқәддәс Болғучи һәққидиму саватим йоқтур.
4 Ким әршкә көтирилгән, яки әрштин чүшкән?
Ким шамални қоллирида тутқан?
Ким суларни Өз тониға йөгәп қойған?
Ким йәр-зиминниң чегаралирини бәлгүлигән?
Униң исми немә? Униң Оғлиниң исми немә? Биләмсән-йоқ?
5 Тәңриниң һәр бир сөзи синилип испатлинип кәлгәндур;
У Өзигә таянғанларниң һәммисини қоғдайдиған қалқандур.
6 Униң сөзлиригә һеч нәрсә қошма;
Ундақ қилсаң, У сени әйипләйду,
Сениң ялғанчилиғиң ашкарилиниду.

7 И Худайим, Сәндин икки нәрсини тиләймән;
Мән өлгичә буларни мәндин айимиғайсән: —
8 Сахтилиқ вә ялғанчилиқни мәндин жирақ қилғайсән;
Мени гадайму қилмай, байму қилмай, бәлки еһтияжимға лайиқла рисқ бәргәйсән.
9 Чүнки зиядә тоюп кәтсәм, Сәндин йенип: «Пәрвәрдигар дегән ким?» — дәп қелишим мүмкин.
Яки гадай болуп қалсам, оғрилиқ қилип, Сән Худайимниң намиға дағ кәлтүрүшим мүмкин.

10 Ғожайининиң алдида униң қули үстидин шикайәт қилма,
Болмиса у сени қарғап ләнәт қилиду, әйипкар болисән.

29:24 **«...раст гәп қилишқа петиналмас»** — «Лав.» 5:1ни көрүң.
29:24 Лав. 5:1
29:25 **«бехәтәр көтириләр»** — ибраний тилида бир сөз биләнла ипадилиниду.
29:26 Пәнд. 19:6
30:1 **«вәһий билән кәлгән сөзләр»** — ибраний тилида «жүкләнгән сөзләр» дәп ипадилиниду. Демәк, Пәрвәрдигарниң Агурниң дил-роһиға жүклигән сөзлири. **«Бу адәм»** — Якәһниң оғли Агур.
30:4 Аюп 38:4; Зәб. 103:3; Йәш. 40:12
30:5 Зәб. 11:7-8; 17:31-32; 19:8-9; 118:140, 2Тим. 2:16
30:6 Қан. 4:2; 12:32; Вәһ. 22:18

11 Өз атисини қарғайдиған,
Өз анисиға бәхит тилимәйдиған бир дәвир бар,
12 Өзини пак чағлайдиған, әмәлийәттә мәйнәтчилигидин һеч жуюлмиған бир дәвир бар,
13 Бир дәвир бар — аһ, кибирлигидин нәзири немидегән үстүн,
Һакавурлуғидин һали немидегән чоң!
14 Униң ажизлар вә йоқсулларни ялмап жутуветидиған чишлири қиличтәк,
Езиқ чишлири пичақтәк болған бир дәвир бар!

15 Зүлүкниң икки қизи бар, улар һәрдайим: «Бәргин, бәргин» дәп товлишар.
Һәргиз тоюнмайдиған үч нәрсә бар, һәргиз қанаәтләнмәйдиған төрт нәрсә бар, улар болсиму: —
16 Гөр, туғмас хотунниң қарни,
Суға тоюнмиған қурғақ Йәр.
Вә һәргиз «болди, тойдум» демәйдиған оттин ибарәт.

17 Атисини мәсқирә қилидиған,
Анисини кәмситидиған көзни болса,
Қарға-қузғунлар чоқулар,
Бүркүтниң балилириму уни йәр.

18 Мән үчүн интайин тилсимат үч нәрсә бар;
Шундақ, мән чүшинәлмәйдиған төрт иш бар: —
19 Бүркүтниң асмандики учуш йоли,
Иланниң ташта беғирлап маңидиған йоли,
Кеминиң деңиздики йоли вә жигитниң қизға ашиқ болуштики йолидур.

20 Зинахор хотунниң йолиму шундақтур;
У бир немини йәп болуп ағзини сүртиваткән кишидәк: «Мән һеч қандақ яманлиқни қилмидим!» — дәйду.

21 Йәр-зимин үч нәрсә астида беарам болар;
У көтирәлмәйдиған төрт иш бар: —
22 Падиша болған қул,
Тамаққа тойған һамақәт,
23 Нәпрәткә патқан, әргә тәккән хотун,
Өз ханиминиң орнини басқан дедәк.

24 Йәр йүзидә тени кичик, лекин интайин әқиллиқ төрт хил жанивар бар: —
25 Чөмүлиләр күчлүк хәлиқ болмисиму, бирақ язда озуқ тәйярливелишни билиду;

30:13 **«Һакавурлуғидин һали немидегән чоң!»** — ибраний тилида «Уларниң қапақлири неманчә көтирилгән!».
30:13 Пәнд. 6:17
30:14 Пәнд. 12:18
30:15 **«зүлүк»** — су ичидә яшайдиған қанхор бир хил паразиттур.
30:16 **«Гөр»** — мошу йәрдә «гөр» ибраний тилида «шеол», йәни «тәһтисара», өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәрни көрситиду.
30:20 **«Мән һеч қандақ яманлиқни қилмидим!»** — зинахор хотунниң йолиниң әҗайиплиғи болса өзиниң оп-очуқ гунайини һеч тонумайдиғанлиғидин ибарәт.
30:23 **«Нәпрәткә патқан»** — яки «нәпрәтлик», «нәпрәтләнгән».
30:25 Пәнд. 6:8

26 Суғурлар өзи ажиз бир қовм болсиму, хада ташларниң арисиға уга салиду;
27 Чекәткиләрниң падишаси болмисиму, лекин қатар тизилип рәтлик маңиду;
28 Кәсләнчүкни қол билән тутувалғили болиду,
Лекин хан ордилирида яшайду.

29 Қәдәмлири һәйвәтлик үч жанивар бар,
Кишигә зоқ берип маңидиған төрт нәрсә бар: —
30 Һайванатлар ичидә әң күчлүк, һеч немидин қорқмас шир,
31 Зилва бәйгә ити,
Текә, вә пухралири қоллайдиған падишадур.

32 Әгәр сән ахмақлиқ қилип өзәңни бәк жуқури орунға қоювалған болсаң,
Вә яки тәлвә бир ойда болған болсаң,
Қолуң билән ағзиңни юм!
33 Кала сүти қочулса сериқ май чиқар;
Бириниң бурни мижилса, қан чиқар;
Адавәт қозғап интиқам ойлиса жедәл-мажира чиқар.

Падишаға несиһәт

31 1 Төвәндикиләр, падиша Ләмуәлгә униң аниси арқилиқ вәһий билән кәлгән сөзләрдур; аниси бу сөзләрни униңға үгәткән:
2 И оғлум, и мениң амриғим, қәсәмләр билән тилигән арзулуғум, мән саңа немә дәй?
3 Күч-қуввитиңни аял-хотунлар тәрипигә сәрп қилмиғин;
Яки падишаларниму вәйран қилидиған ишларға берилгүчи болма!
4 И Ләмуәл, шарап ичиш падишаларға лайиқ әмәс,
Әмирләргиму һарақка хумар болуш ярашмас.
5 Болмиса улар шарап ичип, муқәддәс бәлгүлимиләрни унтуп,
Бозәк бәндиләрниң һәққини астин-үстүн қиливетиши мүмкин.
6 Күчлүк һарақ өлгүси кәлгәнләргә, һәсрәткә чөмгәнләргә берилсун!
7 Улар шарапни ичип, мискинлигини унтуп,
Қайтидин дәрд-әлимини есигә кәлтүрмисун!

30:31 **«зилва бәйгә ити»** — яки «бәйгә ети» — ибраний тилида бу сөз бәк аз учрайду. **«пухралири қоллайдиған падишадур»** — башқа икки хил тәржимиси: «Ағдурулмас вә өрүлмәс падишадур» яки «Өз қошунини башлиған падишадур».
30:31 Аюп 39:19-28
30:32 **«Қолуң билән ағзиңни юм!»** — бәлким ибраний тилида «болди, бәс!» дегән мәнани бериш мүмкин.
30:32 Аюп 21:5
30:33 **«Кала сүти қочулса ... бириниң бурни мижилса.... адавәт қозғап интиқам ойлиса ...»** — бу жүмлидики «қочулса» «мижилса» вә «қозғап ... ойлиса» ибраний тилида охшаш бир пеил билән ипадиләнгән.
31:1 **«Падиша Ләмуәл»** — бәзи алимлар «Ләмуәл»ни Сулайманниң аниси Бат-Шеба униңға қойған ләқәм, дәп қарайду. Исраил үстидин һөкүм сүргүчиләр арисида «Ләмуәл» исимлиқ бир падиша бизгә намәлум. «Ләмуәл» дегәнниң мәнаси: «Худа үчүн». **«вәһий билән кәлгән сөзләр»** — әгәр бу бап Агурниң (30:1) сөзиниң давами болса, ундақта «вәһий билән кәлгән сөзләр» Пәрвәрдигарниң Агурниң «дил-роһиға жүклигән сөзлири»ни ң давамини көрситиду.
31:2 **«И мениң амриғим»** — ибраний тилида «И балиятқумниң балиси!». **«қәсәмләр билән тилигән арзулуғум!»** — ибраний тилида «И қәсәмлиримниң балиси!».
31:3 **«аял-хотунлар тәрипигә»** — демәк, жинсий һәвәсләргә.
31:3 Қан. 17:17
31:7 **«Улар шарапни ичип, ... қайтидин дәрд-әлимини есигә кәлтүрмисун!»** — бу сөзләр кинайилик, һәжвий болғини билән, мскинләрниң шарап ичиш сәвәвигиму һесдашлиқ билдүриду. Лекин айәт уларниң шундақ қилидиғанлиғини һәргиз тәстиқлиған әмәс. Көздә тутулғини һөкүмдарларниң еғир мәсъулийитидин ибарәттур.

8 Өзлири үчүн гәп қилалмайдиғанларға ағзиңни ачқин,
Һалак болай дегәнләрниң дәвасидә гәп қил.
9 Сүкүт қилма, улар үчүн лилла һөкүм қил,
Езилгәнләрниң вә мискинләрниң дәрдигә дәрман бол.

Пәзиләтлик аял

10 |א| Пәзиләтлик аялни ким тапалайду?
Униң қиммити ләәл-яқутлардинму зор ешип чүшиду.
11 |ב| Ериниң көңли униңға тайинип хатирҗәм туриду,
У болғачқа ериниң алған олҗиси кам әмәстур!
12 |ג| У өмүр бойи еригә вападар болуп яхшилиқ қилиду,
Уни зиянға учратмайду.
13 |ד| У қой жуңи вә кәндир тепип,
Өз қоли билән җан дәп әҗир қилиду.
14 |ה| У сода кемилиригә охшаш,
Аилини бекиштики озуқ-түлүкләрни жирақ җайлардин тошуйду.
15 |ו| Таң йорумаста у орнидин туриду,
Аилисидикиләргә йемәклик тәйярлайду,
Хизмәткар-дедәкләргә несивисини тәқсим қилиду.
16 |ז| У бир парчә етизни өзи көрүп алиду;
Қоли билән жиққан дарамәттин у бир үзүмзар бена қилиду.
17 |ח| Ишқа қарап у белини күч билән бағлар,
Биләклирини күчләндүрәр;
18 |ט| Өз ишиниң пайдилиқлиғиға көзи йетәр,
Кечичә чириғини өчүрмәй иш қилар.
19 |י| У қоллири билән чақни чөрәр,
Бармақлири жип урчуқини тутар.
20 |כ| Аҗизларға ярдәм қолини узитар;
Һаҗәтмәнләргә қоллирини созар.
21 |ל| Қар яққанда у аилиси тоғрилиқ әндишә қилмайду,
Өйидикиләрниң һәммисигә қизил кийимләр кийдүрүлгән.
22 |מ| Карриват япқучлирини өзи тоқуйду;
Өзиниң кийим-кечәклири канап вә сөсүн рәхттиндур.
23 |נ| Ериниң шәһәр дәрвазилирида абройи бар;
Шу йәрдә у жуттики ақсақаллар қатаридин орун алиду.
24 |ס| У нәпис канаптин кийим-кечәк тикип уни сатиду;
Бәлвағларни тикип содигәрләрни тәминләйду.
25 |ע| Кийими күч-қудрәт вә иззәт-һөрмәттур;
У келәчәккә үмүт билән күлүп қарайду.
26 |פ| Ағзини ачсила, дана сөз қилиду,
Тилида меһриванә несиһәтләр бар.

31:9 Лав. 19:15; Қан. 1:16
31:10 **«пәзиләтлик аялни ким тапалайду?...»** — кейинки 22 айәт шеир болуп, ибраний тилида алаһидә шәкилгә егә. Ибраний йезиғида 22 һәрип бар. Бу 22 айәтниң һәр бири ибраний елипбә тәртивигә асасән башлиниду (мәсилән, уйғур тили болса, а-, ә-, б- қатарлиқ һәрипләр билән башланғанға охшаш).
31:10 Пәнд. 12:4
31:15 **«... несивисини тәқсим қилиду»** — яки «... ишни тәқсим қилиду».
31:23 **«Ериниң шәһәр дәрвазилирида абройи бар»** — кона өрп-адәтләр бойичә, жуттики ақсақаллар шәһәр дәрвазида жиғин ечип сот қилатти.

27 |צ| Аилисидики ишлардин дайим хәвәр алиду,
Бекарға нан йемәйду.
28 |ק| Пәрзәнтлири орнидин туруп униңға бәхит-бәрикәт тиләйду;
Ериму мубарәкләп уни махтап: —
29 |ר| «Пәзиләт билән яшиған аяллар көптур,
Бирақ сән уларниң һәммисидинму ешип чүшисән» — дәйду.
30 |ש| Гөзәллик сеһри алдамчидур,
Һөсн-җамалму пәқәт бир көпүк, халас,
Пәқәт Пәрвәрдигардин қорқидиған аялла махтилиду!
31 |ת| У өз меһнитиниң мевилиридин бәһримән болсун!
Әҗирлири уни дәрвазиларда һөрмәт-шөһрәткә ериштүрсун!

31:31 **«Әҗирлири уни дәрвазиларда һөрмәт-шөһрәткә ериштүрсун!»** — жуқуриқи изаһатта дейилгәндәк, шәһәр дәрвазилири ақсақаллар олтиридиған орун болуп, җәмийәтниң әң жуқури дәриҗисини билдүриду.

Қошумчә сөз

Пәнд-несиһәтләрдә тилға елинған бәхит-бәрикәтләр вә уларниң Худаниң Исраил хәлқи билән түзгән әһдиси билән болған мунасивити

Оқурмәнләр «Пәнд-несиһәтләр»дә Худаниң әмирлирини чиң тутуп әмәл қилғанларға нурғун бәхит-бәрикәтләрни, җүмлидин баяшатлиқ, саламәтлик вә узун өмүрни беридиғанлиғи тоғрисидики алтундәк вәдилирини байқиған болса керәк. Мәсилән: —

«**И оғлум, тәлимимни унтума,**
Дегәнлиримни һемишә көңлүңдә чиң тут.
Чүнки у саңа бәрикәтлик күнләр, узун өмүр,
Хатирҗәмлик қошуп бериду» (3:1-2)
«**Өзәңни әқиллиқ санима;**
Пәрвәрдигардин әйминип, яманлиқтин жирақ бол.
Шундақ қилғиниңда, бу ишлар дәрдиңгә дәрман,
Устиханлириңға илик болиду.
Пәрвәрдигарниң һөрмитини қилип мал-дунияйиңдин һәдийәләрни сунғин,
Етизиңдин тунҗа чиққан мәһсулатлириңдин униңға атиғин;
Шундақ қилғиниңда, амбарлириң ашлиққа толуп ташиду,
Шарап көлчәклириңдә йеңи шарап ешип-тешип туриду» (3:7-10).

Бәзи изаһатлиримизда көрсәткинимиздәк, бу вәдиләрниң асаси Худаниң Муса пәйғәмбәрниң вастиси арқилиқ Исраил хәлқи билән түзгән әһдисидур. Әһдиниң асасий мәзмуни: «Мениң авазимға қулақ салсаңлар, Мениң әмрим бойичә маңсаңлар, Мән силәрни бәрикәтләймән, қоғдаймән; амма Маңа қулақ салмисаңлар, ундақта Мениң тәрбийә җазалирим астиға келисиләр» дегәндәк болиду («Мис.» 19:6-7, «Лав.» 26-бап, «Қан.» 28-бапни көрүң). Исраил хәлқи әһдә бойичә яшиған болса, ундақта уларниң зимини барғансери йеңи бир «Ерәм бағчиси»дәк болуп кәткән болатти вә улар муйәссәр болған сәлтәнәт арқилиқ Худа бу бәхит-бәрикәтни пүткүл дунияға йәткүзгән болатти; Ибраһимға вәдә қилғинидәк: — «**Сән арқилиқ йәр йүзидики барлиқ аилә-қәбилиләр бәхит-бәрикәт тапиду!**» («Яр.» 12:3).

Биз бу ишлар тоғрисида төвәндикиләрни байқаймиз: —

(1) Оқурмәнләр Тәвраттики тарихий қисимлардин байқалайдуки, Исраил Худаниң әһдисидә турған әмәс. Һәтта Худа уларниң йениға һәқиқий падишасини, йәни Мәсиһини әвәткәндә, улар уни қобул қилишниң орниға уни рәт қилип: «**Рим императори Қәйсәрдин башқа һеч падишаһимиз йоқтур!**» дәп вақириған («Юһ.» 19:5).

Шуниң билән, гәрчә ихласмән адәмләрла «Пәнд-несиһәтләр»дә көрситилгән бәхит-бәрикәтләрни көргән болсиму, лекин пүткүл әл уларға муйәссәр болмай қалди. Униң үстигә, ихласмәнләр бәзидә Худаниң «Пәнд-несиһәтләр»дики вәдилири бойичә әслидә көрүшкә тегишлик бәхит-бәрикәтләрдин башқиларниң гуналири түпәйлидин мәһрум болди. Даниял пәйғәмбәр буниң бир мисалидур. Униң күнлиридә, Исраил хәлқи гуналири түпәйлидин Бабилға сүргүн қилинди. Даниял өзи ихласмән жигит болуп,

уларниң бутпәрәслигигә һәмраһ болмиған болсиму, йәнила улар билән жапа тартип, Бабилға сүргүн болған. Шу йәрдә униң етиқади көп синақларға дуч кәлгәндин кейин у «Пәнд-несиһәтләр»дә вәдә қилинған бәхит-бәрикәтләрниң көпини, йәни узун өмүр, Худаниң башпанаһлиғи вә баяшатлиқни көргән. Тәврат дәвридә, Худаниң муқәддәс бәндилириниң тарихлиридин көпи униңкидәк болған болса керәк.

(2) Әнди Инжил дәвридики етиқат қилғучилар «Пәнд-несиһәтләр»дә вәдә қилинған шу бәхит-бәрикәтләргә муйәссәр боламду?

«Коринтлиқларға (2)»дә мундақ оқуймиз: «**Чүнки Худаниң қанчилик вәдилири болушидин қәтъийнәзәр, улар Униңда** (йәни Мәсиһдә) **«бәрһәқ»тур, вә биз арқилиқ Униңдиму Худаға шан-шәрәп кәлтүридиған «Амин» бардур**» (1:20).

Биз шуни шәксиз дейәләймизки, Худа Исраилға вәдә қилған җисманий җәһәттики бәхит-бәрикәтләр Өзигә етиқат қилғучиларға «йеңи асман, йеңи зимин»да мутләқ әмәлгә ашурулиду — узун өмүр (әмәлийәттә «мәңгүлүк һаят»), сақ-саламәт бир тән (йепйеңи бир тән, униңда һеч ағриқ-силақ, жиға-зар яки азап болмайду — «1Кор.» 15:50-54, «Вәһ.» 7:17, 21:4) вә санақсиз байлиқ болиду («1Кор.» 2:9). Һазирқи дәвримиздә болса Худаниң муддиа-мәхсити роһ-қәлбдә һәр җәһәттин Өзигә охшаш, «Өзиниң сүрити» болған бир қовмға егә болуш, шундақла уларға барлиқ роһий бәхит-бәрикәтлирини йәткүзүштин ибарәттур («Әф.» 1:3). Бу бәхит-бәрикәтләрниң қиммити һәр қандақ җисманий бәхит-бәрикәтләрниң қиммитидин асманниң зиминдин жуқури болғинидәк жуқури туриду. Өз хәлқи мошу бәхит-бәрикәтләргә муйәссәр қилиниш үчүн һәртүрлүк азап-оқубәтләргә дуч келиду вә дәрвәқә уларниң етиқадиниң паклиниши вә тавлиниши үчүн шундақ болуши керәк (мәсилән, «Зәбур» 94:1-7ни көрүң). Рәббимизниң Өз сөз-каламини қобул қилип етиқатқа киргәнларниң әһвали тоғрисидики сөзлирини көрүң: «**Сөз-каламни дәп қийинчилиқ яки зиянкәшликкә** (учримай қалмайду)... **учриғинида**...» («Мат.» 13:21). Биз Униңға әгәшкән болсақ, һәртүрлүк азап-оқубәтләргә йүзлинишкә тәйяр турушимиз лазимлиғи тоғрисидики Униң башқа сөзлирини көрүң (мәсилән, «Мат.» 10:38, 16:24, «Мар.» 8:34) вә шундақла Петрус, Яқуп, Павлус вә барлиқ расулларниң бу иш тоғрисидики сөзлириниму көрүң (мәсилән, «Рос.» 14:22, «Рим.» 5:3, «Кол.» 1:24, «Фил.» 1:29, «1Тес.» 2:13-16, «2Тес.» 1:4, «2Тим.» 2:3, «1Пет.» 1:6, 1:19-24, «Яқ.» 5:10). Худаниң бу азап-оқубәтләрдә нурғун муддиа-мәхсәтлири бардур (мәсилән, «Колоссиликләргә»дики «қошумчә сөз»имиздики 1:24 тоғрилиқ шәрһлиримизни көрүң). Униң үстигә барлиқ етиқатчилар Худаниң «тәрбийилик җазалири»ға учрайду (мәсилән, «Ибр.» 12:5-17 билән «Пәнд.» 3:11-12, «2Кор.» 5:9, «1Кор.» 5:1-5, 10:26-34ни көрүң).

Шундақ дегинимиз билән һәр бир етиқатчиға «Пәнд-несиһәтләр»дә берилгән барлиқ несиһәтниң мәңгүлүк қиммити бардур. Өзини рәзилликтин сақлашқа, алдам халтиға чүшмәсликкә вә алдамчиларни пәриқ етишкә, өз аилисидикиләрдин убдан хәвәр елишқа, уларға тәрбийә беришкә вә барлиқ ишлириниң ронақ тепишиға, шундақла шулар арқилиқ уларда Худаға шан-шәрәп кәлтүрүшкә вә башқиларға ярдәм йәткүзүшкә кимгә даналиқ керәк болмисун? Бу қиммәтлик һәқиқәтләр мәзкур китапта тепилиду. Кимки өзини шуларниң ичигә чөкүп, уни өзигә сиңдүрсә, инсанлар арисида даналиқ вә билимниң байлиқлири билән толған әң бай адәм болиду.

Униң үстигә, өз көзимиз билән көргәндәк, «Пәнд-несиһәтләр»дики һәқиқәтләрни қобул қилғанларниң биз музакирә қиливатқан шу җисманий бәхит-бәрикәтләргиму (болупму саламәтлик җәһәттин) несип болидиған әһваллар аз әмәс.

«Пәнд-несиһәтләр»дә көп сөзләр немишкә көрүнүштә қиз-аялларға әмәс, бәлки әрләргила нишан қилиниду?

Бу йәрдә бу соалға сәһипә чәклимиси билән толуқ җавап берәлмәймиз. Амма шуни ениқ дейишимиз керәкки, Муқәддәс Китаптики барлиқ тәлимләргә асасән әрләр вә аялларниң һәр бири Худа алдида охшаш қиммәтликтур. Роһий җәһәттин әрләр билән аяллар оттурисида һеч қандақ пәриқ йоқтур. Мәсиһ барлиқ инсанлар үчүн, әрләр үчүн, аяллар үчүн өлди; өлүмдин тирилиштә әрләр билән аяллар оттурисида пәриқ болмайду (мәсилән, «Мат.» 22:30 вә «1Кор.» 11:1-16ни вә шу мәктуптики «қошумчә сөз»имизни вә шу айәтләр үстидә тохталғинимизниму көрүң).

Һалбуки, өй ичидә Худа әрни аялиға, шундақла аилисидики барлиқ кишиләргә баш қилған (йәнә «1Кор.» 11:1-16ни вә шу мәктуптики «қошумчә сөз»имизни көрүң). Шуңа аилидә әр кишиниң көпрәк җавапкарлиғи бардур. «Йеңи әһдә»ни қобул қиғанлар, йәни Худаниң ниҗатлиғи билән «йеңи қәлб вә йеңи роһ»ни қобул қилғанлар тоғрилиқ Худа: «**Тәврат-қанунлиримни уларниң ичигә салимән, һәмдә уларниң қәлбигиму язимән**» вә «**Уларниң һәммиси, йәни әң кичигидин чоңиғичә мени билип болған болиду**» дәйду («Йәр.» 31:31-34). Шуңа өйдики муһим қарарларда Худаниң Муқәддәс Роһи Өз ирадиси тоғрилиқ һәм әр кишиниң қәлбидә һәм аял кишиниң қәлбидә гувалиқ бериду, дәп ишинимиз; қарарларниң түп һоқуқи вә мәсъулийити болса йәнила әр кишидә туриду, әлвәттә.

Тәврат дәвридә Исраил хәлқидә қизлар ятлиқ болғичә адәттә атисиниң өйидин көп чиқмай туратти. Өзлири үчүн қарар қилалайдиған ишларниң даириси сәл чәклик еди. Шуңа «Пәнд-несиһәтләр»дики жекиләшләр вә несиһәтләрниң көпинчиси өзлириниң өйидики ишларға мәсъул болған әрләрни нишан қилиду. Әрләр мәзкур китап бойичә өйдики ишларни сәмимийлик, адиллиқ вә көйүмчанлиқ билән бежирсә, қайси аял яки қиз нарази болиду яки ағриниду? Һалбуки, бүгүнки җәмийәттә йеңи қәлб вә йеңи роһни қобул қилғанларға нисбәтән, әр болсун, аял болсун «Пәнд-несиһәтләр»дики сөзләр охшашла муһим роль ойнайду вә толиму қиммәтликтур.

Оқурмәнләр көргәндәк, «Пәнд-несиһәтләр»дә қиз-аялларни «төвән көрүш» яки «кәмситиш» мәвҗут әмәстур. Балиларниң җисманий вә роһий җәһәттин сағлам болуши вә яхши чоң болушида атиниң тәлим-тәрбийиси һәм аниниң тәлим-тәрбийиси охшашла муһим екәнлиги ениқ көрүлиду (1:8, 6:20, 30:17, 31:1). 1:20-33дә, 4:1-13дә, 8-бап вә 9-бапта «Даналиқ» адәмләштүрүлгән болуп, аял киши сүпитидә сөзләйду. «Пәнд-несиһәтләр»дики бәзи һекмәтлик сөзләр диққитимизни пәзиләтлик аял кишиниң өз пәзилити вә номусини сақлаш үчүн күрәш қилидиғанлиғиға тартиду (бу күрәшләр бәзи вақитларда йошурун болиду — мәсилән, 11:16). Ахирқи 31-бапта «пәзиләтлик аял»ни баян қилған гөзәл шеирни көримиз (31:10-31). Ериниң униңға толуқ ишәши болғачқа (31:11), өй ичидә униң қарар қилиш һоқуқи вә әркинлиги барлиғи көрүлиду вә ери дәрвәқә униң тиришчанлиғи вә алдин көрәрлиги билән көп пайда көриду. У есил рәхтләрни таллап сетивелип, өйидикиләргә кийимләрни тикип бериду вә кийим тикип

сатиду (31:13-14, 21-22, 24); у кәмбәғәлләргә көп хәйр-сахавәтлик қилиду; һәтта бир парчә йәрниму өз көзи билән көрүп сетивалиду (31:16). Мошундақ әркинлик вә ишәш болған әр-аяллиқ мунасивәт һәқиқәтән бәхитлик мунасивәттур; вә дәрвәқә Худа билән йеқин алақидә яшай дегәнләр үчүн, Униң әр-аяллиқ мунасивәти тоғрисидики ирадиси дәл шундақ болуштур.